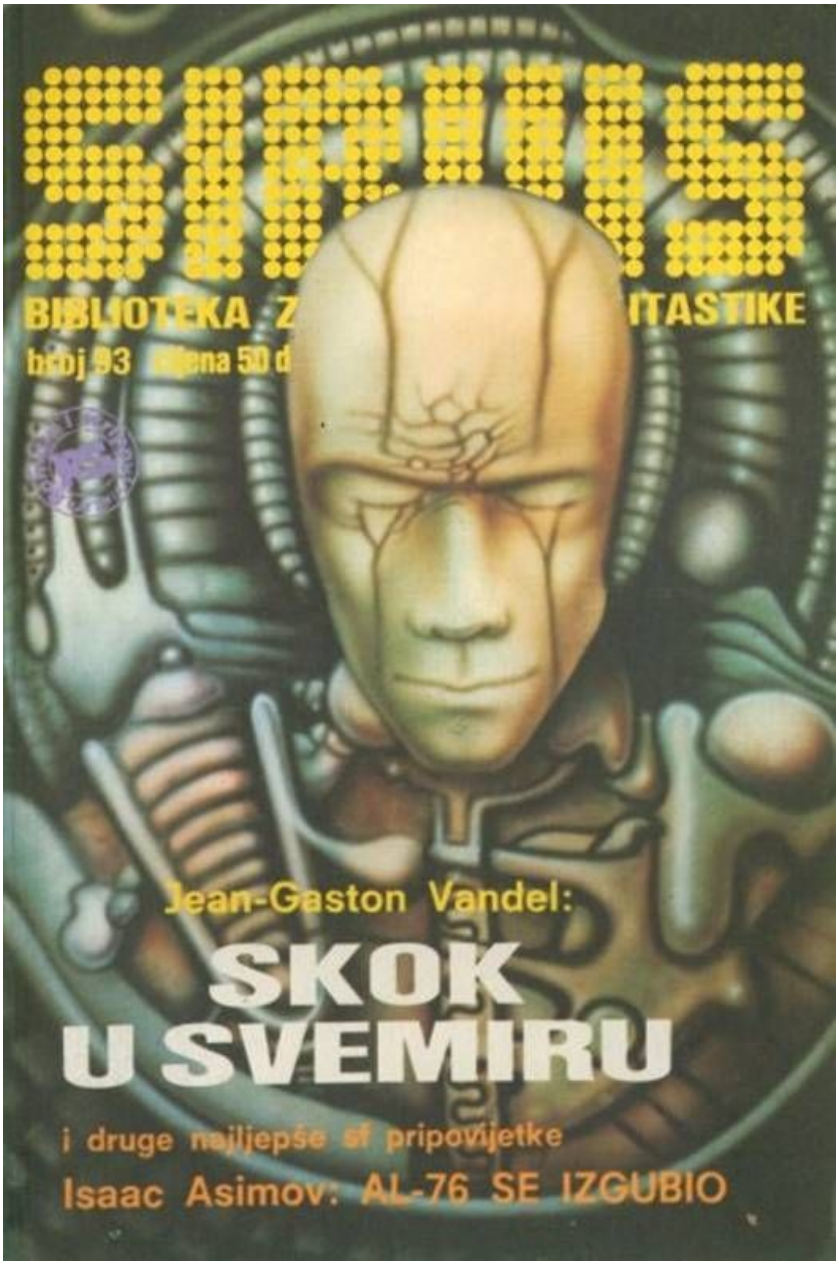
BIBLIOTEKA Z ITASTIKE
broj 93 cijena 50 d
Jean-Gaston Vandel:
SKOK U SVEMIRU
i druge najljepše sf pripovijetke
Isaac Asimov: AL-76 SE IZGUBIO

Sadržaj

Sirius 93
Riječ urednika
Jean-Gaston Vandel: Skok u svemiru
Đurđica Magaš: Treća razina
Biljana Mateljan: Nokturno
Michaela Velina: Luke! Koji Luke?
Vera Ivosić-Santo i Mihalj Santo: Posljednje putovanje bećara Janike
Rajka Blašković: Identitet
Lidija Đujić: Rakijaševa dolina
Bill Pronzini i Barry Malzberg: Shakespeare 1985
Garry Kilworth: Šarlah
Isaac Asimov: AL-76 se izgubio
Robert T. Kurosaka: Treba znati
Za Sirius... nije za sirius
PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI

SIRIUS broj 93,

Ožujak 1984.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković. dr. Vladimir Anić, Ljudevit Bauer, Nenad Brixy, dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), inž. Vesna Gazdag, Igor Golik, Marija Jurela, Borivoj Jurković, Želimir Koščević, Nada Šoljan, Ismet Voljevica, Ana Župan-Bender.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Borivoj Jurković.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 50 dinara. Pretplata: za jednu godinu 600 dinara (s popustom 10% 540 dinara), za šest mjeseci 300 dinara (s popustom 270 dinara). Samo unaprijed plaćena pretplata osigurava popust od 10 posto. Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzent Darije Đokić. – Grafička oprema: Ivica Bartolić i Ljudevit Gaj – Crtež na naslovnoj stranici: Vjekoslav Ivezić – Lektor: Đuro Šnajder.

SCAN i OCR: Sekundica

Ispravka: MasterYoda

Prelom: MasterYoda

www.sftim.com

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Pet Vaših pisama izdvojio sam iz poveće gomile pošte što sam je primio u toku ovih mjesec dana — jedinih pet u kojima izražavate svoje nezadovoljstvo nekim dijelovima sadržaja SIRIUSA.

● Prvo vaše pismo (iz Zagreba) govori vrlo kritički o seriji napisa »Što je zapravo bilo« kao i o mojoj uvodnoj napomeni uz tu seriju. Budući da je riječ o podužem i prilično argumentiranom članku, možda će biti najbolje da ga (poslije nužnih pravopisnih zahvata) objavim u SIRIUSU (u broju 94 ili 95). tako da i Vi, dragi čitatelju, vidite što se sve zamjera toj seriji.

● Ostala četiri Vaša pisma (iz Pule, Prebolda, Telečke i Biograda na moru) sva su na temu 16. mini YU-SIRIUSA iz prošloga broja. Pišete: »Kao dugogodišnji čitalac mogu tvrditi da nikad nisam pročitao onoliku hrpu gluposti«; »Autori su doista dali sve od sebe; priča Ljubav na vasionskom brodu je vrlo popularna kod nas (i bez Hloygea), samo ja dosad nisam znao da je sf«: »92. SIRIUS je posve besmislen zbog mini-YU, a posebno dviju 'priča' u tome: Ljubav na vasionskom brodu i Bajka o princezi Miete. Što je to, molim Vas? Smilujte se nama vjernim čitateljima i ne kljukajte nas više takvim banalnostima«; »U SIRIUS uvrštavate priče kojima bi mjesto bilo jedino u rubrici 'nije za SIRIUS'. Tu prvenstveno mislim na izbor domaćih priča, i to u broju 92. Većina njih prije bi pristajala u neki porno časopis. Nemojte misliti da sam neki lažni moralist. Nemam ništa protiv tema o seksu o sf-u. ako je to na mjestu. A u SIRIUSU su sve češće priče pune skarednih izraza, a da to nema nikakvog opravdanja ni poruke niti bilo čega drugoga. Očiti primjer za to su priče u broju 92 — Ljubav na vasionskom brodu koja osim spominjanja vasionskog broda u naslovu nema nikakve veze sa sf-om, a dopustite da je to premalo za jedan časopis formata SIRIUSA. To vrijedi i za priče Osvajači svijeta. Jabuka, Zašto su Zemljani dobrovoljno prihvatili invazore iz svemira, The end blues. Raj. Kako da shvati gospodare. Jednostavno priznajte da ste pogriješili u izboru priča. O to vrijedi i za naslovnu stranicu toga broja: mislim da mora biti povezana sa sadržajem i shvatljiva prosječnom čitatelju, a ne samo likovnom kritičaru...

● Lijepo, bogme! Ispljuskaste me sa sve četiri strane, a naročito iz »Vasionskog broda«. Kad je već o tome riječ: rečenicu od koje se sastoji ta

»priča« shvatio sam zajedno s naslovom priče, i ako je već moram tumačiti (kao i razlog zbog kojega sam je objavio), onda ovako: i u svemiru vrijedi drevni motiv seksa. I što je sad tu lako grozno? Kratkoća konstatacije? (Nije li pojam »lakonski« tako ušao u povijest?) Ili možda glagol koji svi čine a samo prostaci izgovaraju?

● A sad o priznanju: jednostavno priznajem da je malo koja od 17 pričica-dosjetki neki domet u sf-u. No I Vi, dragi čitatelju, morate priznati da u nas još nema 17 Fredrica Browna ili Isaaca Asimova. A neće ih ni biti ako im ne dopustimo da se afirmiraju, u početku možda i manje atraktivnim dosjetkama. Ne glasam nipošto za loše priče, ali glasam za (makar i mini!) YU Browne i Asimove!

● Naslovna stranica: zar Vas doista ne podsjeća na nešto iz nalovne priče Boba Shawa? Mene — da! Makar nisam likovni kritičar!

● Jel'te da sam prekardašio s pokudama na račun SIRIUSA? Znate, linija manjega otpora: nisam morao čeprkati po gomili pisama, nego samo po ovih pet...

Vaš BORIVOJ JURKOVIĆ

Jean-Gaston Vandel:

Naufrages des galaxies

Preveo Božidar Stančić

Skok u svemiru

U svojoj kabini astrodžeta »Galax«, kojim je zapovijedao već tri godine, Flint je pogledom prešao luksuzni dekor potreban čovjeku koji ima svakodnevnih odgovornosti. Ipak je luksuz smetao Flinta, jer briga inženjera graditelja »Galaxa« nije se temeljila na ljudskom osjećaju već na brizi za djelotvornost. S grimasom gorčine na usnama ustao je i pogledao kroz okno koje je dijelilo atmosferu normalnoga unutrašnjeg tlaka od ledene beskonačnosti svemira. Sad su motori bili zaustavljeni i brod je plovio snagom inercije. Ljubičasta pozadina svemira bila je osuta zvijezdama.

Premda je Flint putovao već godinama, uvijek ga je privlačio taj grandiozni spektakl. Koliko god bio umoran, promatranje neba ulijevalo mu je novu snagu. Nikad se nije nikome povjeravao. Imao je podređenih, suradnika, veza, ali ne i prijatelja. A kad bi ga pritisnula samoća, Flint je prilazio k prozoru. Po stolu i zidovima očitanje instrumenata iz centra za pilotiranje, 24 intervideofonična ekrana i tri zidna sata. Komandant Flint pogledao je na automatski kalendar, koji je pokazivao dan i datum na Zemlji. Već su dva mjeseca na putu. Tada, prije dva mjeseca, mu je Harlow, šef kompanije, rekao:

— U 18 sati po srednjoevropskom vremenu, 21. kolovoza, otvorit ćete ovu omotnicu i postupiti po uputama. — I pružio mu je omotnicu.

Flint nije bio čovjek koji bi raspravljao o naređenjima i nije tražio objašnjenja, ali ga je smetao izraz Harlowljeva lica. Bojao se nečega. Nije bio običaj kompanije da povjerava tajne misije komandantima međuzvjezdanih brodova. Osobito kad prevoze putnike. A kad je još k tome zapazio da inženjeri montiraju neku novu instalaciju ispod centra za pilotiranje, zabrinuo se i zapitao Rombauta, odgovornog za održavanje flote:

— Što to vaši ljudi instaliraju na »Galax«? Ja nisam o tome obaviješten.

Rombaut je slegao ramenima.

— Ja radim ono što mi se naredi. Ne znam što je to, ne znam namjenu tih strojeva. Dovezli su mi označene sanduke i shemu priključaka gotovih dijelova. Predstavnik vojske nadzire radove. Pitajte njega.

Flint je to i učinio.

— Što to znači? — zapitao je višeg oficira. — Otkada imate pravo na instaliranje na civilni putnički brod uređaja koji zanimaju armiju?

Kad je oficir ustanovio da je pred njim komandant astrodžeta, pristojno je odgovorio:

— Ja izvršavam naređenja starješina. Vaši monteri mogli bi vam dati sve upute. Nije moje da vam objašnjavam prirodu instalacija na »Galaxu«.

— Ali tko će onda pokrenuti te uređaje? Moj glavni mehaničar nema pojma o tome!

— Ne znam, pitajte Harlowa, on vam jedini može dati preciznije informacije.

A kad je Flint opet posjetio Harlowa, ovaj se držao hladno, gledajući sebi u nokte.

— Omotnica koju sam vam dao sadrži i upute za posadu. Ne razbijajte sebi glavu. Povjeravajući vam ovu misiju, pokazali smo da imamo u vas veliko povjerenje. Znam da ćete mi dovesti »Galax« neoštećen.

Sutradan se uz obične putnike popelo na brod još njih petoro — četiri muškarca i jedna žena — s prilično mnogo prtljage. Osim što su umjesto putničke karte imali vladin nalog, oni se ni po čemu nisu razlikovali od običnih putnika željnih krstarenja astrodžetom. Nitko od njih nijie tražio poseban tretman, razgovor im je bio običan — no Flint je imao dojam da su oni došli na »Galax« s određenim ciljem. Ne šalje vlada pet putnika na šetnju!

Astrodžet je najprije krenuo površinom oceana, a zatim se vinuo u zrak stalno ubrzavajući tjeran mješavinom alkohol-kisik. Na 80 kilometara visine nuklearna je energija zamijenila kemijsko gorivo. Zatim se putovanje nastavilo normalno. U brodu je stvorena umjetna gravitacija. Prema programu, »Galax« je obišao Mjesec, pa pojurio prema Veneri i probio sloj koji je promatračima sa Zemlje sprečavao pogled na taj planet.

Poslije je »Galax« jurio prema Marsu, pa prošao obruč asteroida i Jupiter.

Sad je »Galax« prošao i pokraj Plutona. Prema programu, Flint je morao proći granice sustava, da udovolji sloganu koji je pozivao putnike: »Budite Kolombo svemira! Pođite našim astrodžetom preko poznatoga, na prag novoga svijeta!« I putnici su plaćali goleme svote da bi se našli u prostoru, milijardu osamsto milijuna kilometara od Zemlje.

Danas je bio taj 21. kolovoza, dan kad je Flint morao otvoriti omotnicu, i bio je uvjeren da će doživjeti određenu promjenu. Pogledao je na satove: sva tri su pokazivala 17.57 sati. Flint je pedantno pričekao 18 sati da bi otvorio omotnicu. Kao da je oklijevao pred tim komadom papira, na kojemu je bilo samo nekoliko redaka. Kad ih je pročitao, činilo mu se da ne razumije dobro, pa je čitao ponovo. Nastojao je da se što prije smiri. Sada je shvaćao zašto je Harlow izabrao njega i »Galax«: to je bio ili cinizam ili potpuno povjerenje.

Pritisnuo je dugmeta na intervideofonu i na ekranima su se pojavila dva lica, upitna izraza.

— Simpsone i Dasseau, dođite odmah u moju kabinu.

— U redu, komandante.

Flint je pritisnuo treće dugme.

— Berte, zamolite putnika Brekera da odmah dođe k meni. — Komandant se sad već potpuno sabrao. Počeo je shvaćati ideju i oduševio se njome. Neće samo voditi blazirane putnike na krstarenje!

Prošla je jedva jedna minuta kad su se otvorila ovalna prostrana vrata i ušla tri muškarca: šef mehaničara Dasseau, kapetanov zamjenik Simpson i putnik Breker. Dva oficira bila su obučena u plave kombinezone i bili su mlađi od putnika: Breker je bio šezdesetogodišnjak. Flint se obratio najprije članovima posade:

— Vas dvojicu pozvao sam kao svjedoke. Vi ste, Brekeru, očekivali ovaj razgovor, zar ne?

Breker je kimnuo.

— Evo u čemu je stvar. Četrdeset osam sati prije polaska na »Galaxu« su počeli mijenjati uređaje, za što nismo znali razlog. Vlasnik broda Harlow jednostavno mi je dao omotnicu koju sam trebao otvoriti danas u

18 sati. Evo teksta iz nje: »Šest milijuna kilometara dalje od Plutona, u području gdje gravitacije gotovo nema, zaustavit ćete »Galax«. Zatim ćete prepustiti putniku Brekeru da utvrdi kurs broda posredstvom tajnih uređaja smještenih ispod centra za pilotiranje. Valja pokusno provjeriti Vogtovu teoriju. Ako se ona pokaže točna, onda će točka vašega cilja biti svemirska maglica M 33 na 750.000 svjetlosnih godina od Zemlje. Poslije boravka od tri zemaljska dana, vratit ćete se na polazno mjesto istim postupkom. Taj pokus ne bi trebalo da produži vaše krstarenje za više od tjedan dana. Harlow.«

Oba oficira ostala su iznenađena, a Flint se obratio Brekeru.

— Ne znam ništa o Vogtovoj teoriji, ali mislim da su Harlowljeve instrukcije proturječne svemu što se zna o svemiru, vremenu i obliku svemirskog svijeta. Ne vidim kako bi jedan svemirski brod mogao u tjedan dana priječi put od 750.000 svjetlosnih godina, a ni zašto bi »Galax« morao provjeravati tu pretpostavku. Želim istaći samo jedno, Brekeru: u astrodžetu sam ja gospodar. Ja se u načelu ne protivim vašim pokusima, ali postavljam uvjete. Bilo kakve okolnosti da nastanu, vi ostajete pod mojom komandom. Uzimam sebi pravo da i prekinem vaše manevre ako to budem smatrao potrebnim. Bilo kakvo naređenje posadi može se dati samo preko mene.

— Shvaćam vaše iznenađenje, komandante — Breker se počešao iza uha — ali od svih mjera opreza i uvjetovanja neće biti ništa. Ili će pokus uspjeti pa mi neće ni trebati posada, ili neće uspjeti i neće se dogoditi ništa.

Nastala je šutnja. Tada se javio Dasseau:

— Sve mi se to čini fantastično, ali mene zanima hoćete li dirati u moje strojeve jer na njima se temelji sigurnost broda.

— Ne samo što neću dirati vaše strojeve — Breker će ironično — nego će oni u vrijeme pokusa stati.

— Da? A kako kanite prevaliti takvu udaljenost bez pogona. Skačući?

— Da, skačući — uozbiljio se Breker. — Prvi put u povijesti međuplanetarnih letova »Galax« će izvesti skok koji će ga odvesti preko Mliječnog puta... skočit ćemo u subsvemir.

• • •

Flint i njegova dva poručnika šutjeli su i namršteno promatrali neobičnog čovjeka. Breker im je mirno rekao da će bez motora prenijeti »Galax« 750.000 svjetlosnih godina.

— Tko ste vi, zapravo? — zapitao je komandant.

— Profesor Arnold Breker s IT-a, Instituta za tehnologiju, član Vrhovnoga astrofizičkog vijeća, ataše Komiteta za istraživanje svemira.

Flinta su smirile te titule, ali ga je u isto vrijeme smetalo što Breker više zna od njega.

— Drago mi je... ja sam komandant Flint, vođa prve misije na Mars, rezervni pukovnik.

— Znam, komandante — nasmiješi se Breker. — Vaš je brod izabran jer je valjalo ustanoviti osim svega i reakcije putnika na ovaj događaj bez presedana.

Napetost u Flintu je popustila.

— Možete li mi reći kakva je to Vogtova teorija i što nazivate subsvemirom?

Breker se opet počešao za uhom. Tik.

— Znate li što postaje od elektronda kad promijeni svoj energetski potencijal?

Tri su oficira šutke potvrdila, i Breker sam odgovori na pitanje.

— On promijeni orbitu. Ako je potaknut zračenjem, skuplja energiju i skače na orbitu većeg promjera. Kad istisne višak energije koju je nakupio zračenjem, spontano se vraća na početnu orbitu. Je li tako?

Svi su šutjeli, pa je profesor nastavio:

— No, elektron se pojavljuje samo na jednoj orbiti i ne možemo ga uhvatiti u trenutku kad prelazi s jedne na drugu jer skače trenutno, preko subsvemira. To tvrdi Vogtova teorija.

Navigatori s »Galaxa« ostali su u nevjerici. Javio se Flint:

— Ono što vrijedi za atom, nije isto u astronomiji. Zvijezde ne mijenjaju orbitu prema količini energije koju sadržavaju.

— Složio bih se — odvrati Breker — ali sjetite se da je međuprostor što dijeli komponente atoma identičan onome koji dijeli zvijezde. Vogt teoretizira uzimajući u obzir prirodu tog prostora i njegove unutrašnje osobine. Naslutio je postojanje sloja, plohe gdje se vrijeme ne kreće, i istraživanja su ga navela na zaključak da se u taj subsvemir može uvesti čvrsto tijelo kao što je na primjer »Galax«.

— Namijenio je letjelici ulogu divovskog elektrona?

— Točno. Na razini zvijezda i galaksija astrodžet je sitniji od elektrona u atomu.

— I vi mislite da bi živi organizmi, ako uspijete, podnijeli bez teškoća taj skok?

Breker je trenutak oklijevao, pa onda rekao:

— Uvjeren sam. Modifikacija strukture je shvatljiva samo u vremenu, a ne izvan trajanja. Nitko neće zapaziti taj trenutni prijenos u drugi kraj svemira. Ni ja!

Dasseau i Simpson su bili iznenađeni pri pomisli da bi mogli sudjelovati u takvoj ekspediciji, a Flint se sve više zanosio idejom.

— Recimo da će se sve dogoditi prema vašim predviđanjima. No, jeste li sigurni da ćemo se moći vratiti? Bit ćemo u lijepoj kaši ako vaš sustav krepa kraj maglice M 33.

— Ako operacija uspije u jednom smjeru, komandante, uređaj mora funkcionirati i obrnuto. Ja i ne namjeravam odmah odvesti brod do periferije galaksije M 33, već ću to učiniti u dva maha. Isto tako pri povratku.

Unatoč svim uvjeravanjima, Flint i njegova dva oficira pomišljali su da će se putnici uznemiriti.

— Mislim da bi bilo najbolje da se nikome ne govori o cilju prema kojem idemo. Ne bi trebalo sijati evenntualni strah i nervozu među posadom.

— Premda će ubrzo zapaziti... a među putnicima je četvoro koji znaju: tri muškarca i jedna žena.

— Da, što oni zapravo rade na brodu?

— Djelomično će mi pomoći... ako mi se nešto dogodi. Boris, moj zamjenik, također je elektroničar. Liza Mendega je specijalist za nezemaljsku floru i faunu, Friedel je kemičar, a Van Fleet psiholog. Oni su korisna ekipa... spustimo li se na neki planet svemirske maglice M 33. Ako vi to ne zabranite, komandante — nasmiješio se ironično.

Flint nije ništa rekao, ali je imao dojam da mu Breker nije rekao sve i da ni Harlow nije sve znao. Flint je ustao i obratio se Dasseauu:

— Usporavajte postupno brod tako da se zaustavi nakon pet milijuna kilometara. Povećajte unutrašnju gravitaciju da bi kočenje bilo manje mučno.

Dasseau je pozdravio i izišao.

— A vi, Simpsone, provjerite brižljivo sve hermetičke zasune i kapsule za napuštanje broda. Možda zatrebaju. Obavijestite posadu i putnike da će za dvadeset četiri sata početi vježba spašavanja. Učinit ćemo to kratko vrijeme prije nego što skočimo u subsvemir. Tako će svi biti odjeveni u svemiskafe i bit će manje eventualnih neprilika.

— Pođite sa mnom, molim vas — rekao je. — Otpečatit ćemo tajne uređaje u centru za pilotiranje.

• • •

U nuklearnoj centrali »Galaxa«, prostoriji od 25 četvornih metara, odijeljenoj od atomskog reaktora debelom antiradijacijskom stijenom, dva su dežurna ložača ubijala vrijeme brbljanjem o tome kako će provesti slobodno vrijeme kad se vrate na Zemlju. Sandrini i Ceuppens često su se prepirali, ali su se uvijek slagali pri kritiziranju »Galaxa«, vojske i jadnika koji je izmislio međuplanetarna krstarenja.

— Nadam se da će paša okrenuti kljun broda prema majčici Zemlji — pobunio se Ceuppenes brišući ploču s instrumentima. — Prošli smo Plutonovu orbitu i što još čeka?

Sandrini se okrenuo od prozora.

— Nikad dosad nismo otišli tako daleko... jedva nazirem Pluton...

Ceuppens se namrštio. Nije vjerovao Sandriniju pa je pošao k prozoru. Jest, Pluton je bio poput kuglice.

— Kladim se da su to izveli oni putnici, kako bi doma mogli pričati da su došli dalje nego bilo tko!

Jedan od ekrana za unutrašnju vezu počeo je trćptjeti. Ceuppens je priskočio i pritisnuo dugme, ekran se osvijetli i na njemu se pokaže Dasseauovo lice.

— Pustite u rad četiri pramčana raketna motora — čulo se naređenje. — Pritisak do četiri tone neka se progresivno penje. Unutrašnja gravitacija maksimalno pet G, poluatmosfera kisika u kondiciranju zraka.

Ceuppens je ponovio zapovijed i isključio ekran.

— Napokon! Ako počinjemo kočiti, znači da se vraćamo. Ja ću se pozabaviti motorima... ti ostalo!

Obuzelo ga je zadovoljstvo, pošao je prema komandama i povukao prvu ručicu. Sandrini je nadzirao tlak i puštao kisik u vodove, ali nije bio nimalo oduševljen naređenjima koja je prenio Dasseau.

Igle su poskakivale, mlaznice su grmjele usporavajući brzinu broda. Usporavanje se osjećalo na predmetima i ljudima. U reaktoru se razvijao ciklus dezintegracije i integracije, poznat kao ciklus beta.

— Kad se okrenemo, vidjet ćeš, dat ću im toliko ubrzanje da će se morati držati, zapamtit će to oni! Pogotovu onaj Kolumbo gore!

Budući da se Sandrini držao zlovoljno, Ceuppens će iznenađeno:

— Što si se nadurio? Bojiš se povratka?

— Povratka? — odvrati Sandrini. — Ne primaj želje kao zbilju... nismo mi na povratku!

Ceuppensovo oduševljenje odmah je splasnulo. Uplašio se:

— Pa manevriranje je normalno — rekao je, na što se drugi nasmijao.

— Normalno? Ti si šašav! Otkad astrodžet usporava da bi se okrenuo? Radi okretanja moralo se aktivirati stražnje motore.

Ceuppens je shvatio.

— Tisuću ti gromovlasnika! Točno! Pa što je to zgrabilo pašu?

Sandrini je slegnuo ramenima.

— Ne znam, manevar nam pokazuje da će »Galax« stati izvan Sunčeva sustava, ali ne shvaćam... možda se Flint hoće bolje smjestiti radi astronomskih promatranja. Tada se nećemo dugo zadržati.

Ceuppensu se optimizam nije vratio. Obojica su zašutjela, razmišljajući. Sandrini je zavidio posadi na pilotskom mjestu, jer su oni sve znali. Ovdje u dnu moralo se nagađati. A u slučaju havarije bili bi prvi na udaru!

— Vidjet ćemo — rekao je. — Atkins i Benim su možda saznali nešto pa će nam reći.

• • •

U prostranom salonu astrodžeta ljudi su bili uzbuđeni zbog usporavanja koje su osjetili.

Ella Mervil, stara zagrižljiva djevojka, koja je priuštila sebi ovo putovanje samo da bi našla društvo, mrmljala je putniku kraj sebe:

— Komandant nas je morao upozoriti... on zna da ja mrzim promjenu brzine! — Naduti izraz pokazivao je koliko je nezadovoljna. Njezin sugovornik, šezdesetogodišnji Hector Fauchois, osjećao je zlobnu želju da joj još više podjari zlovolju i osvetoljubivost.

— I to on treba odmah učiniti, on to namjerno radi...

Fauchois se povukao iz poslova, bio je bez obitelji, pa je kupio kartu za krstarenje da utaži želju za putovanjima i pustolovinama. Ovdje je bio zadovoljan, slobodan, a sad mu se zadovoljstvo sastojalo u tome da podjaruje Ellu Mervil, a pri tome je kao saveznika našao Simona Lhermitea, bogatoga tatinog sina, koji je putovao da bi se maknuo iz svijeta koji mu je bio dosadan.

— Zbilja — javio se — taj Flint pokazuje krajnju bezobzirnost. Trebao nas je pitati za mišljenje.

Ella Mervil je oštro promatrala njegovo neprobojno lice.

— Požurio je da se vrati. Osjećate li kako ubrzava?

Fauchois i Lhermite su se pogledali. Starica očito nije shvaćala, mislila je da se »Galax« kreće u obratnom smjeru. Istina je da nije lako otkriti kako

se brod kreće, jer su efekti ubrzanja i usporavanja vrlo slični.

— Žao mi je što vam moram proturječiti, gospođice Mervil, ali mi usporavamo.

Stara je djevojka nabrala obrve, pa kiselo rekla:

— Glupost!

Lhermite je uvidio da je njezino nerazumijevanje neizlječivo, pa je dodao:

— Čudno, obično komandanti prakticiraju taj manevar kad upadnu u gravitacijsko polje.

Nedaleko od te skupine, Lina Mandega i ostali članovi ekipe profesora Brekera glumili su iznenađenje.

— Komandant nam zacijelo nešto sprema — javi se astrofizičar Boris. — Ako kani zaustaviti brod, želi nam pružiti neki privlačni spektakl.

— Trebalo bi pri tome zaustaviti i unutrašnju gravitaciju — primijeti Friedel, mlad muškarac. — Ako bude tako, moglo bi biti zabavno, ne potraje li.

— Zašto? — upitao je neki jasni glasić djevojčice od 14 godina.

— Ah, tu si! — reče Boris. — Evo... bilo bi zabavno jer bismo lebdjeli u zraku. Mogla bi tada okrenuti čašu punu vode u zraku a da ti ne iscuri nijedna kap... ali tada nemoj skakati jer ćeš glavom udariti u strop.

— Bit će to smiješno! — rekla je mala Rose.

— Meni neće — zamumljala je Ella Mervil. — Ja ne namjeravam lebdjeti.

— Ako hoćete, svezat ću vas za prozor — predloži Lhermite.

— Hoćemo li moći izići iz astrodžeta? — zanimalo je Fauchoisa. — To bi bilo nezaboravno. Lebdenje oko broda usred prostora.

— Vjerujem vam — odvrati Friedel — osobito bez skafandra, a uz temperaturu apsolutne ništice. Bili biste lomljivi kao staklo.

— Strahota! — zavapi Ella Mervil. — Ne volim neslane šale.

U taj je trenutak pažnju svih putnika zaokupila prekrasna djevojka koja je ušla. I Simon Lhermite bio je osvojen ljepotom Susan Texon, premda njoj nije bilo do muškog laskanja. Držala se po strani i svi su se pitali što je ovu djevojku navelo da pođe brodom. Jedino je mala Rose uspjela probiti led kod Susan. Susan je bila obučena u crnu haljinu, stas je imala savršen, kosu plavu, oči zelene, usta senzualna. To je privlačilo i najravnodušnije muškarce, pa se zato Susan radije i povlačila u samoću. Ipak je sada došla.

— Gdje je Breker? — pitala je. S njim je jedino zapodijevala razgovore.

— Mislim da je u svojoj kabini, gospođice Texon — odgovorio joj je Boris. Simon Lhermite je zakoraknuo prema njoj

— Dok njega nema, mogu li vam pomoći?

Susan je malo oklijevala, pa zapitala:

— Znate li vi što znači ovo usporavanje?

Na to je Lhermite raširio ruke:

— Svi to pitamo, ali mislim da ćemo uskoro doznati. Ako želite, poći ću komandantu.

Ella Mervil se nagne prema Fauchoisu i šapne:

— Njoj ne veli da će je privezati za prozor!

Fauchois se nasmiješi, priznajući sam sebi da ni on to ne bi predložio djevojci kao što je Susan. Ostali su putnici utonuli u svoje razgovore. Tada se čulo krckanje u zvučniku i žamor je prestao.

»Važna obavijest! Za šest sati obavit će se pokusna vježba napuštanja broda. Na znak sirene putnici će obući svemiskafe i ukrcati se u kapsulu koja nosi njegov broj kabine. Slušat će naređenja vođe kapsule. Ta će vježba omogućiti da se ustanovi funkcioniranje dovoda zraka u svemisferu i interfona. Vježba će trajati jedan sat, a putnici će, ako zažele, moći izići iz astrodžeta.«

Šef posade Mostyn čuo je obavijest dok je provjeravao čistoću kuhinje i nastambi posade. Sišao je metalnim stubama i pošao uskim hodnikom što je vodio do kabina tehničara. Čim se pojavio na ovalnim vratima, dočekala ga je bujica pritužbi:

— Zar nas ne mogu ostaviti na miru? Ovaj nas Flint smatra šoferima taksija! Poslije vježbe ćemo osam dana morati čistiti kapsule!

Mostyn je odmjerio tehničare.

— Prvi koji se pobuni, dobit će neki sitni »poslić« — zarežao je. — Čistit će mlaznice motora. — Prijetnja je upalila i nastala je tjšina.

— Obavijest ste čuli, ha? — nastavio je Mostyn. — Kapsule moraju biti pripravne za izbacivanje. I budite pristojni prema putnicima, jer ako se nešto dogodi, to će pasti na moja leđa, a onda ćete me zapamtiti.

U posadi brodova uvijek se nađe poneka usijana i tvrda glava, ali Mostyn ih je umio ohladiti i to su svi znali. Pravila nisu dopuštala da šef udari nekog od posade, ali je i tu Mostyn našao rješenje. Naredio bi gunđalu da u svemiskafu pođe s njim na oplatu radi nekog posla. Vani bi zgrabio neposlušnika i istrgao mu priključak za grijanje. Za nekoliko sekundi čovjek bi promrzao, a Mostyn bi ga doveo unutra i pričao kako su imali nezgodu. »Nastradali« to ne bi nikad zaboravio.

Golemi Mostyn se okrenuo i izišao, prošao hodnikom i uspeo se stubama do kupole za pilotažu gdje je bio Simpson. Prozirna je kupola bila načičkana instrumentima. Zamjenik komandanta se lako i znalački kretao između aparata i teleskopa što su stršali kao topovi. Teleskopi su izravno hvatali sliku predmeta ili tijela, a drugi, za Mostyna zagonetni uređaji hvatali su valove što su se pojavljivali na ekranima kao raznolike linije. Spektroskopi su otkrivali odakle dolazi svjetlo i koju temperaturu ima to tijelo. Bolometri su označavali blizinu vrućih ali tamnih asteroida. Bilo je ovdje i fotoelektričnih ćelija što su otkrivale X-zrake. »Galax« je tako bio zaštićen tisućama očiju što su promatrale prostor kojim je plovio brod.

Poručnik Simpson je zapazio šefa posade.

— Što je, Mostyne? — zapitao je.

— Zanima me da li ćete zbilja izbaciti kapsule s putnicima.

— Mislim da nećemo. Jedino ako putnici zatraže. Pazite da sve bude pripravno.

— U redu. — Onda se osmjelio. — A što znači ovo usporavanje?

Simpsonu je laž bila odurna, a smatrao je ipak da bi ova operacija mogla loše završiti, pa je u jednome času osjetio solidarnost s tim divom

Mostynom.

— Moramo se zaustaviti na nekoliko sati radi znanstvenoga istraživanja. Zatim ćemo brzo natrag.

— Hvala — rekao je Mostyn. Sad je znao što valja reći.

• • •

Dasseau je ušao u strojarnicu kroz oklopljena vrata. Na smjeni su bili Ceuppens i Sandrini. Pozdravili su.

— Smanjite usporavanje za desetinu, a unutrašnja gravitacija jedan G — naredio je.

Ceuppens je zgrabio polužicu, okrenuo je, a zatim zavrnuo ručku i svijetleće točke na ekranu zaustavile su se na odgovarajućim brojkama.

— Smanjite i dodavanje vodika. — Ceuppens je poslušao, a i Sandrini je baratao nekim ručicama da bi smanjio umjetno stvorenu silu teže.

Ceuppens i njegov kolega Sandrini smatrali su taj posjet Dasseaua lošim predznakom. Zašto je, osim svega, naređena i vježba spašavanja?

• • •

U prostoru ispod centra za pilotiranje komandant Flint je pažljivo promatrao Brekerove kretnje. Profesor je sjedio pred širokim pultom i pažljivo pratio kretanje triju igala na brojilu, pritiskajući neka dugmeta.

— Znate li zašto se Vogtova teorija može provjeriti samo u svemiru? — zapitao je.

— Ne znam — priznao je Flint.

— Zato što je u međuzvjezadnom prostoru temperatura blizu apsolutne ništice. Na njoj metali postaju supervodiči električne struje. Vanjska je oplata broda sada u tim uvjetima...

— Što ćete, zapravo, poduzeti da biste prebacili »Galax« u subsvemir?

— Isto što i s elektronom koji želimo izbaciti iz jedne orbite. Prenijet ću na vanjski omotač elektrostatički naboj, koji će ga smjesta projicirati u subsvemir.

— A kako ćete odrediti točku svemira gdje ćete se pojaviti?

— Po intenzitetu naboja koji određuju udaljenost, u ovom slučaju 400.000 svjetlosnih godina, i orijentaciji magnetskog polja.

Flintov mozak ipak nije mogao zamisliti da se cijeli takav brod može u trenu prenijeti procesom bez mehaničke akcije.

— Ja vam sad ne mogu matematički predočiti teoriju — nastavio je Breker — ali bih vam mogao iznijeti usporedbu. Vi znate da se Newtonov zakon snage gravitacije i Coulombov zakon, što definira privlačenje ili odbijanje električnog naboja, pišu na isti način? Uvijek smo mislili da je Coulombova vrijednost K konstanta koja vrijedi jedan, ali ona u prostoru, prema Vogtu, pod određenim uvjetima teži prema ništici.

— A budući da je ona nazivnik u razlomku, znači da vrijednost teži prema neizmjernom... — doda komandant.

— Tu smo! — reče Breker. — Snaga teži prema neizmjernom... To je ta »poluga« kojom ćemo se poslužiti.

Komandant je pomislio kako ta »poluga« može uništiti i brod i sve na njemu, ali ga je zaintrigirao pothvat.

— Za koliko vremena moram dati znak za uzbunu zbog vježbe napuštanja?

Breker je pogledao na sat, pa na instrumente oko sebe.

— Za šest minuta. Još će deset biti potrebno da svi dođu na sabirno mjesto, pa ću imati dovoljno vremena da podesim naboj.

Flint je odmah stupio u vezu s kupolom gdje je bio Simpson:

— Znak za uzbunu dati za šest minuta, sva posada mora prisustvovati. Uključiti daljinske automatsko upravljače za nuklearni reaktor da i ložači mogu doći.

— Razumijem, komandante.

— Ne izbacujte kapsule bez mojeg naređenja. Budite u vezi sa mnom. — Flint je isključio vezu, pa se okrenuo profesoru: — U slučaju nesreće, izbacit ću kapsule, pa i one u kojima su članovi vaše ekipe. Ostajemo na brodu samo nas četvorica. Harlowu sam poslao vijest o našoj poziciji.

Promatrat će nas iz Mount Palomara. Ako se brodu što dogodi, poslat će pomoć da pronađe kapsule.

— Slažem se — odgovori Breker i nagne se nad aparate. Iznenada je odjeknula sirena, u kupoli su zatreptale žaruljice. Posvuda užurbana aktivnost. Čim su ljudi stavili na glave prozirne kugle, žagor je zamro. Mostyn je prvi bio gotov. Vikao je u mikrofon, dajući naređenja posadi. Na svojim valnim dužinama interfona putnici su razmjenjivali šale, za njih je to bila igra koja ih je prenula iz neaktivnosti.

— Još dvadeset sekundi. — Brekerovo lice bilo je oznojeno. Osjećao je da su kondenzatori puni energije. Flint je promatrao indikatore koji su pokazivali buduću poziciju »Galaxa«. Nervozno je uspostavio vezu s Dasseauom:

— Pazite, šefe — rekao je Flint. — Deset sekundi do trenutka S.

Dasseau je osjetio zadovoljstvo što je nekoliko sekundi prije skoka komandant pomislio na njega.

— Hvala, komandante. — Ispod njega je Breker učinio sudbinsku kretnju i preklopnik je prasnuo. Na trenutak se putnicima učinilo da su ih zahvatili valovi. Simpson i Dasseau zapazili su kako je iz oplate »Galaxa« tiho šiknuo dim. Da je netko mogao registrirati prizor, ustanovio bi da je »Galaxc skočio u ponor. Flint i Breker u svojoj prostoriji nisu osjetili ništa. Bili su obuzeti mišlju je li im to posljednja sekunda ili je pothvat uspio. Kazaljke su pale na ništicu. Breker se naglo digao i poletio prema stropu, zbog promijenjene gravitacije. Flint se držao i sad je zgrabio učenjaka za odijelo i povukao ga na pod. Povezao se sa Simpsonom:

— Simpsone, kako izgleda nebo?

Vidjelo se da se zamjenik komandanta svladava od prvoga iznenađenja, jedva je otvorio usta.

— Komandante! Vidim cijeli Mliječni put! Mi smo izvan galaksije!

Breker je obrisao čelo rukavom i nasmiješio se.

— Dok sam proračunavao rizik, smatrao sam da postoji devet posto mogućnosti da ne uspijemo.

— I vi mi to tek sada velite? — Kapetan je zadržao dah, a zatim pocrvenio od ljutnje.

— Ma, zabuna... devet promila mogućnosti... — ispravi se Breker. — Pođimo u kupolu, javite da je vježba završena i pozovite sve da, ako hoće, za nagradu obiđu oplatu »Galaxa«.

Flint je pošao hodnikom do kupole. Ondje je Simpson lebdio između poda i stropa i promatrao spiralu plavog dima na nebu. Komandant ga je povukao na pod i rekao mu:

— Uključite sirenu i objavite da putnici mogu pod nadzorom članova posade izići, ali da je zabranjeno uključivati retrorakete u svemiskafu.

Simpson se uhvati za neku prečku da dođe u normalan položaj, a komandant je dotle pozvao Dasseaua:

— Šefe, uspostavite unutrašnju gravitaciju od jedan G. Ako želite izbjeći srčani napad, ne gledajte spiralnu maglicu. To je Mliječni put.

— Opazio sam — odvrati Dasseau. — Taj je Vogt zbilja sjajan!

Flint je već zamišljao tekst koji će Zemljani moći čitati na njihovim spomenicima: »Prvi astrodžet prekoračio je odavde granice galaksije 21. svibnja 2354, pod komandom Flinta.« Ipak, oni nikad neće shvatiti veličinu pothvata i radost koja se sada osjeća. A to duguju Brekeru, jednostavnom čovjeku. Flint mu se sada približio i stavio mu ruku na rame.

— Čestitam... i ispričavam se.

— Mi smo, Flinte, samo krhka bića, ali kad ujedinimo napore...

Tada su opazili na stražnjoj strani astrodžeta šarene svemiskafe članova posade, iza kojih su slijedili crveni svemiskafi putnika.

Dasseau je uspostavljao normalnu gravitaciju. Flint, Simpson i Breker promatrali su povorku svemiskafa.

— Uključite me na zajedničku frekvenciju svemiskafa — zatražio je Flint i začas se u zvučnicima čula buka glasova i smijeha. Putnici su bili oduševljeni. — Molim tišinu! Želio bih vam nešto napomenuti! — Svi su se pogledi okrenuli prema kupoli i vika je prestala. Flint je upalio unutrašnja svjetla da ga bolje vide. Nastavio je: — Nitko od vas nije ni u kakvoj opasnosti. Položaj zvijezda je neobičan i on kazuje da nismo na predviđenom putu, ali je sve pod kontrolom. Putovanje će se produžiti samo neznatno. Kad se vratite na brod, dat ću vam potanja objašnjenja. — Flint je prekinuo vezu i okrenuo se Simpsorru: — Snimite nekoliko

snimaka panorame. Moram pokazati fotografije Harlowu, Jer inače nitko neće povjerovati.

• • •

Snimajući i izrađujući fotografije, Simpson je postajao sve smireniji poslije ove slike: među milijardama nebeskih tijela — Zemlja. Kao zrnce pijeska u oceanu. Dok je upravljao objektiv prema vanjskim prizorima, zapazio je da se s druge strane neba vide još dvije galaksije: jedna je bila M 33 Trokut a druga Andromeda M 31. Andromeda je bila kao Mliječni put u zrcalu. Poručnik Simpson je bio obuzet tim prizorom. Pogodio je da je i putnike i posadu zahvatila groznica. Jedva što su skinuli svemiskafe, odmah su se oštro podijelili u dvije skupine različitih mišljenja.

— To je skandal! — javila se Ella Mervil, dok su joj usne podrhtavale od uzbuđenja. — Kakva prava ima komandant da nas dovede dovdje? Nesposobnjaković!

— Tražit ću da mi se naknadi šteta! — prijetio je Elberg, Rosin otac. — Odvesti nas izvan Mliječnog puta! Predlažem da svi uputimo predstavku. Taj će slučaj podići prašinu! Imam ja veza u armijskom vijeću!

— Bit će dobro ako se uzmognemo vratiti — doda Simon Lhermite.

Ella Mervil je kriknula, a zatim Elbergova žena. Rose je počela plakati. Susan Texon je izgubila malo od svojega mira i dostojanstva pa je zgrabila Lhermitea za rukav.

— Mislite da ćemo... umrijeti?

Tada se javio Hector Fauchois:

— Smirite se! Pričekajmo dok nam Flint sve objasni. Samo bez uzbuđenja!

— On nije imao prava... — zavapi Ella MerviL

— Ima on prava — presiječe je Lhermite. — On je ovdje gazda. Neće mu valjda naređivati jedna stara vještica.

— Polako i pristojno — javi se Fauchois. — Nemojmo se svađati kad smo svi u istoj kaši. Strpimo se.

Malo podalje od te skupine tiho je sjedila ekipa profesora Brekera. Van

Fleet, psiholog, promatrao je reagiranje putnika i ustanovio da ni veliki događaji ne mijenjaju uska gledanja i ponašanje ljudi. No, Van Fleet je čuo samo ove blizu sebe. Zabrinuo bi se da je čuo razgovore posade.

— Flint zbilja gadno laže kad veli da putovanje neće biti produženo... kao da smo blesavi... — grmio je Ceuppens.

— Ruga nam se! — dodao je Sandrini. — Kladim se da i sam ne zna što se dogodilo. Baš smo u govnu! Među maglicama!

Raspravu je prekinuo Mostynov dolazak. I on je bio uzbuđen, ali mu mentalitet discipliniranog člana posade nije dopuštao da to prizna.

— Služba u centrali nastavlja se za dva sata — rekao je zlovoljno. — I ne pitajte koješta!

Imao je još nešto da sredi s tehničarima, pa je izišao. Na pragu je onjušio zrak. Nešto nije bilo u redu. Plinovi iz grijača!

— Sandrini! Skočite do centrale i pojačajte ventilaciju te smanjite temperaturu za tri stupnja. Osjeća se vonj!

Pozvani Sandrini promrmljao je nešto nerazgovijetno, a Mostyn se okrenuo i pošao do vođa kapsula. Kad je nogom otvorio metalna vrata, nastala je tišina. Tehničari su ga pogledali s poštovanjem, ali neki Calvez ljutito je udario šakom po stolu:

— Hoćemo da nas čuje komandant! Neće se on izvući samo ovako, objašnjenjem kroz zvučnik! Odveo nas je bez pitanja izvan putanje, a mi smo potpisali do Plutona!

Mostvn se zadovoljno nasmiješio.

— To je vaše prvo putovanje »Galaxom«, ha, mladiću? Vi ne poznajete Flinta? — Onda se odjednom naljutio. — Smjestite se u svoju letjelicu!

Svi su znali što čeka Calveza pa su nastojali da budu što sitniji da ih ne dočeka bijes gorostasa. Pozvani Calvez navukao je svemiskaf. Šef posade pričekao je dok tehničar nije pošao pred njim. Ušli su u komoru za projektile. Dok je Calvez podizao poklopac, Mostyn je blokirao dovod zraka u letjelicu i uređaj za grijanje.

— Evo, pametnjakoviću — rekao je i pritisnuo dugme za izbacivanje. — To će ti biti pouka. Ostat ćeš u blizini i imat ćeš vremena za

razmišljanje.

Letjelica je polako iskliznula iz komore i inercijom se udaljila od astrodžeta. Mostyn je bio zadovoljan. Kad se vraćao, zvučnici su najavili da će za nekoliko minuta biti objavljena komandantova poruka, pa je pošao u svoju kabinu da je čuje. Što se njega tiče, brod može otići kamo želi.

• • •

Dok se to odigravalo, Flint je razgovarao s atrofizičarem Brekerom.

— Poslije prve faze, zacijelo slijedi druga: doseći M 33.

— Jest — odvrati Breker — ali potrebna su mi dva sata da bi se napunio kondenzator. A vi smirite duhove svoje posade i putnika.

— Dakako, ne možemo im zatajiti da se dogodilo nešto izvanredno, da smo izvan Mliječnoga puta.

— Recite im da iskušavate novi stroj, povjerovat će.

— Dobra zamisao... — Prišao je interfonu i pritisnuo dugme. Svi su u brodu naćulili uši. — Vjerujem da je ovaj manevar broda izazvao u nekih i paniku — počeo je Flint — Po višem naređenju moram prešutjeti neke pojedinosti, a iz istoga razloga nisam vas smio prije upozoriti. Već sam pokušaj je velik uspjeh. Činjenica da smo se strašno udaljili od Zemlje neka vas ne plaši, jer ćemo i u povratku u tren oka prevaliti tu udaljenost. Ovo je najvažniji datum u povijesti svemirskih letova. No, ovo je samo dio našeg putovanja. Još ćemo skoknuti do maglice M 33. Sve je obavljeno sigurno i zato se nadam da će nestati vaš strah i briga te da ćete to proslaviti sa mnom. — Flint je prekinuo vezu sa zvučnicima i rekao: — Simpsone, za dva sata krećemo. Jeste li zadovoljni snimkama?

— Izvrsne su, komandante. Snimio sam cijelo nebo...

— Dobro, načinite po pet kopija od svake fotografije, jednu za mene... Vi se, Dasseau, vratite u nuklearni reaktor, za svaki slučaj. — Zatim se obratio Brekeru: — Ovdje, u praznini, ništa ne riskiramo. Ali u maglici? Može se dogoditi neka proračunska greška pa da udarimo u neku zvijezdu...

— Jest, ta pretpostavka, s obzirom na divovske dimenzije nekih zvijezda, nije isključena. No, i sami vidite kako je golem taj prostor... učinit ću to što bolje mogu... No, svakako moramo sletjeti na neki planet u ovoj

galaksiji. Reći ću vam poslije zašto.

• • •

I Sandrini je, sam u centrali, gdje je podešavao zrak, čuo komandantovo objašnjenje. Ustanovio je da Flint nije ništa rekao o tome **kako** je astrodžet skočio u prostor, pa je to u Sandrinija izazvalo praznovjerni strah. On je bio ložač i nije nikako shvaćao da bi brod mogao biti prenijet ili prevezen drukčije nego snagom stroja. A sad je na brodu nekakav tajnoviti mehanizam. Gdje? U reaktoru nije. I tko manipulira tim uređajem kad nitko od posade o tome nema pojma? Može li komandant postupati s njima kao s robovima? I tko je Flintov suučesnik u tome?

Sandrini je razmišljao: ako je Flint kanio onim riječima smiriti posadu, onda se vara. Bit će na brodu dovoljno ljudi da mu pokažu kako ne valja izdati tradiciju. Pobuna će biti zakonita, jer je brod prešao granicu putanje.

Sandrini je izlazio upravo kad je Dasseau ulazio.

— Što radite ovdje? — zapitao je Dasseau.

— Mostyn me poslao radi ventilacije.

Oficir je kimnuo i Sandrini je otišao. Posumnjao je i da Dasseau sve zna i da je suučesnik. I on će platiti. Kad je ušao u odjel, vidio je da su i drugi zabrinuti. Posao će mu biti olakšan.

— Što kažete, ha? Flint nas je bacio između Mliječnog puta i Andromede, da potuče rekord.

— Ne može to samo tako! — eksplodirao je Ceuppens.

— Reci mu to! — potakne ga Sandrini. — Zacijelo će udovoljiti tvojim željama.

Ostali članovi posade nisu smatrali da je vrijeme za ironiju.

— Ako Flint želi skočiti do M 33, znači da mora obaviti neku misiju. Kad bismo samo saznali kako funkcionira onaj vražji sustav kojim nas prebacuje amo-tamo po svemiru...

— Da, gdje se samo nalazi ta mašinerija kojom nas Flint prebacuje?

Ravnodušni Atkins se javi:

— Što imamo od toga ako je otkrijemo? Ne možemo se poslužiti njome. Nije to atomski reaktor. A valja znati i putanju. Ne zna to svatko...

Atkins je imao pravo, Sandrinijeve nade su se hladnjele. Ipak će pokušati.

— Nije važno, primorat ćemo onoga tko zna...

— Ali to je onda pobuna — javi se Benim.

— Nisam to htio reći — Sandrini će oprezno. — Nije pobuna ako zahtijevamo da se primijene pravila. Ali ne možemo ništa ni Flintu dok ne saznamo gdje je ta prokleta mašinerija.

— Ja mislim — primijeti Atkins — da su oni radovi prije odlaska imali veze s novim strojem. Znam da se radilo u prostoriji pod komandnom kupolom, ali onamo ne možemo bez naloga.

— Znaš da će biti parade ako Mostyn nađe nekoga od nas izvan radnog mjesta — doda Ceuppens.

— Mostyn vam je utjerao strah u kosti. Naći ću ja nekoga tko nije kukavica.

— I ti si se usr'o kad te je Mostyn poslao u reaktor — spočitne mu Atkins.

— Dužnost je dužnost. No to je nešto drugo. Moramo se sporazumjeti, naći saveznike... pa u akciju.

— A za to treba vremena. Dotad ćemo već biti u M 33. A tada? Moramo pričekati dok Flint ne da znak za povratak.

— A tko kaže da neće ići još dalje? — podjarivao je Sandrini. — Što ćeš onda reći?

— Sad moramo na dužnost u reaktor — javio se Atkins. Bio je red na njemu i Benimu. Atkins je bio zadovoljan što odlazi jer mu se nije svidjela pobuna na putovanju u svemir. To može postati opasno.

U reaktoru ih je dočekao Dasseau. Oficir je odmah zapazio da nisu zadovoljni pustolovinom. No, nije htio povesti razgovor o tome.

— Atkinse, provjerite unutrašnju gravitaciju. A vi, Benim, nadzirite elektronske komande.

Zatim je pogledao na kvarcni sat. Ostalo je još pet minuta do drugoga skoka »Galaxa«.

• • •

Flint se još jednom ogledao po prostoriji prije nego što će izići. Breker je promatrao svoje švijetleće točkice i kazaljke. Proračunao je što je bolje mogao točku gdje ce ae pojaviti brod poslije skoka: na mjestu gdje je nebeskih tijela najmanje.

— Idem u kupolu da vidim taj skok — rekao je Flint. — Dođite k meni odmah poslije manevra.

Došavši u kupolu, Flint je rekao Simpsonu neka se malo odmori. Četiri člana posade bavila su se oko teleskopa, spektrografa i interferometra. Brod je bio pripravan da skoči u nepoznato.

Iznenada je sve zabljesnulo fantastično svjetlo poput goleme bljeskalice. Odmah se ugasilo, ali je zaslijepilo posadu tako da su svi neko vrijeme mislili da je kupola u mraku. Istodobno, nekakva je sila prikovala Flinta za metalni pod. Činilo mu se da je deset puta teži. Astrodžet je bio izbačen iz osi i gurnut u prazninu. U kabinama je bilo udaranja i sudaranja. Namještaj i ljudi zabijali su se u metalne zidove. Osim pojedinaca koji su ležali u antigravitacijskim ležajima, svi su bili kao zalijepljeni za zidove ili podove.

Flint je znao da valja pričekati neko vrijeme. Brod je dotle slijepo srljao u prazno. No, začudo, tko bi god gledao kroz prozor, mislio bi da »Galax« stoji! Dojam brzoga kretanja stvarao se samo zbog pritiska. Prekrasan prizor galaksija bio je sada zamijenjen promicanjem jednoličnih zvijezda. Flint je znao da će se uspostaviti gravitacija, čim brod dođe u novu os.

• • •

Podaci s instrumenata pokazivali su da je »Galax« zašao iz subsvemira u polje gravitacije četiri puta jače nego što je Zemljina i da je zvijezda koja ga privlači mala, možda čak i nekatalogizirana. Ona je zračila ultraljubičastim zrakama dovoljno jakim da izazovu opekline drugog stupnja, da nije bilo zaštitne ploče na kupoli. A bila je i vrlo radioaktivna.

Flint je uz mnogo napora uspio ustati. Udovi su mu bili teški poput olova. Pritisnuo je dugme interfofta u reaktoru.

— Dasseau! — pozvao je, ali nitko nije odgovorio. Nakon jedne minute

javio se šef mehaničara:

— Da, komandante?

— Je li što razbijeno?

— Materijal je izdržao udar, ali ložači... jedan ima razbijenu glavu. Mislim da mu nema spasa. Atkins.

— Poslije ćemo se pozabaviti time. Usmjerite stražnje motore. Moramo uspostaviti ravnotežu s gravitacijom te zvijezde.

— Imat ćete dvjesta tona za pola sata.

— Umjetnu gravitaciju podesite na minus tri.

— U redu.

Flint je pomislio na Brekera i putnike. Promatrao je instrumente. Sve se činilo normalno. Unutrašnja se temperatura popela za nekoliko stupnjeva. Nijedan električni vod nije bio prekinut. Upravo je htio pozvati Brekera, kad jedan suradnik javi da se gravitacija pojačava na 5 G.

Flint je znao da je to normalno, jer ih privlači zvijezda. Vanjski trag mlaznica govorio je da reaktor funkcionira. Brod će se izvući u orbitu oko zvijezde.

Uspostavio je vezu s prostorijom ispod centra za pilotiranje gdje je bio Breker. Nitko se nije javljao. Zabrinuo se. Ako se nešto dogodilo Brekeru? Tada se pojavio Simpson.

— Drago mi je što vas vidim, Simpsone... vi već naslućujete što se dogodilo. Kako su putnici?

— Većina ih je ozlijeđena. Elberg je slomio nogu, njegova žena iščašila zglob, Susan Texon osjeća unutrašnje bolove. Moramo učiniti nešto da ih smirimo.

— Ja ću to, ali prije svega moram vidjeti Brekera. Ne odgovara na poziv... — Zabrinuti Flint pošao je prema prostoriji u kojoj je bio astrofizičar.

• • •

Kad je ušao u kabinu, vidio je da Breker sjedi, ali nagnut prema

naprijed. Bio je blijed. Naočale su mu bile razbijene i komadići stakla urezali su mu se u lice. Flint mu je podigao glavu i opipao bilo: srce je kucalo. Očito je bio onesviješten, ali bez težih ozljeda. Flint ga je polegao na izvučeno sjedalo i namočio mu čelo krpom, pa izvadio krhotine stakla. Pomislio je i kako mora obavijestiti Borisa. I on je poznavao rukovanje uređajem. Zapazio je i da sila teža postaje sve jača. Morao je obavijestiti i Linu Mandega, da se ona pobrine za profesora, jer on ima mnogo drugih poslova. Izišao je.

— Što se dogodilo? — pitao ga je Friedel.

— Iznenada nas je privukla neka zvijezda — odvratio je Flint. — Breker se dobro izudarao — nastavio je, ne odajući trag svojeg razmišljanja. — Još je onesviješten. Vaša bi se kolegica mogla pobrinuti za njega. Kad dovršite ovo, dođite k meni u kupolu. Je li vam Breker naveo mjesto gdje se htio spustiti?

— Jest... oko sto milijuna kilometara od mjesta gdje bismo skočili. Točne koordinate su kod njega.

— Zatražite ih od njega i donesite. Bit ću ondje za desetak minuta, dok posjetim posadu. — Ušavći k tehničarima, zapazio je da su udar preživjeli bez posljedica. — Ono najgore je prošlo — rekao im je. — Još vam nisam dospio reći, ali za ovo skretanje s puta bit ćete posebno nagrađeni. Ni ja nisam bio upozoren prije odlaska...

Osjetilo se olakšanje u članova posade. Flint je bio uvjeren da su ljudi među sobom raspravljali i da je situacija napeta.

— Ova je ekspedicija vrlo važna i meni je potrebna pomoć sviju da je uspješno dovedem do kraja. Računam na disciplinu. — Vidio je da su neki bili blijedi. — Recite mi, što je?

— Mostyn, komandante

Vrata su se iza Flinta otvorila i on se okrenuo. Ugledno je šefa posade Mostyna. Blijeda, gotovo izobličena lica.

— Bolesni ste?

— Nisam znao da će »Galax«... tako brzo otići... — odvrati Mostyn.

— Što... kakve to veze ima?

— Poslao sam Calveza, u kapsuli, u prostor oko broda. Za kaznu...

Jadnik je sada bio osuđen na smrt lebdeći u svemiru i napušten, bez zraka i u hladnoći... Može ga spasiti samo povratak »Galaxa« za 300.000 svjetlosnih godina.

— Zašto me niste obavijestili? Počinili ste ubojstvo, Mostyne!

— Calvez je prigovarao, bunio se...

Flint je sada žalio Sto nije sve obavijestio da će brod skočiti u subsvemir.

— Koliko bi Calvez mogao izdržati? — zapitao je Flint.

— Više od četiri sata, a ako bude štedio zrak, čak i dvadeset četiri.

Flint je pomislio kako će tehničara uhvatiti paničan strah kad opazi da je nestao brod.

— Ako je to moguće, ja ću ga spasiti. Ali vi... — Nije dovršio jer su ga iz zvučnika pozvali da odmah dođe u komandnu kupolu. Ipak je dodao: — Vi znate što vas čeka... — a onda požuri u kupolu.

Ondje je bio Simpson.

— Što je? Ne možete sami? Uvijek smo se izvlačili...

— Ovaj put se ne izvlačimo — odvratio je Simpson. — Unatoč svemu, srljamo. U spirali. Nešto nas žestoko privlači.

— Snaga polja je sada dvanaest G — napomenuo je dežurni kod instrumenata.

Flint se zabezeknuo. Utrostručeno, za 15 minuta.

— Znači da je zvijezda golema! — reče Flint i pozove Dasseaua videofonom. — Varirajte otklon mlaznica za tri stupnja i potisak na četiri stotine tona. — Opet se okrenuo Simpsonu: — Ako nam to ne uspije, pečeni smo!

— Ionako smo pečeni, komandante! — Simpson je pokazao instrumente. — U zagrljaju smo zvijezda tipa »bijeli patuljak«.

Flint je ustanovio da zvijezda nije u katalogu i da ni Breker nije znao da

je ona ovdje. Takve zvijezde nisu blještava sjaja, ali imaju golemu gustoću. Kockica od takve materije s bridovima od pet centimetara, težila bi 30 tona! Građene su od jezgri razbijenih atoma, bez elektrona, a masa im je, premda su male, tisuću puta veća od mase Sunca. Gotovo su nevidljive, skrivene svjetlom većih zvijezda, ali imaju strahovitu silu težu, koja skreće i svjetlosne zrake. Na sreću, »Galax« je skočio pokraj zvijezde, inače bi već bio izgorio. No njena ga je snaga vukla u peć.

— Kolika joj je vanjska temperatura? — zapita Flint dežurnog.

— Devet tisuća Celzija. Udaljenost oko tri milijarde kilometara.

Komandant Flint je procjenjivao važnost tih podataka. U sebi nije htio priznati propast. Sjeo je za kompjuter i pritisnuo neke tipke. Stroj je izbacio podatke na vrpci. Flint i Simpson su ih čitali i zaključili da se nisu prevarili u računu: nuklearni reaktor na brodu ne može dati toliko energije da bi brod skrenuo i umaknuo zvijezdi i njenoj peći. Preostalo im je samo da odgode groznu smrt za koji dan. Ako bi evakuirali putnike letjelicama, to bi im samo ubrzalo kraj. Smrt se približavala velikim koracima. Flint je odjednom osjetio teret odgovornosti. Prije nekoliko minuta korio je šefa posade što je kaznio člana posade. A on? Sad je pred njegovom savješću mogo veća odgovornost.

Simpson je kraj njega šutio, skršen neminovnošću i to upravo u trenutku kad su ostvarili najveći znanstveni uspjeh. Učinili su to bez greške...

Činilo se da se brod ne miče. Treba li ljude prestrašiti i reći im istinu? Flint se pitao je li Dasseau u centrali shvatio smisao naređenja koje je dobio. Upravo je htio stupiti u vezu s njim kad se dosjeti nečemu. Pogleda svoga zamjenika i s nadom napomene:

— Gdje su nam glave, Simpsone? Mi tražimo rješenje, a ono nam je pod nosom! — Smiješio se. — Subsvemir, Simpsone! To nas je i dovelo ovamo!

— Tako ti svemirske maglice! Sve se to dogodilo tako brzo...

— Da, i mi smo reagirali profesionalno. Nismo se još navikli na Vogtovu teoriju.

— Treba obavijestiti Brekera... da napuni kondenzatore...

— Breker je ozlijeđen, ali doći će Boris, njegov zamjenik. Sad znam da

ćemo izbjeći... sviđa mi se gledati bijelu patuljastu zvijezdu izbliza... ne žuri nam se...

— Nije li to nerazborito? — javi se Simpson.

— Znanstveno potrebno! Da srušimo neke stare teorije...

• • •

Flint je naredio Dasseauu da postupno smanji snagu motora, što bi ubrzalo približavanje zvijezdi, ali i smanjilo unutrašnju silu težu. Instrumenti su mjerili sve podatke o zvijezdi, promjer, masu, fantastičnu temperaturu. Boris je došao u kupolu i obavijestio dvojicu oficira da se Breker oporavlja. Fizičar je bio iznenađen kad je čuo zbog čega se promijenila gravitacija.

— Najvažnije je kod tih patuljaka da je gustoća to veća što je zvijezda manja. Ova je, čini se, poput zvijezde tipa Wolf 457, u koje jedna litra teži osamdeset tona. Vrijeme je da bježimo! Opasne su i temperature i radioaktivnost.

— Pokušajmo sada skočiti u prostor gdje nema gravitacije — preporučio je Flint.

— Pogledajte! — viknuo je Simpson. Patuljasta je zvijezda nalikovala na dragulj na crnom baršunu. Iza nje praznina.

— Praznina je samo privid — rekao Boris. — Bijela patuljasta zvijezda lomi svjetlosne zrake, pa se čini da iza nje i nema zvijezda... Odvest ću vas jednu svjetlosnu godinu dalje od te vražje zvijezde. Vi ustanovite ima li takav prazan prostor.

Komandant je dao naređenja dežurnima kod instrumenata. U akciju su ušli radari i foto-ćelije. I za 15 minuta Flint je dao Borisu sve tražene podatke o slobodnom prostoru. Komandant je naredio Dasseauu da svakako zaustavi motore, a putnike je zamolio da legnu u antigravitacijske ležaljke.

Breker se već bolje osjećao. Dao je Borisu znak da može početi. I Vogtova je teorija opet dokazala svoju vrijednost. Brod je skočio na drugu stranu maglice i izbjegao neugodno privlačenje patuljaste zvijezde.

• • •

Osim oficira u kupoli nitko nije slutio kakva je opasnost prijetila brodu. Uspostavljanje gravitacije smirilo je duhove poslije šoka. Simon Lhermite je u incidentu s gravitacijom našao dobar izgovor da se što više približi Susan Texon. Ona je ležala u antigravitacijskoj ležaljci, a kraj nje je Simon pokušavao da joj podigne moral.

— Za jedan sat neće vise biti ničega od onih bolova i straha. Ovo je putovanje prepuno nepredvidivih događaja.

— Bojim se da to nije sve... i da komandant nije to učinio da bi potukao nekakav rekord... — Djevojka je govorila uvjereno, bez sumnje. I Lhermite je smatrao da je Flint imao ozbiljnijih razloga za skok nego što bi to bio nekakav trofej.

— Zbog čega to smatrate? — ipak je upitao.

— Zar niste zapazili da komandant nije govorio o tome koliko će se produžiti krstarenje? I kako je »Galax« skočio u svemirski prostor.

Lhermite je to opazio, no pomislio je kako Flint želi sačuvati tajnu.

— Nemojte da vas ponese mašta — rekao je i primio Susaninu ruku.

— Nije to igra mašte — rekla je, ali nije povukla ruku. — To je logičan zaključak. Flint je zatajio nešto važno jer to hoće zatajiti. Ni on sam ne zna sve. I samo dva sata pošto nas je uvjeravao u sigurnost, doživljavamo udar, oluju...

— Priznajem da je to zagonetno, ali priznajte i vi da Flint nema razloga da nas uvali u katastrofu. On nas mora dovesti na Zemlju žive i zdrave.

Susanine su oči blistale, ruka joj je bila vlažna. Djevojka je bila zbunjena. U Lhermita nije bilo cinizma.

— Zbog čega nismo već dugo vidjeli Brekera? — pitala je djevojka stisnuvši Simonovu ruku.

— Jest, i ja sam ga tražio poslije onih udara, ali ga nije bilo u kabini.

Brekerov nestanak bio je zaista uznemirujući. Osim kabina i salona bilo je tek nekoliko drugih prostorija, ali u njih putnici nisu ulazili.

— Mogli bismo upozoriti komandanta — predloži Susan. Lhermiteu se nije svidjelo što se djevojka toliko brine za Brekera.

— Možda... ali ne bi trebalo za to uznemiravati komandanta. Da pričekamo...

— Moramo to odmah učiniti — bila je djevojka odlučna. Povukla je ruku. Simon je pomislio da bi imao razloga da se vrati ako pođe na taj zadatak. Ustao je i nasmiješio se.

— Idem, ali nemojte se uzbuđivati. Možete računati na mene.

Kad joj je okrenuo leđa, na djevojčinim je usnama zatitrao neobičan osmijeh, kojim Simon ne bi bio zadovoljan. Da ga je vidio, znao bi da na »Galaxu« postoji još jedna zagonetka.

Prošao je salonom, kroz okna je vidio nebo: nije znao jesu li u M 33 ili u Mliječnom putu. Pošao je prema videofonu i pritisnuo dugme. Pojavilo se Simpsonovo lice.

— Htio bih upozoriti komandanta da je nestao jedan putnik. — Ekran se zamračio, a samo se iz zvučnika čula primjedba neka se strpi koji trenutak. Lhermite je razmišljao. Činilo mu se neobično što se oficir nije začudio ili zaprepastio. Susan je imala pravo. Pošao je prema oknu i pogledao u prazninu kojom je plovio brod. Odjednom mu se nakostriješila kosa i želudac se stisnuo. Vani je lebdjelo ljudsko tijelo, okrećući se oko sebe polagano. Zaprepašteni je Lhermite ustanovio da je čovjek u uniformi tehničara-ložača. Mrtvac kredasta lica polako se udaljavao od astrodžeta. Tada se začuo zvučnik.

— Što želite?

— Ovaj... jeste li vidjeli?

— Mrtvaca? — zapita Flint. — Jesam. Izbacili smo ga iz astrodžeta uz kratku ceremoniju. Pri udaru se teško ozlijedio i umro. To je naš ložač Atkins. Zato ste me zvali?

— Ne, komandante. Htio sam vam reći da već nekoliko dana nema Brekera.

— On je na sigurnom i ubrzo ćete ga vidjeti.

— Dobro, hvala — odgovori Lhermite i pritisne dugme. Sad mu tek nije bilo ništa jasno.

• • •

Flint je u kupoli razgovarao s Borisom.

— Čekam da mi javite na koje mjesto u M 33 treba smjestiti brod radi vaše specijalne misije.

— Razgovarat ću o tome s Brekerom. Bolje mu je, ustao je. Idem k njemu — odgovori Boris.

Dok je čekao, Flint je šetao po kupoli, gledajući kako rade dežurni, razmišljajući kako mu je Breker protumačio teoriju subsvemirsog leta, kako se nije lako priučiti na tako teške promjene. Približo se Simpsonu.

— Nikad ne znam da li sam budan ili sanjam — primijeti Simpson.

— Zamišljajte da spavate. Mislim da nam ona dvojica spremaju prava iznenađenja.

— Ispravno mislite — složi se Boris pojavljujući se. Bez Brekera, s papirom u ruci.

• • •

— Preostaje nam još samo da otkrijemo planet koji ima karakteristike nabrojene ovdje — reče Boris i pruži papir Flintu. Ovaj pregleda papir.

— Znači, vi tražite planet koji bi bio nalik na Zemlju?

— Na njemu mora biti moguć život, mora biti dovoljno kisika, vode i područja gdje je temperatura između minus deset i plus četrdeset. Masa može biti i manja od Zemljine.

— I vi zamišljate sebi da ću vam za nekoliko sati pronaći zvijedu po mjeri? — zapita Flint. Fizičar se nije uzbudio, on to nije smatrao nemogućim.

— Oko nas je mravinjak zvijezda, a na jednu osvijetljenu zvijedu dolazi, smatra se, deset tamnih. Astronomi se nikad nisu pozabavili tamnima. No, postoji način da nađemo ono što tražimo: identificirajte zvijedu staru kao naše Sunce, dakle zvijezdu vanjske temperature od 6000 stupnjeva. Bilo hi žalosno kad se ne bi bar jedan pogodan planet vrtio oko takve zvijezde.

— Valja je naći! — odvrati komandant. — Našim uobičajenim pogonskim sredstvima bilo bi nam potrebno nekoliko tjedana.

— Ne bi — reče fizičar Boris i pokaže prstom prema nebeskom tijelu što je bljeskalo iznad kupole. — Evo je! Nalikuje na naše Sunce. Onamo smo morali stići prvi put kad nas je privukla ona patuljasta zvijezda. Sa Zemlje je ta Zvijezda već otkrivena.

Dakle, pomislio je Flint, ta je ekspedicija bila planirana već odavno na Zemlji! A to znači da glavni cilj nije provjera Vogtove teorije. Valjalo je postići neki drugi cilj. Koji?

Komandant je želio to upitati samoga Brekera. Borisu je samo napomenuo da će izračunati orbitu »Galaxa« i brzinu prenošenja radi proučavanja tog ctijela svemira.

— Dobro, a dok vi to izvedete, skoknut ću do Brekera po neke upute. — I fizičar siđe stubama. Kad je izišao, Simpson se javi:

— Nemate li dojam da se vojska služi nama radi ciljeva koje bi morali izvesti vojni brodovi?

— Od početka sam u to uvjeren — odvrati Flint. — A razlozi koje je naveo Breker sve su mi manje uvjerljivi. No, uskoro će morati otkriti karte.

Komandant se tada primio posla oko kompjutera, koji mu je vrlo brzo dao sve koordinate i brzinu. I dežurni su dobili zadatak da otkriju sve u luku od 10 stupnjeva. Reaktor je dobio zadatak da obnovi lančanu reakciju kako bi »Galax« dobio ubrzanje od 2 G.

Dežurni za instrumentima se javio:

— Radio-zvijezda pred nama, jačina polja 60 mikrovolta.

Flint bi se najradije približio toj radio-zvijezdi, jer se dosad tako malo znalo o njima, čak su za astronome bile prava zagonetka svojim emitiranjem radio-valova na dijelovima gdje nije otkriveno nikakvo nebesko tijelo. Flint bi dao sve da je mogao otkriti u kakvom su agregatnom stanju, da li su kvazari.... Čudio se što su te zvijezde tako rasprostranjene, a o njima se ne zna gotovo ništa.

Simpson je pak smatrao da su to fantomi što se nađu ondje gdje mi mislimo da je samo praznina.

Uto je stigao Breker u pratnji Borisa. Odmah se ispričao što nigdje u nomenklaturi nije bilo one zvijezde patuljka, pa je nije mogao predvidjeti.

— Da ste vi i Boris poginuli, mi ne bismo mogli iz Mliječnog puta — primijeti Flint. — Je li vam zabranjeno povjeriti nekome od nas kako se rukuje tim vašim aparatima?

— Razgovarat ćemo o tome — reče Breker. — Imate li letjelice za eventualno iskrcavanje na planet?

— Uvijek su spremne — odvrati Flint. — Hoćete li se iskrcati sa svojom ekipom ili će se spustiti i brod?

— Već sam dovoljno stavio na kocku život posade i putnika... vidjet ćemo...

Dežurni javi novi podatak:

— Vanjska temperatura 182 stupnja ispod ništice.

— Prolazimo kroz kozmički oblak — reče Simpson pogledavši komandanta i pogodivši njegove misli. Vanjska temperatura oplate bila je viša, što znači da se oplata zagrijavala zbog trenja od ubrzanja kroz razrijeđenu prašinu.

— Bude li se temperatuda oplate brzo dizala — reče komandant — morat ćemo usporiti.

Uskoro je dežurni javio da je temperatura minus 176. Flint je naredio Simpsonu neka obavijesti Dasseaua kako bi bio pripravan da uključi usporavajući pogon. Zatim se obratio Brekeru i Borisu:

— Pođimo u moju kabinu da sredimo neke pojedinosti. Moji ljudi traže vaš planet.

Breker i Boris nisu obraćali pažnju na komandantov poziv. Zagledali su se u jedan dio neba.

— Pretpostavljam, Borise, da zapažate isto što i ja — primijeti Breker. — Morali bismo provjeriti.

— Što — zanimalo je Flinta.

— Nedostaje jedna zvijezda, komandante — objasnio mu je Breker.

— A je li vam potrebna? — zapitao je Flint misleći u sebi da jedna zvijezda više ili manje nije toliko važna.

— Nije toliko, ali s mjesta gdje smo sada, morali bismo vidjeti Amal 57, vidljivu sa Zemlje. Susjedne zvijezde raspoznajemo, ali ona nije na mjestu.

Sad se Flint zainteresirao i sjeo na mjesto dežurnog pri teleskopu. Namjestio je aparat i pokušao naći zvijezdu koje nije bilo. Ubrzo je ustanovio da Amal 57 nije ostavila traga svoje prisutnosti. Nestala!

— Čini mi se da je nestala dok smo se mi premještali na M 33. Čudna slučajnost.

Breker je odmahnuo glavom.

— Mislim da smo žrtve optičke iluzije. Sjetite se: ova je galaksija udaljena od našeg sustava 750.000 svjetlosnih godina. Znači da svjetlo sa zvijezde iz maglice M 33 putuje do zemaljskog astronoma 750.000 godina. Pa ako se takva zvijezda ugasila prije koju stotinu godina ili stotinu stoljeća, naš je astronom još vidi. A mi, koji smo blizu te zvijezde, ustanovljavamo da je više nema.

— Naši su katalozi — primijeti Flint — vjerojatno puni takvih pokojnih zvijezda, no, sada su druga pitanja na dnevnom redu.

Sva su trojica ušla u komandantovu kabinu.

— Dva skoka u subsvemir pokazala su da je teorija ispravna, ali da ima i slučajnosti. Da nije bilo Borisa, ne bih spasio astrodžet. I zato imam ozbiljne razloge da tražim objašnjenje.

— Ispravno postavljen zahtjev, komandante — odvrati Breker. — Vi morate dovesti »Galax« na Zemlju čak i ako nas nestane. Zato ću vam objasniti rukovanje subreaktorom.

— Kad smo već kod toga, recite mi i stvarni cilj ovoga krstarenja. Vogtova teorija bila je samo isprika, zar ne? — Flint je gledao svoga sugovornika netremice u oči.

— Jest, provjera teorije bila je važna, ali je poslužila za ostvarenje važnije misije. Treba zaštititi, odvesti što dalje od Zemlje najdragocjeniju stvar u svijetu, koja bi bila kratka vijeka na Zemlji... valja zaštititi čovjeka i njegovu inteligenciju — objasnio je Breker tiho.

• • •

Posljednje astrofizičareve riječi zadovoljile su Flintovu znatiželju i uzbudile ga. Fantastičan plan!

— Znači, čovječanstvo je ugroženo?

— Jest, Flinte. Još ne znamo točno kad: može biti za dvije godine, deset godina ili dvije generacije... Prije tri godine komisija znanstvenika predala je predsjedniku federacije izvještaj čiji su zaključci bili vrlo alarmantni, tako da s njima nisu upoznati čak ni neki ministri. U izvještaju se ističe skori završetak života faune na Zemlji zbog povećanja radioaktivnosti. Atomski pokusi, motori, centrale, proizvodnja fisijskog materijala i eksploatacija nuklearne energije nakupili su toliko štetnih otpadaka da je cijeli planet kontaminiran. Voda za hlađenje, pepeo, metali koji su podložni radijacijama, pa i zrak su zagađeni, a sve se to ne može evakuirati niti se može zaustaviti proces uništenja... Već 2000. godine biologe je zabrinula razina zračenja. Iscrpljivali su se rudnici ugljena i naftonosna polja, pa je valjalo sve više upotrebljavati atomsku energiju. No, kritična razina se približava. Rađa se sve više čudovišta u svim živim vrstama ...

Flint je već čuo dio te priče, ali nitko u to nije vjerovao. Čovjek je, znači, uključio mehanizam koji više ne može zaustaviti...

— I što je odlučio predsjednik?

— Što je mogao? Teško je zamisliti raseljavanje cijelog planeta. Bilo bi tisuće problema, a ako se razglasi zbiljska opasnost, nastat će panika, što će samo ubrzati apokalipsu. Predsjednik je zato odlučio da spasi bitno... već dvije godine u tajnom laboratoriju odgajaju se djeca oba spola. Pazi se da ne budu zahvaćena radijacijama. Sve što jedu ili sa čime dolaze u dodir, sve je dekontaminirano. Ta su djeca selekcionirana s obzirom na fizičke i psihičke osobine. Nose u sebi sve najdragocjenije značajke ljudske vrste. Ta skupina djece trebalo bi da bude prenesena na drugi planet, izvan dodira s ljudima, kako bi se stvorilo novo čovječanstvo.

— Znači, kanite naseliti neki planet iz M 33?

— Jest. Sad shvaćate zašto ni vojska nije znala. Specijalist koji je nadzirao radove ne zna njihovo značenje. Inače bi silom prigrabila materijal za svoje svrhe, zato da generali sami pobjegnu. Bili bi u stanju počiniti i prevrat da se dočepaju formule, da se nastane na drugom planetu, gdje bi ubrzo stvorili iste takve probleme. Oni koji ne bi mogli emigrirati suprotstavili bi se, izbili bi krvavi sukobi, a građanski rat bi još povećao

radioaktivnost zbog upotrebe atomskog oružja. Ne, uzorci živih bića koje bismo naselili moraju biti mladi, zdravi i čisti. S djecom će poći nekoliko odraslih, da joj pomognu dok sama ne odrastu, a poslije će biti uništen brod i sve što se odnosi na Vogtovu teoriju. Sve će početi iznova...

Flint se zamislio. Dakle, u pitanju je sudbina budućeg čovječanstva

— Možete računati na mene, Breker. Otkrit ćemo planet za vašu koloniju, pa makar produžio krstarenje i šest mjeseci. Moramo izvršiti misiju do kraja, no još netko od nas trebalo bi da bude upućen u upravljanje...

Breker je htio odgovoriti, ali je iz donjih prostorija astrodžeta doprlo urlanje i buka. Sva trojica su skočila, a Flint je priskočio intervideofonu:

— Simpsone! — pozvao je. — Blokirajte prilaz kupoli. Mislim da se sprema pobuna! Ako vas ne pozovem za deset minuta, pustite u sve kabine plin za anesteziju!

Okrenuo se dvojici fizičara.

— Pogledat ću što se događa. Zabarikadirajte se ovdje I održavajte vezu s kupolom. Oni mi nešto zamjeraju... — Izišao je u hodnik.

Flint je ušao u salon i opazio kako se Mostyn opire trojici-četvorici tehničara predvođenih Sandrinijem. Privučeni bukom, nedaleko od njih stajali su Lhermite i Fauchois, ne znajući što da učine. Mostynove su šake udarale nasumce, ali je, i onako gorostasan, braneći pristup kupoli ipak morao uzmicati.

Flint je odmah ocijenio situaciju i viknuo putnicima neka se zatvore u svoje kabine. Zatim je priskočio Mostynu i odvukao ga malo podalje. U taj čas jedan od pobunjenika nasrne na njega motkom. Flint se tako brzo sagnuo da je napadač izgubio ravnotežu; na to ga je Flint zgrabio, podigao u zrak i lupio njime u metalnu stijenu. Drugoga je tehničara dohvatio za ovratnik i zadao mu težak udarac u bradu. Tehničar je odletio pod noge ostalima. Dotle se Mostyn oporavio i ponovo ušao u borbu. Na uskom hodniku brojnost napadača nije bila opasna, jer su samo po dvojica mogla napadati odjednom.

Sandrini je podigao tijelo jednoga onesviještenog tehničara i pošao prema Flintu držeći tehničarevo tijelo pred sobom. Za njim su pošla još četvorica, naoružana motkama, kako bi uhvatili komandanta. No, Mostyn,

koga je još pekla savjest zbog onog tehničara, bio je pun snage, pa je zgrabio prvoga napadača, okrenuo ga i tresnuo o pod. Flint i Sandrini su odmjeravali snage šakama. S leđa se Flintu približio neki pobunjenik i zamahnuo željeznom motkom. Flint je u posljednji trenutak spazio napadača i maknuo se, pa je dobio samo udarac u rame. Strašno ga je zaboljela lijeva ruka, ali je uspio munjevito udariti napadača nogom u trbuh, a desnicom strahovito raspaliti Sandrinija u bradu. No, nije na tome stalo. Pojavili su se novi pobunjenici. Flintu je bilo jasno da će, unatoč Mostynovoj pomoći, podleći napadima. Golemi Mostyn pograbio je dvojicu napadača i tresnuo njima o zid, svakoga jednom rukom, pa ih zatim odbacio i potrčao u pomoć Flintu. Sandriniju se činilo da mu je glava odletjela s ramena, pokleknuo je, ali ne dovoljno brzo da ga Flint ne bi još jednom zahvatio šakom. Sad su se komandant i šef posade mogli suprotstaviti dolazećim pobunjenicima. U nekoliko sekundi nekoliko je napadača već ležalo na metalnom podu hodnika razbijenih čeljusti.

Na licima pobunjenih članova posade vidjelo se razočaranje. Nisu pretpostavljali da će naići na takav otpor dvojice ljudi. Sandrini ih je uspio nagovoriti obećavajući im da će se sve završiti brzo, pa kad budu imali u rukama komandanta, tražit će da se brod vrati na Mliječni put. No, borba je krenula neželjenim tokom. Nadali su se da će im se pridružiti i dežurni u kupoli, što se nije dogodilo.

Flint je pak odlučio da ne kapitulira pred šačicom napadača, pogotovu sada kad je doznao cilj ekspedicije. Mostyn je još nekoliko puta uspješno zamahnuo desnicom i kao čekićem pogodio nekoliko pobunjenika. A tada je odjeknuo znak iz zvučnika da se daje važna obavijest i svi su zastali.

— U susret nam dolazi roj meteora! — viknuo je Simpson u mikrofon. — Svi na svoja mjesta, budite pripravni za ulazak u letjelice za spašavanje!

Odmah je odjeknuo zvuk sirene. U trenu se situacija promijenila. Prijeteća opasnost vratila je disciplinu. Pobunjenici su postali svjesni da im životi ovise o niti koju sad u svojim rukama drži Flint. A komandant je jurnuo prema kupoli i viknuo:

— Svi u svemiskafe!

Putnici su se već počeli buniti. Prestrašeni pobunom, posvema su izgubili hladnokrvnost. Vikali su i u brzini loše baratali svemikafima. Mostyn je ušao u salon i viknuo:

— Tišina! Nećete se izvući jezikom nego izvršavanjem naređenja!

Tehničari i članovi posade potrčali su prema letjelicama. Flint je ušao u kupolu.

— Gdje su meteori? — zapitao je.

— Sto osamdeset tisuća kilometara od nas — odvratio je Simpson. — S obzirom na njihovu i našu brzinu, sudartt ćemo se za osam minuta. Relativno su kompaktni.

— Neka i dežurni za instrumentima pođu u kapsule — naredi Flint. I nas dvojica ćemo obući svemiskafe. — Zatim interkomom pozove svoju kabinu. — Gdje je Breker?

— Ovdje sam — odgovorio je astrofizičar.

— Profesore, da li vam je dovoljno sedam minuta za skok u subsvemir.

— Ako je potrebno... a zašto?

— Brzo pođite u svoj odio za pilotažu i napunite kondenzatore.

Dežurni su izlazili iz kupole. Kad je i posljednji izišao, Simpson zapita:

— A pobuna?

— Likvidirana. Vaši meteori su ohladili ostale. Ako se izvučemo, požalit će što su se pobunili! — Komandantovo je lice govorilo da se pobunjenici neće dobro provesti. Ostalo je još šest minuta. Flint je sjeo za teleskop i promotrio meteore. Bile su to krhotine nekog planeta. Flint je tada ponovo uspostavio vezu s Brekerom:

— Halo, profesore, jeste li spremni?

— Jesam, skačemo za šest minuta.

• • •

Na ploči pred Simpsonom treptjele su žaruljice koje su označavale da su kapsule pripravne. Poručnik je uspostavio vezu s njima, a Flint je odgovarao astrofizičaru:

— Moramo skočiti najkasnije za četiri minute!

— Recite to elektronima — odvratio je Breker. — Ne mogu ubrzati

ritam punjenja!

— U pitanju je život ili smrt! Dovoljno je da skočimo pedesetak kilometara u bilo koju stranu. Asteroidi jure prema nama brzinom od trista kilometara u sekundi!

— Ja tu ništa ne mogu — odvratio je profesor. Flint je prekinuo vezu i uključio vezu sa Simpsonom:

— Neka kapsule budu pripravne. Breker ne odgovara ni za što... Manjka još samo jedno svjetlašce, jer je u jednoj letjelici kažnjeni Calvez.

Zatim je pošao k teleskopu i ustanovio da se meteori primiču brzo. Povećavao je sliku i tako je bolje zapažao razmake između meteora. S obzirom na dimenzije broda, proračunao je, ima nade da se brod provuče neoštećen, ali to bi bio izazov slučajnosti.

— Uključite radar! — naredio je Simpsonu.

Tada je Simpson pritisnuo i na dugme za izbacivanje kapsula s posadom i putnicima.

Brod je i dalje jurio prema stijenama. Preostalo je još petnaest sekundi. Flint i Simpson vidjeli su kako stijena juri prema njima. Začuo se udar, brod je zadrhtao, a onda se pred njima pojavilo prazno nebo, bez meteora! Sreća! Oplata broda bila je samo neznatno oštećena. Projurili su kroz rupu u toj hrpi kamenja. Flint je odmah upozorio Brekera:

— Halo, profesore! Nemojte forsirati skok! Umakli smo pravom srećom! Pričekajte dalje upute! — Zatim je uspostavio vezu s reaktorskom prostorijom. — Dogodilo se čudo, Dasseau! Prekinite rad mlaznica za usporavanje, počnite zaokretati.

Komandant je pošao prema instrumentima da ocijeni kolika je šteta, a zatim naredi Simpsonu neka uspostavi vezu s ljudima u kapsulama i neka im kaže da se strpe nekoliko sati, pa će oni doći po njih.

— Neka se piloti vrte uokrug mjesta gdje su bili izbačeni.

Simpson se već sabrao. Odmah je izvršio naređenje, a Flint je dotle ustanovio da je stijena oštetila oplatu na stražnjem dijelu broda. Sve su se štete mogle popraviti brzo. Da je mogao, Flint bi rado obrisao čelo pod svemiskafom. Iz razmišljanja ga prene Simpsonov glas:

— Komandante, voditelji kapsula javljaju da neće imati dovoljno goriva do našeg dolaska. — Flint se namrštio. Nije mu bilo sasvim jasno. Rezerva goriva nije važna, jer je dovoljno da kapsule lebde svemirom ne trošeći energiju. — Oni se ne mogu u isto vrijeme grupirati, kružiti i izdržati snagu gravitacije...

— Što? Zar su u nekom gravitacijskom polju?

— Ne znam... — promrmljao je Simpson. — Dežurni od instrumenata su također napustili brod, a mi smo obratili svu pažnju na meteore... možda smo blizu neke zvijezde...

Pretpostavka je bila vjerojatna, ali u prvi trenutak Flinta je obuzela vrtoglavica. Toliko nevolja najedanput: havarija, izbacivanje kapsula, promjena puta »Galaxa«, Brekerov skok, pobuna, pa opet neka nepoznata zvijezda. Valja donijeti odluku.

— Neka kapsule uđu u slobodni pad, tako će opisivati laganu parabolu. Pokušat ću da ih nađem na vrijeme.

Ocijenio je da se letjelice tako mogu odupirati privlačnosti gravitacijskog polja oko šest sati. Simpson je uperio instrumente prema nepoznatom tijelu kako bi ustanovio njegove dazmjere i značajke.

Flint je pošao prema oštećenom mjestu. Tada je spazio Dasseaua. Oficir mu je interfonom najavio novu nevolju:

— Popustio, je servomotor što usmjerava mlaznice. Ne možemo skrenuti s putanje!

• • •

Prestrašeni su putnici vidjeli iz kapsula kako je brod jurio prema meteorima, vidjeli su kako mu je oštećen jedan dio, a zatim su njegovi mlazovi nestali u mraku beskraja. Jurili su u sedam kapsula tisuće kilometara u zastrašujućoj tišini i tami. Osjećali su se izgubljeni u uskim letjelicama, obučeni u neudobna odijela, osuđeni možda na smrt u galaksiji za koju i ne znaju.

Mostyn je bio u letjelici gdje su se smjestili i članovi znanstvene misije Friedel, Van Fleet i Lina Mandega. Nije mu bilo teško održavati mir među njima. Bila su ondje i dva tehničara koja su sudjelovala u pobuni. Prizor jurećih meteora sledio je putnicima krv u žilama — činilo im se da je brod

gotov, da mu nema spasa. Neki su vriskali, jer se u kapsulama činilo da meteori jure i na njih.

Tada su voditelji letjelica ustanovili da ih privlači jaka gravitacijska sila. Nisu se u prvi trenutak iznenadili, jer letjelice i jesu zamišljene za to da se spuste na neki planet, a privlačna sila je značila da su blizu takvoga. I bolje je da se spuste nego da tumaraju svemirskom prazninom.

Svi su se vrlo obradogvali kad su primili Simpsonovu poruku. Znači da su na brodu živi! A ako je »Galax« čitav, i za njih ima nade! Mostyn je u međuvremenu primio Flintovu poruku neka se letjelice prepuste sili gravitacije dok se na »Galaxu« ne popravi oštećenje. Mostyn je zapazio da je ta sila prilično jaka, pa se ogledao i ostao iznenađen. Okrenuli su se i svi drugi u letjelici. Ispod njih se ljeskao planet velik poput Mjeseca. Površina mu je bila obavijena gustom maglom koju je osvjetljavalo nekakvo žuto svjetlo s desne strane.

Mostyn je odmah shvatio da »Galax« neće stići na vrijeme po njih, jer zbog brzine mora načiniti veliki luk da bi se vratio. Zato je naredio pritisak mlaza od šesnaest tona — usporavanje radi ateriranja.

I sedam kapsula pomalo je usporavalo svoj slobodni pad prema planetu. Putnici su osjećali neugodan dojam lakoće. Da se nisu držali za sjedala, udarali bi glavama u strop letjelice. Dok su padali, Mostyn je pripravljao opremu koja mu je bila potrebna pri slijetanju na nepoznati planet: instrumente za analizu atmosfere, mjerenje temperature, za higrometriju, radioaktivnost i mogućnost života za ljude. Kemičar Friedel bio je zadovoljan što imaju instrumente, ali se pitao je li onaj sloj oblaka posljedica isparavanja vode ili su to otrovni plinovi, na primjer metan ili amonijak. Tada bi život izvan kapsule bio nemoguć.

Mostyn je namjeravao obavijestiti »Galax« o situaciji. Čim je to pokušao, javio mu se Simpson.

— Prisiljeni smo ateriratи — najavio je Mostyn. — Probit ćemo sloj oblaka otprilike za jedan sat. Obavještavat ću vas o svemu. Prije spuštanja pregledat ćemo teren leteći vodoravno.

— U redu — složi se Simpson. — Ja sam već proučio taj planet. Masa mu je sedam desetina Zemljine, zapremina upola manja, gustoća 7,7, tlo tvrdo...

— A oni oblaci?

— Spektograf bilježi da ima 40 posto kisika, što je malo previše za naša pluča, ali valja vidjeti kakav je pritisak. Mislim da je to smjesa kisika, dušika i helija, pogodna za disanje. No, pazite to se tiče samo gornjih slojeva! Ne znam što je dolje. Mižda ima otrovnih plinova.

— Provjerit ću... ali gdje ste vi? Tako je slab signal...

Poručnik Simpson se pitao koliko može reći onima u letjelicama za spašavanje. Flint, Dasseau i Boris popravljali su mehanizam za gibanje mlaznica. Radi usporavanja upalili su prednje motore. Simpson nije htio rušiti moral brodolomaca.

— Blizina toga planeta slabi emisiju. Strpite se nekoliko sati.

Putnici su već počeli nagađati i pitati.

— Hoćemo li sresti živa bića? — pitala je Susan Texon, voditelja letjelice, vadeći svoj ruž za usne mehanički, iako ga nije mogla upotrijebiti.

— Teško. Možda ima životinja i biljaka, možda samo mikroba.

Lhermiteu bi bilo draže da nema životinja, jer bi ih one mogle i neugodno iznenaditi. Tako je mislio i Mostyn, pa je odlučio da se svima podijeli oružje. Kad su došli na 800 kilometara visine naredio je da se razviju krilca. Tehničari su pritisnuli nogom papučicu i metalna lepezasta delta krilca pojavila su se sa svake strane letjelice. Tada se začulo šištanje i zviždanje.

— Sve će biti dobro! — urlao je Mostyn da bi ga čuli. — Ulazimo u atmosferu! — Zatim ja zatražio uzgon od 23 tone. — Ispravite kut spuštanja! — naredio je i putnici su osujetili snažan pritisak. Neki su se i onavijestili. Ali letjelice su prestale padati okomito na planet. Uključio se i sustav za automatsko pilotiranje i kapsule su počele letjeti vodoravno. Tada se odjeknuo krik. Lhermite je prvi ustanovio odakle dolazi: Susan Texon je kraj njega pokazivala Ellu Mervil. Kroz pleksiglas kacige vidjelo se kako starici iz nosa i ušiju curi krv. Otvorena usta i prazne oči govorile su da je mrtva.

— Ovdje letjelica broj 5 — pozvao je voditelja Mostyna. — Ella Mervil je umrla.

Mostyn je samo upitao ima li još žrtava, a zatim je obratio pažnju na ateriranje.

— Visina 1500 metara! — obavijestio je šef posade sve letjelice. Ustanovio je da radari ne mogu ništa otkriti kroz oblake. Valjalo je još spustiti letjelice i Mostyn naredi visinu 1000 metara.

Odjednom su putnici i posada ugledali ispod sebe ilovasto tlo s raslinjem mjestimice. Brežuljci su bili niski, tlo posvuda žuto.

Činilo se da planet nije nastanjen inteligentnim bićima jer se nisu zapažali tragovi zemljoradnje ili nečeg takvog. Pokazala se i svijetla pruga — rijeka. Svi su zurili u neobrađeno tlo nalik na Saharu. U duhu su iskrsavala pitanja, zaboravljen je maloprijašnji strah. I kao da ih je privukla nova pustolovina.

Mostyn nije bio tako impresioniran. Naredio je da kapsule budu pripravne za slijetanje kod rijeke. Zatim je uključio predajnik i pozvao brod, ali nije dobio odgovor. Namrštio se. Nije znao da li je pokvaren njegov odašiljač ili ga »Galax« ne čuje.

— A možda se valovi više i ne šire sferično — primijetio Je Friedel. — Iznad nas je kupola atmosfere, a planet im apsorbira pretežni dio energije ako sadrži mnogo metala.

— Ali pod tim oblačnim madracima nikad nas neće naći — rekao je šef posade.

— Bez tih oblaka — odvratio je kemičar — bili bismo izloženi kozmičkim i ultraljubičastim zračenjima.

Na zenitu je sjala blještava zvijezda. Kapsule su sad silazile okomito, a iz trupa su pri ateriranju izlazili tronošci. Motori su ugašeni. Svima je odlanulo. Mostyn se odvezao i naredio svim voditeljima da izađu i dođu k njemu. Ostali neka ostanu u letjelicama.

— Kad obavimo sve kontrole — rekao je — vidjet ćemo možemo li skinuti kacige svemiskafa. Članovi posade neka širom otvore oči da ne dođe do nekih iznenađenja.

Na to je Mostyn izišao, a za njim i svi voditelji letjelica. S njima je pošao samo kemičar Friedel. Izišli su na prostranu površinu planeta, obraslu tu i tamo šipražjem i tankim stablima.

— To je zacijelo vrlo star planet... — reče Mostyn. — Nema tragova vulkanske aktivnosti, vode je malo na površini, valjda je u unutrašnjim

slojevima... ali kako ima biljaka, možda je zrak pogodan...

Friedel je kimuno glavom. Bio je posebno uzbuđen jer je znao cilj Brekerove misije i pokusa. Drhtao je od uzbuđenja pri pomisli da bi možda planet bio pogodan za naseljavanje, za novu postojbinu ljudske vrste.

• • •

Dok je Mostyn slagao instrumente, čuo je u slušalicama rogoborenje članova posade. Pristupio mu je jedan voditelj letjelice.

— Nismo kompletni... nedostaje jedna letjelica. Samo ih je šest. Sedma, kojom je upravljao Neuman, nije pristala.

Mostyn se pridigao tako naglo da je odskočio od tla za tridesetak centimetara, zbog male sile teže.

— Kamo je mogao otići Neuman? — zapitao je voditelja.

— Bio mi je petsto metara zdesna prije nego što smo ušli u oblake.

— Zacijelo mu nije funkcionirao sustav za ispravljanje putanje i kapsula se negdje srušila... — pretpostavljao je šef posade.

A to je bilo i jedino objašnjenje, pa su ga svi voditelji šutke prihvatili. Tako se broj žrtava povećao na osam. Mostyn nije tu mogao ništa pomoći. Naredio je da se nastavi rad. Na tlu planeta ubrzo je stvoren mali laboratorij i Mostyn je zapisivao dobivene podatke: pritisak 735, temperatura zraka plus 14, tla 8, vjetar 6 metara u sekundi, težina kilograma mase 712 g. Obavljena su i druga potrebna mjerenja. Bila je pozvana i Lina Mandega kako bi ustanovila da su mikroorganizmi opasni za ljude.

Nakon tri sata istraživanja pokazalo se da je ovaj vrlo stari planet pogodan za život, premda je prije mnogo, mnogo godina bio radioaktivan.

Zvijezda što je obasjavala planet nestala je iza obzorja i nastao je dubok mrak, koji su u pustom krajoliku probijala samo svjetla iz letjelica. Mostyn je već obavijestio putnike da mogu izići, ali ne i skinuti svemiskafe. Nitko se ne smije udaljavati iz kruga obasjanog reflektorima.

Mostyn je pošao s dvojicom članova posade da pokopa tijelo Elle Mervil u tami, kraj šumarka. Tada se ondje pomakla neka lijana, ili neki krak, ticalo. Ono što su Zemljani smatrali drvećem sa širokim lišćem bilo je nešto sasvim drugo nego na Zemlji. Teško je bilo svrstati to u neku biljnu

ili životinjsku vrstu.

Mostyn i trojica muškaraca iskopali su raku za Ellu Mervil. Tada se ticalo počelo polako pomicati prema ukopnicima, gmižući prema izvoru isparavanja ljudskih tijela. Muškarci su završavali zatrpavanje rake, kad se oko Mostynove noge, naglo poput biča, omotalo ticalo. Dva su tehničara kriknula kad su spazila da »zmija« odvlači šefa posade prema šumarku. Mostyn je dohvatio rukama ticalo, ali ga je brzo i ispustio jer je bilo tvrdo, ljepljivo i ledeno. Uzalud se otimao. Tehničari su se već sabrali od prvoga iznenađenja pa su lopatama i pijucima napali »zmiju«, ali bez uspjeha. Mostyn se nije uspio oduprijeti i ticalo ga je vuklo prema šumici. Kad je tehničar zgrabio pištolj, iz mraka je iskrslo i drugo ticalo i otelo mu oružje.

Trista metara dalje, pri svjetlu, nitko nije slutio što se događa. Mostynu se činilo da je izgubljen, ali tada se sjetio da na leđima imaju mlaznice za kretanje prostorom. U ovoj su situaciji one mogle djelovati poput aparata za zavarivanje.

— Brown, Lenox! — viknuo je. — Aktivirajte mlaznice i okrenite se leđima prema nemani!

Začas su bljesnuli mlazovi prema šumarku. Plamen je progutao gmizavca, osvijetlivši prostor. Vidjelo se kako se stabla grče sve dok se nisu pretvorila u ugljen. Kad je gmizavac uginuo, tri su muškarca još drhtala od napora i opasnosti. Mostynova se noga ukočila pa ju je morao masirati, a dotle su stigli i voditelji letjelica, zapazivši plamen.

Kad su stigli do Mostyna i drugova, ovaj im je pokazao stabla koja su smatrali dijelom šumarka.

— Malo je nedostajalo pa da nas dobiju... Sad shvaćam zašto je tlo golo. Te životinje žderu sve što im je na dohvat krakova, a ne miču se iz svojega korijenja. Naš dolazak priredio im je veselje. Idemo u naše kapsule i bježimo odavde! Čini se da te biljke-hobotnice ovdje gospodare,

— Ipak — odvrati jedan voditelj — one se moraju nečim hraniti. Ako su dosad preživjele, znači da ovdje ima i životinja.

Mostvn je morao priznati.da je pretpostavka logična.

— Potražimo neko drugo mjesto za prenoćište.

Putnike su opet smjestili u letjelice. Friedel je sjetno spomenuo kako

misli da planet nije pogodan za život, na što je Lina Mandega odgovorila da te hobotnice ne moraju značiti opasnost.

— Znate da je razvoj jedne vrste uvjetovan razvojem druge. Kad ribe ne bi jele jaja bakalara, on bi preplavio oceane. Nestanak jedne vrste može za sobom povući i nestanak vrste koja se njome hrani. Na ovom planetu mora postojati kontinent gdje nema tih hobotnica.

To je donekle ohrabrilo Fridela, ali je pri tome gubio iz vida činjenicu: ako »Galax« ne dođe po njih, oni se neće vratiti na Zemlju i Brekrerova je misija propala. A šef posade razmišljao je o spašavanju. Mostyn je prosuđivao da li da ostane ili da naredi pokret. Odlučio se za pokret.

Motori su zabrujali i kapsule su se uz zaglušnu buku polako dizale a tronošci uvlačili. Nakon nekog vremena Mostyn je naredio da se prijeđe u vodoravni let; uz pomoć krila kapsule su ih ponijele prema istoku. Mostyn je želio doći do obasjane strane, spustiti se niže i pronaći ravnicu bez onih biljnih hobotnica.

• • •

Kapsule su letjele oko pola sata kad su neki putnici i voditelji zapazili neku zvijezdu koja se kretala velikom brzinom. Mostyn je dohvatio dalekozor; zapazio je da to tijelo ne sja stalno nego mu svjetlo trepti, kao u dalekih zvijezda. Tada je shvatio: ta svjetla mogu biti samo mlaznice »Galaxa«! Obradovao se.

— Odnio me vrag ako to nije »Galax«! — viknuo je, a tada se i ostali obradovaše. Mostyn je dohvatio mikrofon radija: — Halo, »Galax«! — zaurlao je, a za dvije sekunde začuo odgovor:

— Zdravo, Mostyne! Vidjeli smo plamen vaših motora. Ali kako to da ima samo šest letjelica? — Bilo je očito da je za mikrofonom sam Flint. Mostvna je obuzeo osjećaj krivnje i radost je splasnula.

— Letjelica 4 razbila se pri spuštanju, dok smo se probijali kroz oblake... bar tako pretpostavljam — odvratio je šef posade.

— Do đavola — Flint se nadao da će u ovoj misiji ipak sačuvati ljudske živote. — A ostali, jesu li zdravi?

— Jesu, osim starice Mervil, umrla je, jadnica.

— Načinite krug na svojoj visini, da vas mogu prihvatiti na brod.

Mostyn je dao upute voditeljima kapsula. Svi su sa zadovoljstvom promatrali približavanje broda. Ubrzo je astrodžet ostao nepomičan u zraku i komandant Flint je naredio prihvaćanje letjelice. One su se jedna po jedna približile i hvataljke su ih unosile u komoru gdje im je mjesto.

Putnici su se radosno raštrkali po brodu i svojim kabinama. Friedel, Lina Mandega i Van Fleet su se s Borisom i Brekerom zatvorili u kabinu da podnesu izvještaj o ovoj odiseji. Profesor Breker bio je zabrinut hoće li one hobotnice-biljke spriječiti naseljavanje:

— Ako one nastanjuju makar i samo dio planeta, bojim se da će se razmnožiti i raširiti posvuda kad ljudi počnu obrađivati tlo i kad bude više hrane za njih.

Lina Mandega bila je ipak optimist.

— Ne biste se smjeli obeshrabriti — rekla je. — Ponekad se mogu onemogućiti planovi prirode. Iriače, taj planet ima sve što je bitno za život.

— Komandant je već dovoljno riskirao, pa je sada bolje da njemu prepustim slobodu akcije — odvratio je neodlučno Breker.

— Neka »Galax« bar malo obiđe ovaj planet — ustrajala je Lina Mandega. — Ne smijemo propustiti ni najmanju priliku. Već je stradalo dovoljno ljudi.

— Imale pravo, Lina — odvratio je Breker. — No, to je posljednje što mogu zamoliti Flinta.

Breker je osjetio grižnju savjesti kad je saznao da je nestala jedna letjelica. Ušao je u kupolu, gdje su Flint i Simpson promatrali tlo planeta, dio koji je sada bio osvijetljen zvijezdom. Flint je odlučio da s preživjelim putnicima malo poslije porazgovara, zatim da sasluša Mostynov izvještaj o planetu, te da odluči što će s pobunjenicima. Popravak broda iscrpio ga je psihički i fizički, pa je htio da se što prije odmori.

— Volio bih s vama malo razgovarati — rekao je astroličar. — Ovaj put ja dolazim s molbom da se vratimo na Mliječni put i da nastavite svoj let. — Flint se namrštio ne shvaćajući, a Breker je dodao: — Potcijenio sam opasnosti ovakvog pothvata. Da su u tome sudjelovali dobrovoljci, ne bih postupio kao sada. Nemam prava tražiti više od vas.

Flint nije htio pokazati da se iznenadio. Dirnula ga je Brekerova

savjesnost.

— Hvala vam, Breker. Prihvaćam jer nemam prava da povećavam rizik. Ali ne bih htio da iznevjerim logiku i ne istražim ovaj planet. Mostyn mi je govorio o biljkama-čudovištima, što je veliki hendikep, ali nije nepremostiva prepreka. Pretražit ću cijelo područje. Sjetite se samo da u Australiji žive životinje kojih nema nigdje drugdje na Zemlji. Možda je tako i ovdje...

U Brekerovim je očima planula iskra potvrđivanja. Flint je preduhitrio njgove želje i dao mu nade.

— Ako tako mislite, možda je bolje da se prepustimo znanju Line Mandega, komandante. I ona mi je govorila u tome smislu.

Flint je pritisnuo dugme interkoma i zamolio Linu da dođe u kupolu. Kad je stigla, Breker je upozna s komandantovim planovima. Ona se obradovala.

— Uvjerena sam da čudovišta ne zauzimaju veliko područje. Od ekvatora do pola ima različitih temperatura i klima, pa i zemljišta pogodnih ili nepogodnih za razvoj hobotnica-ljudoždera, koje za opstanak trebaju druge biljke i životinje.

— Imate pravo. — Okrenuo se Simpsonu: — Simpsone, izračunajte gdje je ekvator. Kad to ustanovite, usmjerite brod prema jednom od polova. — Tada se okrenuo dežurnima kod instrumenata: — Uključite mjerače temperature, fotometre, magnetske analizatore i kamere. Svakih 30 sekundi jedna snimka! I topografski podaci s radara. — Uključio je zatim intervideofon: — Dasseau, povećajte brzinu na jedan mah.

Putnici su osjetili trzaj, pa su se kao i obično u takvoj situaciji okupili u salonu, članovi tajne misije — Friedel, Van Fleet i Boris — prekinuli su razgovor kad su ušli Elberg, Fauchois, Lhermite i Susan Texon. Susan nije više bila tako suzdržana kao prije. Narumenila je usne ružom.

— Čemu to nadlijetanje? — zapitala je Lhermitea gledajući ga kao da ga okrivljuje za to. — Što tražimo ovdjet? Zašto se ne vratimo u visine?

Lhermite je slegnuo ramenima.

— Vjerojatno Flint želi prikupiti što više podataka o planetu. Planet pripada onome koji priloži najviše fotografija snimljenih s visine manje od

tisuću metara. Kompanije žele eksploatirati mineralna bogatstva, graditi astrodrom.

— Pa kad smo već riskirali otkrivanje, red je da imamo od toga i koristi — rekla je Susan. — Kompanija bi nam trebala omogućiti da sudjelujemo i u dobitku...

Lhermite ju je znatiželjno pogledao.

— Nezgodno je — odvratio je — što neće biti ni koristi ni dobitka.

— Kako znate?

Kao da je postao svjestan da se prenaglio, Lhermite je rukom pokazao šumarke što su promicali iza broda.

— Ne znam tko bi riskirao poći u taj čudni kraj. Jedino komandosi naoružani do zuba, koji bi ga očistili, ali ništa ne bi našli...

Iz zvučnika se javio glas komandanta Flinta: — Molim Borisa da dođe u kupolu.

Susan je znatiželjno pogledala fizičara, pitajući se što znači to davanje povlastica. Zašto su neki povlašetni i imaju pravo pristupa u kupolu?

• • •

Boris je u kupoli našao ugodnu atmosferu, za razliku od one u salonu za putnike. Čim je ušao, Breker ga je uhvatio pod ruku i poveo do providne stijene, iza koje se pružao prekrasan prizor: beskrajna površina vode — more! Tek što su se udaljili od ekvatora, kontinent s biljkama-hobotnicama zamijenio je beskraj oceana. Duž neba penjala se zvijezda što je obasjavala kraj. Dakle, prirodna je prepreka dijelila opasno područje od ostaloga kopna.

Tada je Flint dao znak da se brod popne na 12.000 metara. Odatle se kraj mogao vidjeti kao na karti. Oficiri i znanstvenici promatrali su ga pomoću instrumenata. Instrumenti su pokazali različitost flore, ugodnu temperaturu, možda čak i pretoplu za one hobotnice, jer tu nije zapažena nijedna. Samo savane za zelenilom, šumice, planine, rijeke, potočići...

Breker još ni sad nije bio tako zadovoljan kao Lina i Boris. Nije bilo sumnje da je ovdje moguć život, jer je naša vrsta dovoljno inteligentna da se uspješno prilagodi tom krajoliku bogatim zrakom, vodom i vegetacijom,

da prevlada prepreke, da preobrazi lice planete. Ali čovjek postaje često žrtva nevidljivih opasnosti: mikroba, otrova, komaraca. Razmišljao je i odlučio:

— Dragi prijatelji — rekao je Flintu, Lini i Borisu — odlučio sam da se »Galax« vrati na Zemlju bez mene. Iskrcat ću se na tom planetu i živjeti s onim što imam. A kad dođe sljedeća misija, zacijelo ću znati sve pogodne i nepogodne činioce na ovom planetu, ili ću već biti mrtav, ali ću i u jednom i u drugom slučaju ispuniti svoju misiju.

Prisutni su se vrlo iznenadili i pokušali protestirati.

— Jedan sam čovjek ne može u tome uspjeti — prigovarali su. — Ne smijete se žrtvovati!

Breker je čekao dok se smire duhovi.

— Nećete me razuvjeriti. Ovo što ja pokušavam ispitati, morat će, prije ili poslije, proći drugi ljudi, ali ja im moram prokrčiti put. Molim vas, komandante, pripremite sve da me spustite na planet. Napisat ću vam što mi je potrebno za rad, opstanak i zaštitu.

Flint je previše poštovao profesora da bi se usprotivio. Zato je kimnuo glavom i obećao da će se pobrinuti da ga spusti.

• • •

Za jedan sat astrodžet se spustio na 1000 metara iznad kraja koji je nalikovao na preriju. Mostyn je već spremio tri golema sanduka živežnih namirnica, odjeće, oružje, znanstvenog materijala i oruđa, zatim prijemnik-odašiljač, signalne rakete i drugo potrebno za opstanak. Simpson je tražio pogodno vrijeme za izbacivanje.

Breker je ostao s Borisom nasamu radi uputa koje je profesor htio dati ako bi se predsjednik odlučio da pošalje drugu ekspediciju po njega. Zatim se astrofizičar oprostio od svih prije polaska u pothvat radi očuvanja vrste. Pošao je u komoru za kapsule, mahnuo drugovima i sjeo u jednu. Uskoro je poletio. Svi su sad već znali za Brekerovu odluku.

— Čudne li ideje... — primijetila je Susan Texon. — Živjeti sam u ovoj pustoši...

Lhermite je uzdahnuo.

— Možete prestati glumiti — rekao joj je i pogledao je u oči. — Znam tko ste...

• • •

Poslije Brekerova odlaska »Galax« je krenuo prema prostorima maglice M 33, a kad je stigao u područje slabije gravitacije, zaustavio je reaktore kako bi stvorio uvjete za uronjavanje u subsvemir. Boris je pod kupolom pokretao ručice i druga pomagala da bi točno označio točku gdje će »Galax« izroniti. Naravno, što bliže prostoru gdje je izveo svoj prvi skok između Mliječnog puta, Andromede i M 33.

Flint nije htio propustiti ni eventualnu priliku da spasi Calveza. Kad je brod skočio, mjerni su uređaji počeli tražiti neki lutajući cilj. Uskoro su ga našli na udaljenosti od oko 400 kilometara. »Galax« mu se približio. Na veliko Mostynovo zadovoljstvo i uz olakšanje, zapazili su da tijelo pokazuje znakove života. Zapravo, umjesto da ga ubije, hladnoća je spasila jadnoga Calveza hibernizacijom.

U drugom je skoku »Galax« stigao u Mliječni put, u neposrednu blizinu Sunčeva sustava. Sad je već Flint mogao dati brodu stalno ubrzanje.

Nekoliko dana prije dolaska, dok se Zemlja pojavila kao kugla s poznatim kontinentima, Flint je s Borisom razgovarao u svojoj kabini o izvještaju koji će predati predsjedniku.

— Vi, zapravo, nemate sreće, komandante — primijetio je Boris. — Prvi ste odvezli svemirski brod u drugu galaksiju, a Zemljani to neće doznati.

— Možda nekadašnji, stari Zemljani — odvrati Flint. — Ali novi, oni s planeta, oni će me obožavati. — Onda se uozbiljio. — Nije mi do slave, Borise, ali drago mi je da sam poslušao geslo svojih predaka, portugalskih moreplovaca iz šesnaestog stoljeća: »Ako postoje drugi svjetovi, mi ćemo ih naći!« I, evo, drago mi je da sam se i ja angažirao.

Netko je pokucao na vrata kabine. Komandant je pritisnuo dugme i ovalna su vrata kliznula i otvorila se. Ušao je Simon Lhermite. Bio je ozbiljan.

— Htio bih vam se predstaviti pravim imenom: ja sam Jean Lemal iz Službe sigurnosti predsjednika federacije. — Boris i Flint su ga iznenađeno promatrali. On je nastavio: — Predsjednik me zadužio da pazim na

sigurnost broda. Plašio se da pokušaj ne uspije. Umjesto da sletite na astrodrom, sletjet ćete na specijalni teren i svi putnici i članovi posade bit će podvrgnuti psiho-postupku kojim će im se izbrisati sjećanje na posljednja četiri mjeseca. Usadit će im se tom prilikom doživljaji s običnog krstarenja.

Lhermite, odnosno Lemal, riješio je problem koji je mučio komandanta i Borisa.

— U redu — složi se Flint — ali upute o slijetanju moram dobiti radiom.

— Dakako... ali moja misija ima i drugi cilj. Želim da Susan Texon bude zatvorena u svojoj kabini. Ona je uhapšena.

— Što? Zašto?

— Moju prisutnost na brodu želio je predsjednik, ali je njezinu pripremilo ministarstvo rata. Ona je morala špijunirati sve što se događa u toku krstarenja, a cilj ćete lako pogoditi...

— Ali kako ste to otkrili?

— Gospođica Texon nije znala da je na brodu i agent sigurnosti. U njezinoj kabini našao sam popis svih kodova i mikrofilmove. Ona je snimala centar za tajno pilotiranje, ateriranje na planetu i Brekerov skok... Zar niste zapazili njezin ruž za usne? Stalno ga je upotrebljavala...

• • •

»Galax« je bio 40 kilometara od Zemlje. Flint je u kupoli ocijenio da se slijetanje odvija u odličnim uvjetima vidljivosti. Nije ga brinulo samo slijetanje. U stražnjoj komori bili su zatvoreni pobunjenici, kojima je prijetio ratni sud. Ali kako da ih kazni ako im bude izbrisano sjećanje na sve događaje, pa i pobunu? Zašto da uhapsi Susan? I njoj će se izbrisati sjećanje.

Pitanje je zasad bilo nerješivo i Flint naredi Dasseauu:

— Uključite telekomande. Za vas je posao završen! Pitanje pobunjenika i špijunke riješit će se poslije. Ova je misija okončana — zaključio je.

Đurđica Magaš:

Treća razina

Nedostajalo je nekoliko minuta do dvanaest kad je dječak Radovan Perić preskačući po dvije stepenice napustio kuću. Bujna crna kosa padala mu je skoro u oči, ali njega to nije nimalo smetalo. Činilo mu se da s tom frizurom veoma nalikuje na glavnog junaka jedne televizijske serije fantastike. Bio je sam kod kuće, roditelji su po običaju bili na poslu, morila ga je dosada, a i neka čudna uznemirenost, koju je sve češće osjećao otkakao je doživio onu tešku svađu između roditelja. Mama je plakala, spominjala rastavu i druge žene. Radovan je mnogo volio majku, činilo mu se da je on kriv za njezinu tugu jer je govorila da sve trpi samo zbog njega. Sa svojih deset godina on to nije shvaćao potpuno, ali dobro se sjećao kako je kod njegova druga Mirka u kući nastalo teško stanje kad su mu se roditelji rastali. Čak se i Mirko promijenio. Otada se nije više igrao kao ostala djeca, neprestano se tukao i napadao ostale. Bezvoljno je koračao pločnikom pitajući se kamo da pođe do tri sata kad se mama vraćala s posla.

• • •

Kazalje su se poklopile točno na broju dvanaest kad je Petar Mavrić bacio pogled na sat.

»Do đavola, zakasnit ću« — pomislio je dodajući gas. Čekao ga je vrlo neugodan susret u pravničkoj kancelariji. Vera, njegova bivša supruga predložila je da podijele imovinu bez suda. Petar je očekivao mučne trenutke, znajući koliko je bezobzirna i gramziva. Cilj joj je bio da se dočepa svega što su stekli u tih nekoliko godina braka. S gorčinom se sjetio kako se potpuno promijenila nakon onog kobnog izleti u Pariz, kamo ju je on, luđak, pustio samu, a tada je i upoznala onoga tipa koji ju je očigledno seksualno opčinio. Doduše, morao je priznati da je u trci za zaradom često zaboravljao na njezine potrebe, ali nikako nije mogao shvatiti da je samo zbog tog valjanja u krevetu napustila sigurnost koju joj je pružao brak. Zlurado pomisli da je taj tip već oženjen i da se zbog nje nikada neće rastati i nesvjesno doda još gasa. Kola su se kretala znatno iznad dopuštene brzine.

• • •

Manfred Kraus predstavnik njemačke tvrtke Cobert, napustio je hotel točno u podne. Sjedajući za upravljač svoga »mercedesa«, bio je u mislima još zabavljen pregovorima koje je vrlo uspješno završio s jugoslavenskim partnerom.

»Stari Cobert će biti zadovoljan« — mislio je, uključujući se oprezno u gusti promet. Bio je zaista zadovoljan svojim uspjehom, ne samo zbog provizije ili samog uspjeha, već što je time konačno dokazao da je sposoban poslovan čovjek kojem će stari moći povjeriti tvrtku pošto ga oženi svojom kćerkom. Pri pomisli na Eriku Cobert njegovim tijelom prođoše slatki trnci. Iako je u toku svoga tridesetogodišnjeg života upoznao dosta žena, nijedna se nije mogla mjeriti s njezinom nezasitnom seksualnošću, a osim toga na sreću se često bogate nasljednice koje osim novca mogu pružiti i nešto drugo. Za nekoliko sati stići će u München i moći još provesti dosta ugodnih sati s njom. Samo kad ne bi ta smiješna jugoslavenska mini kola zakrčivala put. Odlučnim pritiskom on doda gas, snažna kola povukoše pretičući nekoliko »fića«.

• • •

Nesvjestan prevelike brzine Petar Mavrić približavao se prigradskom cestom prvom velikom raskršću gdje je morao skrenuti ulijevo. Ne poznajući ulice Manfred Kraus preticao je jedan drndavi kamion koji mu je zaklanjao vidik. U istom trenuktu kad je snažni »mercedes« izbio iza kamiona, našavši se neočekivano na raskrsnici, Mavrićev auto skrenuo je velikom brzinom ulijevo, našavši se pred »mercedesom«. Dječak Radovan koji je stajao na rubu pješačkog prijelaza raširio je od užasa oči. Uz strahoviti lom i cviljenje kotača odbačena Mavrićeva »zastava« savila se oko telefonskog stupa, a »mercedes« koji se od udarca okrenuo, udario je u kamion, čiji je vozač pokušavao očajnički da koča. Novi udarac odbacio je i »mercedes« i kamion na pješački prijelaz, gdje je prevrnuti »mercedes« pokopao dječaka Radovana. Na raskrsnici je zavladala nekoliko trenutaka stravična tišina, koju je prekinulo kočenje nadolazećih vozila i jecanje ozlijeđenih vozača i suvozača kamion.

U razmrskanoj »zastavi« je život napuštao tijelo Petra Mavrića. Glava, kao nekim čudom neozlijeđena i okrenuta uvis, zaljuljala se nekoliko puta, a oči, pogleda što se gasio, primile su posljednji životni impuls od snažnog svjetla koje se širilo nad raskrnicom.

Skamenjeni očevici pokrenuli su se i potrčali prema mjestu nesreće, a tog trenutka iznikne niotkuda golema, jarka sjena, prosipajući nepodnosivu svjetlos na stravični prizor smrskanih kola. Obuhvaćeni stravom, ljudi što su nadolazili, popadali su po ulici. Kad su prvi podigli glave, na raskrnici nije bilo ničega osim unesrećenih vozila.

• • •

= *Vrijeme*: sati 12,09, dana 09, mjeseci 06, godina 8983. od početka novog mjerenja.

= *Geografski položaj*: 15 stupnjeva 58 minuta lokalnog mjerenja.

= *Tehnički stupanj*: strojevi, s motorima s unutrašnjim sagorijevanjem.

= *Strojevi*: bez ikakve samostalnosti, vođeni manuelnim pokretima bića.

= *Uzrok samouništenja*: nepoznat, pretpostavka je da je posrijedi trenutačna rascijepljenost bića kod kojih je opažena nekoordinirana razdvojenost svjesti, nemogućnost teleportacije iako se impulsi nalaze u svijesti. Ispitivačka jedinica postupila prema instrukciji, svijest bića uhvaćena u cijelosti i pohranjena bez ikakvih oštećenja.

= Ispitivačka jedinica napušta atmosferu planeta za 0,7 scr i pridružuje se matičnoj stanici.

= *Galaktičko vrijeme prijenosa*: Scr. 00,1; Aret 89, Meni 12345.

Akorda, zapovjednica i vlasnica matičnog svemirskog razarača, kći Asina, vrhovnog koordinatora Galaktičke unije, promatrala je sa zanimanjem izvještaj izviđačke jedinice. Ležaljka joj je blago masirala pozamšno tijelo čiji bi oblici svakog Zemljanina natjerali u stravu i užas, ali koji su bili najnovija pikanterija galaktičkog svijeta. U biti se Akorda neizmjerno dosađivala na toj misiji koja je bila određena voljom njezina oca. Stanica 1034 uhvatila je sa samog ruba poznatog galaktičkog područja signale koji su pokazivali da se negdje na rubu galaksije budila nova civilizacija, a Akordin otac, Veliki Asin, nije ništa prepuštao slučaju, sluteći da je svaki planet od bitnog značenja za premoć u borbi za vladajuću klasu Unije.

Signali, koji su neprekidno gušili vizualne i akustičke prijemnike razarača, bili su joj zanimljivi tek nekoliko galaktičkih vremenskih jedinica, ali tada joj dosadi sirovost stanovnika planeta, te se, naredavši

izviđačkim jedinicama da prikupe uzorke svijesti, prepustila nečemu mnogo dražem: zabavljanju sa svojim službenim prileţnikom Peervuom, kojeg joj je otac poklonio prije polaska. Nije joj se uopće ţurilo — bilo je zaista ugodno biti daleko od svemogućeg i svevidećeg očeva oka. Tek povratak izviđačke jedinice probudio je u njoj ponovno zanimanje za misiju.

— Vizualna reprodukcija — odredi ona i zavali se još udobnije u leţaljci.

Pred očima joj se odvijala nesreća praćena svim zvučnim pojedinostima.

— Stop — zaustavi ona. — Kojem spolu su pripadala ta bića?

— Muškom, ali u raznim stadijima razvitka — odgovori kompjuter.

Akorda zamišljeno pogleda opruţeno tijelo Peervua, koji je leţao zatvorenih očiju pokraj njezine leţaljke. Gotovo da nije bilo razlike, bar ne po vanjskom izgledu.

— Reprodukcija anatomske strukture — odredi ona.

Pred njezinim očima odvijao se cio niz prizora biološkog nastanka Zemljana, od fetusa do zrele jedinke.

— Dvospolci — promrmlja ona uzbuđeno. — Tako mi Unije, čini se da sam naletjela na zanimljiv materijal... Dominantan spol? — obrati se kompjuteru.

— Pretežno muški!

— O, to će obradovati Velikog Asina — promrmlja zadovoljno.. — Najbolji ratnici dolaze s planeta muške dominacije.

Okrznuvši prezirnim pogledom svoga prileţnika, ona odredi:

— Obrada uhvaćenih svijesti, reprodukcija sa 1,0 Scr.

• • •

U toploj tmini kovitlala su se sjećanja. Vera je leţala naga na obali mora, njezino suncem opaljeno tijelo draţila mu je osjetila, osjećao je kako mu se nadiţu kupaće gaćice, proklinjao je ostale kupače na plaţi, ţelio je DA SE BACI NA NJU... Erika, deine Beine machen mich verriickt... MAMA, ZAŠTO TI PLACEŠ...

Vera, Vera... ali tko... što... kakav je to jezik ... Erika ... Mama ...

U tmini zavlada kaos. Petar napregne svu snagu pokušavajući ovoriti oči. »Taj san, taj užasni san mora prestati« — pomisli osjećajući da mu misli preplavljuje nešto nepoznato, neka nepoznata žena dugih nogu, naga, lica iskrivljenog od požude, naginjala se nad njega, usne su joj formirale nerazumljive riječi... DU MACHST DAS SCHON, ICH KANN NICHT WARTEN! Odnekuda je dopirao dječji plač... MAMA, JA SE BOJIM... MAMA, DOĐI! Petar osjeti da ga hvata ludilo, svaki napor da otvori oči ostajao je uzaludan. Ta gdje se to nalazi, kakav je to košmar, zar se napio? Pokušao je da viče, ali sva su osjetila otkazala poslušnost... još je netko tu u tami... dijete... kakvo je to dijete... ta on nema djece... Vera nije odmah htjela... trebalo je namjestiti stan... ERIKA, ICH LIEBE DICH... DU MACHST ES! Wo bin ich? Gott, helf mir... MAMA, ZAŠTO JE OVDJE MRAK... JE LI NESTALO STRUJE?

Svijest Manfređa Krausa pokušavala je da dopre do svjetla, pomičući nepostojeće udove, trepčući nepostojećim očnim kapcima, ali mrak, samo mrak i to nešto tuđe, neko dijete, to plače neko dijete...

Užasnuta Radovanova svijest pokušavala je da dozove majku, ponavljajući njezino ime, lomeći se pred užasom mraka, ne shvaćajući gdje se nalazi... zar ga je mama napustila?

TKO SI TI? WER BIST DU? MAMA, JESI LI TU?

Mrak se iznenada ispuni tišinom. Netko, nešto je prisluškivalo, očekivalo... »Ma gdje se nalazim, ja nisam sam«. Misli Petra Mavrića zahvati užas. »Jesam li odjednom postao slijep?«

»Taj auto ispred mene... što je to bilo? Sudarili smo se. Nalazim se u bolnici, vjerojatno sam izgubio vid...«. Manfreda Krausa zahvati užas.

»Mama, dođi... mama, nemoj me ostaviti...« preklinjale su Radovanove misli.

Ponovo tišina... a tamo netko čeka...

»Pitat ću« — odluči Petar Mavrić. TKO SI TI?

Iz pulsirajućeg mraka dopre oklijevajući odgovor, Petru se učinilo da odjekuje u njegovoj svijesti.

JA NE GOVORITI DOBRO VAŠ JEZIK... ICH BIN MANFRED

KRAUS, AUS MONCHEN...

NIJEMAC? GDJE SMO MI?

JA MISLITI BOLNICA... KRANKENHAUS... ICH BIN BLIND... JA NE VIDJETI!

JA TAKOĐER... ALI TU JE I NEKO DIJETE... KIND... Petar je pokušavao da se sjeti školskog njemačkog.

JA ĆUTI KIND WEINEN.

MAMO! TKO SU TI LJUDI? MAMA, ZAŠTO NE VIDIM?

— Tko si ti dijete? Kako se zoveš?

— Radovan... mama... gdje je moja mama?

— Smiri se, Radovane. Reci mi znaš li gdje se nalazimo?

— Ne znam, striček... ja sam stajao na raskrsnici kad su se dva auta sudarila, jedan je poletio na mene... ali ja se dalje ne sjećam... gdje je moja mama?

— Sudar, ta to je bilo... taj »mercedes« ispred mene... mi smo svi doživjeli, ali zašto smo svi u mraku... gdje je bolničko osoblje? — Misli Petra Mavrića isprepletale su se, ponovo je pokušao da viče, zove, ali je osjetio da ne može otvoriti usta, a riječi, zbrkane očajničke riječi na njemačkom jeziku miješale su se u njegove misli... a i taj neprekidni dječji plač

— Prestani plakati, Radovane, moramo se smiriti, doznati gdje smo.

— Striček, ja se bojim!

— Du da... ich nicht viel verstehen von Deutsch... wir versuchen rufen.

— Ja, ich habe auch gedacht... ja misliti... mi zvati... Lärm machen... jemand muss kommen... netko doći...

— Sestro! SESTRO! SCHWESTER!

Tišina. Iz mraka nije došao odgovor. Nova užasavajuća misao sledi Petrovu svijest.

— Mi smo mrtvi... sva trojica i nalazimo se u paklu...

— Nitko ne odgovori... — javi se Nijemac. — Ja misliti mi, im Hölle... oder wir sind alle verrückt... nein, wir sind tot... mi mrtvi... ovo biti kazna... pakao... ERIKA!

— Ušuti, Švabo! Misli... misli... du denken... mi smo razumni ljudi... moramo shvatiti... du denken... verstanden?

— Striček, zašto ovaj tako čudno govori?

— On je stranac, Radovane, Nijemac, ja mislim da smo svi nastradali u prometnoj nesreći i da su nas smjestili u nekakav zasebni odjel.

— Striček, a šta ako su nas pokupili svemirci?

Petar osjeti da mu se misli lede, sjetivši se jednog SF romana koji je pročitao. Što ako dijete ima pravo?

— Was hat er gesagt?

— To ne može biti istina... bio bih radije mrtav... U mraku zavlada jeziva tišina.

• • •

Akorda je bijesno odbacila senzorske priključke.

— Što je ovo, kompjuteru? Jesi li na tom planetu pokupio luđake?

— Ti si u zabludi Asinova kćeri. Izviđačka jedinica je postupila po izričitom naređenju, kupeći samo svijesti odvojene od biološkog tijela. Osnovni zakon Unije zabranjuje otimanje svijesti iz živih tijela. Očigledno je struktura tih bića na više razina. Vrlo opasna kombinacija.

— To ne odgovara dosadašnjim istraživanjima... kako je moguće, u cijeloj Galaksiji se nije dosad pojavila Svijest na tri razine, što ako se protivnici Unije dočepaju tog podatka? Jedan planet pun milijardi jedinki koje su u stanju pri napuštanju biološkog tijela ujediniti svijest. Bili bi to izvanredni borci, nekoliko razina svijesti u jednoj borbnoj tehničkoj jedinici, neprijatelj ne bi imao nikakve šanse sa svojom običnom ugrađenom sviješću jedne razine. Ova tri primjerka su beznačajna, ali zamisli kad bi to bila tri vrhunska? Učenjaci... tehničari... ali groza me hvata pri pomisli što takve tri svijesti mogu učiniti i protiv nas, ako ih se dočepaju antiunijaši. Postojanje planeta neće se moći dugo prikrivati... što da kažem Asinu?

Razbjesnjela Akorda bacila se svom težinom na ležaljku, šutnuvši uz put Peervua koji se otkotrlja u stranu, a u njegovim robovskim očima sijevnu mržnja. Akorda je istovremeno kiptjela od bijesa i osjećala strah. Veliki Asin imao je nekoliko kćeri, redoslijed miljenika lako se mijenjao, a on nije podnosio neuspjeh ni kod vlastite djece. Najbolje bi bilo uništiti taj prokleti planet, time bi cio problem bio izbrisan, ali koji razlog navesti za taj postupak? Asin bi posumnjao da se našla pred problemom koji je prešao njezine mogućnosti, već je tako i tako pokazao da je ne smatra baš najbistrijom poslavši je u ovu zabit.

Kompjuter u koji je bila integrirana svijest jednog priležnika, mudro je šutio, poznajući ćud koordinatorove kćeri. Akorda se savijala na ležaljci koja ju je ubrzano masirala, smirujući joj zgrčene mišiće. Odjednom Akordi sijevne spasonosna misao. Postojala je samo jedna opasnost koje se i Veliki Asin bojao. Akorda se zadovoljno sjeti što se dogodilo kad je jedna izviđačka jedinica otkrila planet kojim se moglo izvanredno poslužiti, odgovarao je po svemu uvjetima života, čak su se i svijesti domorodaca mogle izvrsno uklopiti u radne strojeve. I kad je Veliki Asin već računao s golemom dobiti, došlo je do katastrofe. Velikaši Unije koji su ondje sagradili svoje centre za zabavu, počeli su polako pokazivati znakove ludila. Trebalo je dosta vremena dok se pokazalo da je uzrok tome u radnim strojevima, upravo su te zarobljene svijesti razvijale mentalni utjecaj. Veliki Asin, koji je i sam proveo neko vrijeme na tom planetu, doživio je nepoznat strah, od tada se pri izviđanju na svakom novom planetu proglašavala karantena, ako bi se pokazalo da u svijesti postoji bilo koja komponenta opasnosti. Vladajuća klasa galaktičke unije koja je bez ikakvih skrupula iskorištavala sva svjesna i inteligentna bića i poslije njihove smrti, bojala se i te kako za vlastite umove.

»To je rješenje« — pomislila je Akorda zadovoljno. Planet će biti stavljen pod karantenu, Unija će se pobrinuti da nitko, nikakvim tehničkim napretkom ne napusti vlastiti sistem, a kad se prijevara otkrije, nje, Akorde, davno neće biti.

— Ukloni tu svijest — naredi 'kompjuteru. — Nakon izvršenog naloga, brisanje memorije iz svih stanica. Osobno ća podnijeti izvještaj Velikom Asinu.

• • •

U tmini je i dalje vladala tišina.

Misli su se pritajile, nastojeći da se ne sretnu u svojim sjećanjima, samo je dijete i dalje jecalo.

Odjednom iz tamne izroni blaga svjetlost.

— Zemljani, bit ćete vraćeni u prvotno stanje. Veliko nam je zadovoljstvo da smo manipulacijom uspjeli spasiti još jedan planet od sudbine strasnije od ropstva. Kad biste vi mogli slutiti kakav je užas ne moći ni umrijeti...

— Svijesti kompjutera i izviđačke jedinice... ali to je za vas bez značenja... jedno ne zaboravite: Upotrebljavajte oprezno te svoje strojeve s unutrašnjim sagorijevanjem ...

• • •

Nedostajalo je nekoliko minuta do dvanaest kad je dječak Radovan napustio kuću. Zastao je pred ulaznim vratima, žmirkajući na lipanjskom suncu, pitajući se što da radi do tri sata dok mama dođe s posla. Jedna mu misao sijevnu: UPOTREBLJAVAJTE OPREZNO TE SVOJE STROJEVE S UNUTRAŠNJIM SAGORIJEVANJEM... i Radovan se sjeti da je počeo čitati novi broj »Siriusa«, te se hitro vrati u kuću.

Kazaljke na satu poklopile su se točno na broju dvanaest kad ih je Petar Mavrić pogledao.

»Do đavola zakasnit ću« — pomislio je dodajući nesvjesno gas. Iznenadna misao prostruja njegovom sviješću... UPOTREBLJAVAJTE OPREZNO TE SVOJE STROJEVE S UNUTRAŠNJIM SAGORIJEVANJEM! Gdje li je to samo čuo? Svejedno, ali ima u tome istine... i on smanji brzinu.

Manfred Kraus, predstavnik tvrtke Cobert, napustio je hotel točno u podne. Sjedajući za upravljač svoga »mercedesa« još je u mislima bio zaokupljen pregovorima, koje je vrlo uspješno završio s jugoslavenskim partnerom. Jedna rečenica izroni iz njegova sjećanja: UPOTREBLJAVAJTE OPREZNO TE SVOJE STROJEVE S UNUTRAŠNJIM SAGORIJEVANJEM... Tko je to samo rekao? Vjerojatno jedan od predstavnika jugoslavenske firme. Ima svakako pravo... ova spora i nagomilana jugoslavenska mini kola... bolje da vozi oprezno i ne pretiče dok ne izađe iz grada.

»Stari Cobert bit će zadovoljan« — mislio je, uključujući se oprezno u

gusti promet.

Biljana Mateljan:

Nokturno

Pritisla topla noć. Ljeto poodmaklo, pa svo nabubrilo. Družina sjedi. Djeca pogurena, rekao bi čovjek da se ljeto o njih oslonilo pa im teško na ramenima.

Pokvarenoj Pumpi curi nos. Ušmrkava glasno. Rukavom, pa o nos.

— Istresi tu nosekanju već jednom! — Crni reži preko njihovih glava. Reži on s pravom. Možda i ne. Pumpa ništa ne reče. Ne bi on... Pogleda ga iskosa i ušmrkne zvučno.

Debela Buba baci opušak. Prstima ga jedva kvrcne. Kratak luk.

— Sranje — bojažljivo štucne.

Mali je Čavko ostao u vododerini, pod lijeskama.

— Sranje — smrkne Pokvarena Pumpa.

Stradao im Slavko.

Pod nogama, pod tabanima što im bride, još se osjeća raskvašeno, ljepljivo tlo. Tamo... Zemlja se rasipala. Klizali su tarući stražnjicama. Oderaše guzove. Lijeske žgoljave, crne, sparušene. Dole zemlja topla, svjetlucava. Tamo Čavko leži na leđima. Nepomičan. U prstima mu trava. Pod noktima nešto zemlje. Glava... Čudno nakrivljena.

Čavko gleda velikim očima nebo. Sve se nebo spustilo na Čavka.

Debela se Buba grize za usnu.

— A da zovnemo koga? — pita.

— Jesi 1' pobenavila, što li?

— Batine nam ne ginu. Joj! Treba Slavkovoj materi na oči...

— Ja ništa ne znam. Jesi 1' čula? — Crni češe koljeno.

Kad Crni ne zna, ni oni ne smiju znati.

— Kazat ću... Nije bio s nama. Ništa ja ne znam.

Poguriše se još više. Noć se nad njima razvukla kao tijesto.

Kasnije se razmilješe kud koji. Šutke.

• • •

Debela se Buba nemirno prevrtala po krevetu. Gurne komad jastuka u usta, ali jecaj nikako da se zaustavi. Mučki, pod ponjavom, sestra je krvnički gurne nogom. Što je ovoj Bubi noćas? Ne može se od nje spavati. Sestra se pridigne; puče šamar. Buba se smiri. Uspori dah. A mama to opet kašlje iza zavjese... Smiri se, Bubo! Noć je, još je noć...

Misli Buba na mamu. Na sebe misli. I na sestru. Na vododerinu, na noć. A ova noć, odozdo laka, odozgo gusta, čudna. Strašna. Strahota, a ne noć. Pogibe Slavko zbog te noći.

Ma, je 1' zbog noći? Može 1' noć biti kriva? Može, može... Strašna li je, najcrnja crna noć. Bubu boli gdje je sestra udarila, Bubu boli i štošta drugo, al' zna ona da se plakati ne smije. Jado moj, kolike su samo suze progutane u tom krevetu! I kakve su to suze bile! Zna Buba kako ih treba gutati. Zna ona otrpjeti. A žalost, žalost do neba. Nebo je bez kraja, kažu, i nikoga gore nema da se na njezinu žalost osvrne. Nema pravde, nema, nema... Lažu ljudi, jebala ih pravda!

Bubi pred oči naiđe Slavko. Vidi Čavka gdje stoji, presitan, usahnuo. Zahvalno pucka dimove nečijeg opuška. Mudro klima tršavom glavom, izvija obrve, cokće ustima...

»De, Slavko, kaži, kako si ti ono kokošku, je 1' ..?«

Smiju se. Smije se i on, djetinje nepovezano. I pravi pokrete kukovima koji ih tjeraju na nov smijeh.

»A ti« — očima miga, krevelji se na Crnog — »ti ka/.i kako si ovcu, ha...«

»Da ti mater..!« — Crni skače, sav zelen pod mrkom kožom. Pograbi ga, ali mali vrda, izmigolji mu kroz noge. Otrči smijući se. Pumpa se valja.

»O, ho, ho, o, ha, ha...«

Crni se mršti. Pljuje. Grozi se. Pa se i on smije. Što će... Balavi nov

smotuljak duhana. Crni sanja, gradi on. Oj, junačka družino, gdje ćemo u pohode? Sve tako.

A noćas, eto, Čavko leži pod lijeskama, iskrivljen k'o prelomljen prut. Sam, sam u onoj jami.

Oni pobjegoše. Dobro. Ali treba jutro dočekati, jutro u oči pogledati. Nije dobro. Nije, nije dobro.

»Ajoj, meni!« Strah joj probode grudi. Treba jutro dočekati...

• • •

Najbolje da jutro nikad i ne dođe. Ali stiglo je, stiglo... Sasvim različito jutro. Osjeća se na trulež. Slomljeno jutro.

Doteturaše krmeljivi do svog mjesta. Kao pretučeni. Iz igre otrgnuti. Nije im do igre. Prestala je igra — tamo negdje u tamnom naboru među brdima. Ondje gdje se magle skupljaju i kamo sad oni krišom pogledaju mada ne žele gledati, a moraju — jer nešto ih tjera, pa pogled sam bježi.

Prođe Slavkova mati s punim torbama. Vraća se odozgo, iz dućana. Oni zamrli. Sad će...

— Jooj, majko — zaplaka Pumpa.

— Što je, ranoranioci? — veselo će Slavkova mati. — Opet u vucaranje, je li? Bi'će vama, samo nek' škola počne.

Oči ne trepću. Gledaju tupo.

— Što je? — žena zakima glavom. — Nisu vam vrane jezike pokljucale, valjda? A, evo i one moje vucibatine... —Žena se okrene. — Samo da znate, dođe li i danas kući tako prljav k'o sinoć, razjuri' ću ja vas.

Ode. Odnese torbe i ode. Kad tamo...

Tamo s dvorišta prilazio im — Slavko! Cupka s noge na nogu. Jutro odjednom podigne skute. Bljeskom im se sjuri u oči, zavuče u grla i natjera ih da klikćući pojure Slavku i sjate se na nj kao brbljavo lepršavo jato.

• • •

— Mi se, brate, prepadosmo da si vrat slomio — lupka ga Crni po leđima, usta raširio, smije se. Očima toplo žmirka.

— Ih, što nas uplaši...!

— Pa i jesam — otpovrne Slavko.

— Jesi, jesi, bogme si nas pošteno uplašio.

— Jesam vrat slomio — veli mali ozbiljno.

— De, ne seri, dosta nam je bilo...

Umukoše. Crnom ruke spadoše sa Slavkovih ramena i ostadoše mlitavo ovješene, teške. Št...što to radi Slavko?

Slavko pred njima okrene glavu u desno, pa još udesno, još udesno... Cio krug opiše glavom. Smijala se Slavkova glava, ali joj oči ostadoše ozbiljne. Sve smijući se, glava se zabaci unatrag, vrat se izduži, iskoči dugačak držeći glavu napol leđa. Glava se opet vrati na mjesto i sabije vrat kao harmoniku, koža se izravna i pred njima i dalje stajaše Slavko kakav i treba da bude.

— Ne bojte se — veli čudna Slavkova glava — neću pred vama to više raditi. — Ne bojte se — ponovi Slavko. — Ne bojte se — molim.

Oni blenuli u njega, prestravljeni. Pobjegli bi, ali ih nešto u tim očima drži, neka je iskra sasvim pri dnu zjenica. Gledaju djeca i odjednom znaju da im Slavko istinu govori. Ne treba se bojati. Pričaj nam, Slavko, moljakaju, brzo nam pričaj!

I Slavko im priča. Ispriča čudo. Ili san. Priča o NJIMA koji su ga našli, koji su mu podarili nov život i novu pamet.

— Ama, je l' s neba? Baš s neba? I zlatno, veliš? Lijepe li priče, ljudi moji! Niti san, niti mora, već pravo čudo. Slušaju ga djeca i vjeruju mu. Ali bi im krivo što i oni to čudo ne vidješe.

Prođoše neki ljudi pa zastadoše da počuju. Odmahnu glavom.

Slavko se okrene njima i utrne iskre u očima. Samo tugu ostavi u zjenama.

• • •

Ljudi govorili: poludio Slavko, jadna li mu majka!

— Kakvu to narukvicu imaš? — pitaju ga. «

— Nije to narukvica.

— Da što je?

— Konzola.

— ? ? ? — čude se i smiju se. Gle malog, brljavi koješta! Ali nije taj smijeh izistinski; jalov je nekako taj smijeh. Kao britva siječe, hladi iznutra. Smijeh je to po svemu nalik strahu; ne spaja, ne razgaljuje ljude, već odvaja, ograđuje.

Treba li se Slavka bojati? Zar Slavka? Nije li to isti naš sitni, musavi Ćavko, Čavko za sprdnju? Čude se ljudi i ne znaju što bi.

— Ajd' bježi, živ ne bio! — ljute se, stresaju ga od sebe kao obada.

Ne vole ljudi što Slavko izgleda kao da zna ono što oni ni zamisliti ne mogu. Ne vole ljudi da im neko pamet kudi. Kakva su to djeca danas, ljudi moji? Puše, psuju, pametuju... Neće to na dobro izaći.

— Ajd' bježi, Slavko!

A odakle ti ta... konzola? Odakle ti ta iskra u zjenama? Odakle ti taj ožiljak na vratu? — misle ljudi, ali ne pitaju. Pitali bi, da se ne pribojavaju onog što bi čuli.

— Poludio Slavko! — odmahuju rukom.

Poludio Slavko, žalosna mu majka! Đavo uš'o u njega.

A Slavko više i ne priča o NJIMA. Ako su i đavoli — neka su — kad tako milozvučno zbore i dobri su, dobri...

Slavko zamišljeno zavrće narukvicu-konzolu; sva se zdao u sê, riječ mu iščupati ne možeš.

Kad zanoća, dugo stoji i čeznutljivo pogledava u brda,

• • •

Ojesenilo, pa prigrađe došlo nekako pitomo, meko, sanjivo. Družina zamukla. Šute djeca. Igre im presahle. Prionuli knjizi takvim žarom da se stariji samo snebivaju, djecu prepoznati ne mogu. Ma, jesu li to oni isti divlji odrpanci?

Čudom se čude.

Ponekad, za ranih večeri, čuje se Slavkova mati gdje leleče. Tada ljudi tjeraju dokone žene u kuću i vrata zatvaraju. Jer, to mati za sinom jauče. U prsa se busa i kose čupa. Zove Slavka da se vrati.

A možda je i od muža, mrgodnog, opet batine izvukla kad se pijan vratio iz birtije.

Michaela Velina:

Luke! Koji Luke?

Prevrnuo se na leđa i naslonio na blatnjav rov ne mareći za kišu što mu se slijevala niz lice. Izvadio je zgužvanu cigaretu iz džepa, stavio je u usta i posegnuo za šibicama. Kad je vidio da su potpuno mokre, opsuje i ljutito ih odbaci, i dalje premećući nezapaljenu cigaretu po ustima. Marty ga je promatrao.

— Misliš li da će danas napasti? — upita. Luke slegnu ramenima.

— Ne znam. Nadam se da hoće. — Usta mu se okrutno iskrive. Oči su mu blistale gotovo suludim sjajem. — Već skoro dva dana nisam ubio nijednog žutog kurvinog sina.

Marty se pridigne i ljutito mu se unese u lice.

— Ti uživaš u ubijanju, zar ne? Tebi nije važno zašto mi ležimo u ovom smrdljivom rovu i zašto se borimo! Ti bi s jednakim užitkom pucao u mene i u nekog Vijetnamca. Tebi nije važno na kojoj si strani. Zašto si uopće ovdje?

Martyjeve usne su podrhtavale od bijesa. Ponekad je poželio da Luke pogine, da ga ubiju, ali on kao da je bio zaštićen nekom »višom silom«. Kao da se i sama smrt bojala njegove okrutnosti pa ga je obilazila u širokom luku. Marty ga je mrzio. Ipak, bio je s njim jer baš njemu može zahvaliti što je još živ. Da nije bilo Lukea pao bi u ruke Vijetnamcima. Sav se stresao od te pomisli. Čuo je priče o tome kako Vijetnamci muče zarobljenike, a pogotovo ranjenike. A on je tada bio ranjen u obje noge. Luke ga je mogao ostaviti u šumi, a ipak nije. Nosio ga je nekoliko kilometara do bolnice. Nakon toga, Marty se trudio da postane Lukeov prijatelj, pokušavao je da ga shvati. Možda bi u tome i uspio da jednog dana, kad su upali u neko selo, nije vidio Lukea kako ubija troje djece, lica izobličena od uživanja. Danima je osjećao mučninu sjećajući se toga, a onda je opet bio uz Lukea, ne spominjući mu da ga je vidio. Svakim danom ga je sve više mrzio, a nešto mu nije dalo da ode od njega. Kao da je nekom nevidljivom pupčanom vrpcom bio povezan s njim. Živio je za dan kad će vidjeti Lukea kako umire i slušati ga kako izgovara one iste riječi što su govorili oni koje je on ubijao. Znao je da će biti slobodan onog trena kad

Lukeove oči beživotno pogledaju nebo.

— Zašto sam ja ovdje? — ponovi Luke pitanje. — Hajde, Marty, pa sam si odgovorio na svoje pitanje. Volim ubiiati i to je to. Ima li nečeg lošeg u ubijanju žute kopiladi? — Podrugljivo je gledao Martyja.

On samo odmahnu rukom i okrene se na drugu stranu. Nema smisla raspravljati s njim, pomisli. Legao je potrbuške i zagledao se u rub šume razmišljajući. Kratki bljesak na rubu šume privuče mu pažnju. Napeto je promatrao. Više nije bilo ničega.

— Luke, pogledaj! Čini mi se da sam vidio odsjaj metala tamo pored ona dva visoka drveta. Vidiš li ti što?

Luke se pridignu na laktove i proviri preko ruba rova. Polako je pogledom pretraživao cijeli rub šume.

— Učinilo ti se, Marty. Tamo nema niče...

U pola riječi prekine ga rafal iz mitraljeza. Meci su prštali svuda oko njih. Nedaleko od njihova rova rasprsnula se granata zasuvši ih zemljom. Lukeove oči zasjaše. Prilijepio se za svoji mitraljez i počeo pucati. Iz šume su pokuljali Vijetnamci.

— Gadovi! Prljavi žuti gadovi! Natopit ću ovu zemlju vašom prljavom krvlju! — vikao je Luke. Iznenada je iskočio iz rova i potrčao u susret Vijetnamcima. Prolazio je kroz kišu metaka neozlijeđen. Marty je vikao za njim:

— Luke, vrati se! Ti si poludio! Vrati se!

Gledao je kako Luke hvata nekog vojnika i ubada ga nožem, jednom, dva, tri puta... Ruka mu je ulazila i izlazila iz već omlitavljelog tijela, a on je vrištao uživajući. Martin pognu glavu. Nije mogao gledati kako Luke umire, a znao je da će se to vrlo brzo dogoditi. Konačno je došlo do toga, a on, on to ne može gledati. Nasmije se, glave zarivene u zemlju. Slobodan, konačno slobodan! Podigne glavu, tražeći pogledom Lukeovo tijelo. Nije ga mogao vidjeti.

• • •

— Mislim da je dovoljno. Isključi!

Tehničar pritisnu jedno dugme i priđe krevetu na kojem je ležao čovjek

pokriven plahtom. Sagne se i počne mu skidati sjajnu metalnu kacigu s glave. Čovjek se promeškolji i polako otvori oči. Prvo je zbunjeno prelazio pogledom po prostoriji, a onda se, shvativši gdje se nalazi, nasmiješi i uspravi u krevetu. Okrene se prema dvojici u bijelom.

— Bilo je sjajno, momci. Isplatilo se do posljednjeg novčića — reče.

— Drago nam je da smo uspjeli udovoljiti vašim željama, gospodine Thornway — reče viši od dvojice tehničara.

— Sljedeći put neka bude Auschwitz.

Tehničar kimun i naceri se.

— U redu, gospodine Thornway. Imamo divan program s logorašicama. Bilo bi dobro da se odmah prijavite. Te programe mnogi traže. — Rekavši to, nakloni se i izađe iz sobe.

Thornway na trenutak zatvori oči. Tijelom su mu još prolazili srsi od uzbuđenja. Sjetio se one djece koju je ubio i njihovih očiju u kojima se vidjela spoznaja da će umrijeti. Zadovoljno se nasmija. Jedva je čekao da sve ispriča Martyju. Cerekao se u sebi pri pomisli na njegovo lice. Jadni stari Marty bit će preneražen. Njemu pozli već pri spominjanju ubijanja. Baš zato je Thornway u svojim »doživljajima« njemu dodjeljivao ulogu nemoćnog promatrača svojih zlodjela.

Ustao je i obukao kaput. Prolazeći kroz duge, bijele hodnike Centra pomislio je kako je dobro da u ovom današnjem pacifističkom svijetu postoje takve ustanove. Da ih nema, gdje bio normalan čovjek zadovoljio svoju želju za ubijanjem?!

• • •

Marty se probijao naprijed, gazeći mrtva tijela. Zastajao je kod svakog plavokosog vojnika i saginjao se da vidi nije li to Luke. Nije želio priznati sebi da je uzdahnuo od olakšanja svaki put kad je ustanovio da poginuli nije Luke. Nekoliko vojnika mu je prišlo i čudno ga gledalo.

— Marty, što tražiš? — upita jedan.

— Lukea. Jeste li vidjeli Lukea?

Vojnici se pogledaše.

— Kojeg Lukea, Marty?

On ih iznenađeno pogleda.

— Kako »kojeg Lukea«? Lukea Thornwaya.

Jedan od vojnika šapnu ostalima.

— Bunca. Ovdje nema nikakvog Lukea. Čini se da je malo »skrenuo«. Još otkako su ga uhvatili Vijetnamci s njim nešto nije u redu. Čini se da su ga mučili. A uz to je bio ranjen u obje noge. Tko zna što bi bilo s njim da ga nismo oslobodili. Hajde, odvedimo ga u logor.

Uhvatili su ga za ruke i poveli prema logoru. On je gledao preko svog ramena i tiho mrmljao.

— Nema Lukea. Ja sam slobodan. Nema Lukea.

Vera Ivosić-Santo i Mihalj Santo:

Posljednje putovanje bećara Janike

Prvi je mraz, prateći trag kotača po putu, stvrdnuto blato i teške i tamne pruge preko kojih su se sad zanosila seljačka kola. S lijeve strane ukaza se nekoliko napol poleglih vrba i seljak podvikne konjima približavajući se kraju puta. Njiva se nalazila pokraj mrtvog rukavca koji će za koju godinu zadesiti ista sudbina kao i močvaru, što je nekad zauzimala cio okoliš. Sada je to oranica; svježe izorana zemlja čekala je proljeće, a i načekat će ga se, jer je zima na pragu. Površina rukavca caklila se prekrivena tankom koricom leda.

Seljak ispregne konje dok ga je njihov topli dah grijao po vratu, skine plug s kola i upregne ih u novi jaram. Do večeri zemlja će biti obrađena i kasno jesenje oranje bit će završeno. Plug se zarije u crni trbuh i meko rijući iskrene ga na svjetlo dana. Brazda, duboka i pravilna, ostajala je iza čovjeka, konja i pluga.

Odjednom plug zapne. Seljak se sagne i zarije ruku u vlažnu zemlju. Napipa nešto tvrdo i bacajući gomilice zemlje otkrije željeznu alku. Bila je debela jedan palac i tako čvrsto zarivena da je nije mogao ni pomaknuti. On nastavi razgrtati zemlju otkrivajući četvrtastu željeznu ploču. Trenutak je zbunjeno gledao u svoje otkriće: bilo je neshvatljivo da nikad dotad nije zapeo za alku. Pridigne se i pažljivo pogleda okolo. Učini mu se da nekoga vidi kraj vrba, ali sljedećeg trenutka bila je to samo sjenka. Nikoga nije bilo u blizinu On se opet sagne i snažno povuče alku. Poklopac se uz škripu podigne.

Bila je godina 1879.

• • •

Slatko, bijelo, glatko, vijugavo.

Dugački hodnik podzemnog terminala vodio je ljubav s potplatama njegovih čizama. Čizama? Tu je nešto bilo krivo — u terminalu se nisu nosile čizme. Merekaj se naglo uspravi u posljednjem trenutku izbjegavši da udari glavom o pod kola. U trenutku se svega sjeti; zaboga, bio je na izletu i to na svom prvom izletu, pošto je tek nedavno postao punoljetan.

Preplavi ga talas nestrpljenja žudeći za nekom avanturom. Licem mu preleti smiješak. Pa zapravo, nije li i ovo neka avantura? On je, čini se, bio zarobljenik. Merekaj se brzo presliša: vremenska kugla je na sigurnom, lokalni vremenski prijenosnik je za pojasom, torba ispod bunde. Pritegne torbu, pogleda hlače i zaključivši da su suviše bijele digne grumenčić zemlje i prijeđe ovlaš po njima.

Kapetan Franz Joachim Frülendorf, stojeći ispred šatora, promatrao je kola ispod kojih se upravo izvlačio seljak koji je tu proveo noć. Sinoć su vojnici rekvirirali kola zajedno sa seljakom na nekom okolnom putu i zapravo tu nije bilo ničega o čemu bi trebalo da se razmišlja. Kapetan Frülendorf, posljednji potomak ugledne porodice koja je generacijama davala svoj obol vojnim pothvatima carstva, ponosio se svojom sposobnošću ispitivanja. Ta ne baš česta sposobnost bila je, po njegovu mišljenju, samo rezultat uočavanja pravih činjenica. Ali, na žalost, sad činejnice nisu postojale, a on je bio uznemiren. Taj seljak...

Poručnik Verner, lako lupkajući sabljom o dugačke sare svojih čizama, prekine svog pretpostavljenog u razmišljanju.

— Pratnja je spremna, kapetane — raportira.

Zaboga, skoro je zaboravio na put. Kapetan kimne glavom i uputi se prema kolima. Trenutak se krzmao, a onda naredi jednom vojniku da mu veže konja za kola, a on sam sjedne do seljaka. Nekoliko minuta kasnije mala je kolona već prolazila kroz jutarnju logorsku, vrevu.

Mađar, a ne smrdi na bijeli luk — mislio je kapetan — a činilo se i da je ćosav. Merekaj ga pogleda iskosa i kapetan utone u čudnu omamljenost. O čemu li je ono mislio?

Merekaj uzdahne. Zaista nije nalazio da ima nešto krivo u njegovu vladanju. Radilo se zapravo o samom kapetanu. Imao je neuobičajeno snažnu intuiciju i njegov je organizam sada stalno zvonio na uzbunu osjećajući strano tijelo. Konja je bilo lako kontrolirati, ali sad je morao paziti na kapetana, iako bi se najradije prepustio krajoliku. Uostalom, bit će najbolje da se privremeno riješi kapetana.

Vojnici bi vjerojatno rekli da je krajolik dosadan i neugodan, spominjali bi svoje šume ili plave planinske vrhove, ali Marekaja su se sva ta zemlja, biljke, čak i blato doimali tako svježe i drukčije bez tanke opne ekrana. Opusti se na sjedalu predajući se dojmovima.

Članovi pratnje mogli su, na svoje čuđenje, opaziti da je kapetan zaboravio na važnost puta i iznenada zaspao; kola su se kretale prema Temišvaru noseći 25.000 zlatnika i 10.000 srebrenjaka — tromjesečnu plaću za više od 50.000 ljudi. Mađarska revolucija već je bila na izdisaju, general Geregi je položio oružje kod Vilagosa i bitke su se vodile još samo tu i tamo. Austrijska vojska odnosila je konačnu pobjedu, ali ljudi su bili zabrinuti jer su zemljom lutale skupine vojnih bjegunaca, razbojnika-bećara bilo je u ovim nemirnim vremenima više nego ikada, a ceste — vlažne i ljepljive od proljetnih kiša — neće im biti saveznice.

• • •

Tisućama godina pripreman, veliki bijeg prema zvijezdama ostavio je Zemlju gotovo napuštenu. Gotovo, jer bilo je ljudi koji su odbili da napuste umirući sistem; Merekaj je bio potomak jednog od njih. Ono što je on nazivao grižnjom savjesti svojih predaka, bio je gotovo nadljudski napor da ostvare ono što tisućama generacija prije mjih nije uspjelo — put kroz vrijeme. Dok je Merekaj bio dijete, prva reakcija na spoznaju da živi na gotovo napuštenom planetu bilo je ogorčenje na ljude u prošlosti koji su se usudili da mu na takav način određuju sudbinu. Onda je slijedilo olakšanje, imao je slobodu izbora, velika zvjezdana šansa nije bila izgubljena, jer ako se događaji nisu mogli vratiti njemu, mogao je on njima. Istina, morao je čekati punoljetstvo i proći obavezan period upoznavanja prošlosti planeta. Bio je nestrpljiv da to što prije počne i što prije završi, želio je među zvijezde.

Zaluđen vlažnim mirisima, mekim zvukovima kotača što sijeku blato, vrištavim bojama života, Merekaj je nastojao da ne gubi glavu; osjećao je da se približava opasnost. Prošlo je pet dana i primicali su se rijeci Maroš. Njemu je to savršeno odgovaralo jer su se kretali putem kojim je i sam namjeravao da ide. Postojao je svjestan sudbine kapetana i vojnika i pokušavao je sebi sugerirati, onako kako su ga učili, da ga se to ništa ne tiče; smrti se nije moglo umaći niti je zaobići, čvrsto je pripadala vremenu u kojem se desila. Trebalo je da se brine za sebe, jer su nesretni slučajevi uvijek mogući — na što ga je podsjećao Šejkajev slučaj — i da imisli na zadatak. Vremenske kugle bile su krajnji prijenosnici, mostovi između desetaka tisuća godina. Bilo koji pomak kugla te lokalnih vremenskih prijenosnika mogao se pratiti u terminalu. Šejkajeva kugla već je dugo stajala nepomična, signal s lokalnog prijenosnika, koji je prestajao postojati tek sa životom svoga nosioca, davno je nestao i zato je sad pokraj njegova imena stajalo kratko saopćenje: »Konačno iščeznuće«. Malobrojno društvo

racionalno se koristilo energijom svojih članova; Merekaj je bio na izletu, ali morao je vratiti Šejkajevu kuglu.

Noćni logor podigli su na jednoj poljani. Večerali su suho meso i kruh što je Merekaju bilo izvanredno zanimljivo, ali kapetanu, čini se, nije prijalo.

— Sad oni u Beču jedu juhu od jarebice s gomoljicama i kestenjem — promrljao je sebi u bradu.

Poslije večere poručnik rasporedi pojačanu stražu i priđe kapetanu da se dogovori za sutrašnji nastavak puta. Pred njima su bili maroški trskaši i ritovi.

Krenuli su rano ujutro, još dok je mrak obavijao vrhove drveća; oprema im je zveckala i izazivala nemirni lepet krila. Kola su se nesigurno popela na cestu sijekući blato. Kapetan je osjećao kako mu nekakva težina u želucu skraćuje dah. Merekaj ga sažaljivo pogleda; kapetan je bio osjetljiv prijemnik i bit će ga zaista šteta. Uz malo vježbe... ali na to nije vrijedilo misliti. Poštedjet će ga bar tog pritiska. Kapetan, bez ikakva prijelaza, poče lakše disati. »Kad prijeđemo Maroš, Temišvar nam je pred nosom«, pomisli raspoloženo.

Nekoliko kilometara odatle pedesetak konjanika probijalo se kroz močvarni trstik. Čovjek na čelu tiho pozove jednog jahača, a onda podigne ruku i konjanici se raspršiše nestajući u gustišu.

— Popet ćeš se na onaj jablan — reče Janika čovjeku pokazajući rukom na tamnu masu što se ocrtavala prema nebu.

Ovaj kimne glavom i izgubi se među trskom gotovo je ne pomjerajući. Janika je trenutak stajao nepomično i zadovoljno punio pluća slatkastim močvarnim zrakom. Na sebi je imao ukrašen jelek od tamne govedske kože, na ramenu kratku pušku, a za pojasom nož. Sjekirica s dugom drškom, koja se završavala srebrnim šiljkom, i znalački opleten korbač, mirovali su uz sedlo. Mislio je na zlato, na okrugle sjajne zlatnike što su se tamo negdje na putu kotrljali ne mareći za svoju sudbinu. »Zlato, kakva je to kurva«, razmišljao je. »Zgrabiš ga, cap, sad je tvoje, ali njemu je svejedno, ti si mu kao i drugi, a sutra je već kod nekog trećeg. Ali, ovaj put...«

Iz sanjarenja ga trgne prodoran zov divlje patke. Čovjek i konj pokrenuše se i osluškujući jedan drugoga izgubiše se u vrbaku.

Mala kolona približavala se vrbama što su se iz gustiša naginjale nad cestu. »Ne sviđa mi se ovo mjesto«, mislio je poručnik Werner; »hajde da ih malo preplašimo«, mislio je Merekaj; »mogli bismo i požuriti«, mislio je kapetan naginjući se prema poručniku. Ali nije stigao ništa da kaže. Nešto gipko i tanko ovije mu se oko vrata i on bez glasa izleti sa sjedala. Za nekoliko sekundi kandžije poskidaše cijelu pratnju s kojna i začne se ogorčena borba na tlu. Nije bio ispaljen ni jedan jedini metak.

— Hej, hej — prošapta Janika — a ti si se, mili moj, htio sakriti!

On hitro skoči i izvuče Merekaja ispod kola. U jednoj ruci držao je okrvavljenu sjekiricu. U svjetlosti praskozorja ugleda seljakovu glavu i iznenađeno ustuknu, šubara mu je bila spala i potpuno bijela kosa rasula mu se po ramenu. Na licu mu se vidjela široka bijela pruga. Janika ga uhvati za kosu i primakavši mu glavu bliže snažno mu protrlja čelo otvorenim dlanom. Na prstima mu je ostajalo nešto tamno, čelo se sad bijeljelo kao i pruga na obrazu. Bilo je to nezdravo, podbulo bjelilo, onakvo kakvo se viđa u životinjica što žive pod kamenom daleko od sunca. Žarilo se u slabom jutarnjem svjetlu ističući oči, sive i hladne s ledenim iskricama u zjenici. Janika naglo ispusti glavu, strese se od neke unutarnje groznice i skoči na konja.

— Idemo — vikne svojim ljudima koji su bili zauzeti oko plijena.

— A seljak? — netko zbunjeno upita.

Merekaj je sjedio u blatu pokraj kola poput bijele utvare.

— Ja diram samo u ljudsko — kratko reče Janika. Osjećao je kako ga hladnoća prožima do kostiju.

Neki se bećari brzo prekrstiše, drugi požuriše do konja da se što prije udalje. Novac je već bio natovaren. Konji zabrzaše po putu.

Merekaj je nepomično sjedio čekajući da se bećari izgube u trstiku. Oko njega ležala su razbacana tijela husara.

— Smrt je dio života — prošapta sebi neuvjerljivo. — Sve smrti su dijelovi jedne veće, svi životi su dijelovi jednog većeg.

Srce mu je ubrzano tuklo i dok je iz torbe izvlačio kutijicu od svjetlucava, prozirna materijala, opazi da mu ruke drhte. Poslije nekoliko sekundi lice mu je opet imalo normalnu boju ljudske puti. Trenutak je

razmišljao oko kose, a onda je samo strpa pod šubaru; odjednom mu se žurilo. Nije bilo smisla zavaravati se teorijama dok mu se želudac preokreće, ali u isto vrijeme činilo mu se da one dobivaju prvi put pravi smisao. Izleti nisu bili puka razbibriga kako se njemu činilo, bila je to škola života i smrti.

Dok se dizao i odlazio, pogled mu se zaustavi na kapetanu. Glava mu se bila čudno nakrivila, a brk se vukao po blatu. Činilo se da se cesta prekonoć rascvjetala u pregršt crvenog cvijeća, natječući se u udvaranju proljeću s tek propupalim vrbama. Uostalom, treba biti iskren prema sebi. Zašto se nije zaustavio sto godina ranije i onda uz Šejkajevu pomoć brzo vratio kuglu? Ali Šejkaja nije bilo u toj vremenskoj zoni i Merekaj se podsvjesno bojao susreta s prijateljem kome nije mogao pomoći; bio je to strah od smrti.

On požuri cestom, iako za to nije imao razloga. Još se kolebao da li da potraži razbojnike, ali ako se i odluči, neće mu pobjeći; Janika je bio obilježen. Nešto protiv njegove volje natjera ga da se okrene, ali niske grane vrba već su bile sakrile krvave tragove 1849. godine.

• • •

Sjedio je ispod zakržljalog stabla u pusti i čekao. Konjanike je ugledao već izdaleka, ali to se nije moglo opaziti ni po čemu, ostao je nepomičan čekajući da dođu na konjima gotovo do njega, ne obazirući se ni na sitnu neugodnu kišicu što ga je peckala po licu. Četiri ga konja opkoliše bijesno topčući zbog naglih trzaja uzdama. Merekaj polako podigne glavu, pazeći da mu lice ništa ne oda, i ugleda na tren Janikine oči.

— Što radiš ovdje? — upita ga Janika. Po iznenadnom bljedilu vidjelo se da ga je odmah prepoznao.

Janika ga je gledao ispitivački i Merekaj slegne ramenima ostajući hladnokrvan. Groza zbog prvog neposrednog susreta sa smrću bila je prošla i on je opet bio spreman da se pomalo zabavlja.

— Špijun — prosikta jedan čovjek.

— Znamo mi s takvim ptičicama — reče drugi i natjera konja tik do Merekaja dok mu je sjekirica zveckala zlokobno.

Janika ih zaustavi pokretom ruke.

— Čekajte, ja ga poznajem... Kako si me našao i što želiš? — upita oštro.

— Spasio si mi život — reče Merekaj prečuvši prvo pitanje. To je djelomično bila i istina, jer teško da je mogao kontrolirati pedeset ljudi istodobno. — Ne volim da ostajem dužan — nastavi. — Dobro bih ti došao.

Konji su nemirno toptali. Merekaj je ignorirao sve osim Janike.

— Ja sam vidar, mnogo znam o ranama.

Janika ga je gledao zamišljeno.

— Dobro. Joška, s tobom — reče kratko i okrene konja. Jedan konjanik se izdvoji i bez riječi pomogne strancu da se popne iza njega.

Konji zabrzaše pustom dok se zemlja mrvila pod teškim kopitima. Pola sata kasnije pojavi se bagremov šumarak. Između drveća nalazila se jedna duga i nekoliko manjih zgrada. Konjanici se zaustaviše pred najvećom i uđoše u kuću, ostavivši konje dječaku koji je odnekud dotrčao. Janika zastade i zadrža Merekaja vani dok su ostali već ušli.

— Rekao sam da te poznajem — reče — ali znam ti samo oči, ne i ime.

— Ne volim imena — slegne Merekaj ramenima — brzo se troše. Bio je to odgovor u skladu s ulogom kakvu je sebi namijenio.

— Zvat ću te Bijeli. — Janika se okrene i uđe u prostoriju.

Merekaj ga je slijedio. Bila je to dugačka i uska soba s potamnjelim šankom i grubim, drvenim stolovima. Desetak ljudi glasnim je uzvicima poticalo jednog Ciganina koji je svirao na violini brzi čardaš. Glasno pozdravljanje izmami smiješak na Janikinu zabrinutom licu i on mahne rukom prolazeći kroz prostoriju prema jednom čovjeku u dnu. Bio je to Peter, domaćin čarde.

Merekaj se osvrne i sjedne za prazan stol. Ljudi oko jednog stola glasno su se smijali i Merekaj zapazi da ih uveseljava jedan od četvorice Janikinih pratilaca otvoreno pokazujući u njegovom pravcu. On se okrene na drugu stranu praveći se da ništa ne vidi.

— Bijeli, pobrini se za Lajoševu ruku — vikne mu posve prirodno Janika i sve oči se radoznalo upiljiše u njega. — Hajde, Lajoše — reče

Janika pokazujući prema Merekaju.

Ciganin je sad svirao neku tihu tugovanku, pa je imao vremena da motri situaciju. Jedan čovjek se mrzovoljno diže i stigavši do Merekaja sjedne i zadigne rukav. Na podlaktici se vidio širok, umrljan zavoj kroz koji je mjestimično prodirala krv. Merekaj skide zavoj, zatraži malo rakije i spere ranu, dohvati svoju torbu i iz nje izvuče nekakvu kutiju. Izvadi komad deblje tkanine od koje zatim, mjerkajući ranu, otkine komad. Na očišćenu ranu prisloni tkaninu pomno je utiskujući nekoliko sekundi. Onda navuče čovjeku rukav i zavali se u stolici.

— To je sve — ovaj se nepovjerljivo cerekao. — A trave, masti?

— Ja radim ovako — kratko odgovori Merekaj.

— Oho, mi smo, čini se, dobili vrača, a ne vidara — reče neki čovjek brišući rukom usta i ustajući od stola. Imao je jelek od grube ovčije kože i guste, dugačke brkove, vlažne od pića, što su poskakivali dok je govorio.

Merekaj pogleda čovjeka, zatim usmjeri pogled prema Janiki ali ovoga više nije bilo u prostoriji. — Hoće da me iskuša, ali bez preuzimanja odgovornosti — pomisli Merekaj. — Dobro.

— Čuli smo da hoćeš s nama — reče čovjek klateći se na nogama — ali jedan tako umiljat dječak bez brade mora znati svašta da bi bio bećar, je li, pajtaši? — reče on i pljesne se po koljenima neprirodno se zacjenjujući od smijeha.

Ljudi su se smijuljili očekujući predstavu. U trenutku dok se razbojnik uspravljao, dugo i tanko sječivo zapara zrak i zabode se tik do Merekajeve ruke na stolu. Muzika utihne. Čudan smisao za humor, pomisli Merekaj i izvuče nož iz stola, zatim pogleda u pravcu izazivača odmjeravajući situaciju, shvaćajući da se od njega sad očekuje odgovor. Čovjek je stajao tik do potporne grede i podupirao se o nju neobuzdano se smijući, ali Merekaj opazi da ga oštro motri ispod spuštenih kapaka. U sljedećem trenutku nož je već bio u gredi.

Ljudi uzbuđeno skočiše na noge. Bio je to gotovo nevjerojatan udarac. Nož je uhvatio izazivača u kretanju i, klizeći mu po tjemenu, prikucao njegovu kosu za gredu. Smijeh mu se sledio na licu, pretvarajući se u grotesknu grimasu, dok je čupao nož iz drveta.

— Što se ovdje događa? — upita Janika ulazeći nasmijano u prostoriju.

Merekaj ga čvrsto pogleda u oči. Znao je da je ovaj sve promatrao kroz neku pukotinu iz susjedne prostorije.

— Zabavljamo se — reče i polako se nasmiješi. Janika pljesne rukama.

— Dobro, a gdje je onda muzika? Katinka! — vikne.

Ljudi zagrajaše, odobrovoljeni. Iz susjedne prostorije pojavi se lijepa crnokosa žena. Merekaj shvati da je ovo osobita milost.

Te se noći u čardi pilo najbolje i najgušće vino i violina je rezala noćni plašt pustare sve do zore; slavio se dolazak novog člana.

• • •

Nitko od članova bande nije nikad vidio da je Merekaj nekog ozlijedio ili ubio; u prepadima je sudjelovao, ali samo kao promatrač. Ipak mu bećari nikad nisu prigovarali, smatrali su ga dobrim, ali i đavolskim stvorom; njima je božanstvo bilo zlato, a grijeh krv, pravog su boga malo poznavali, al' zato se ni vraga nisu plašili. Na svoj način poštovali su Merekaja. Rana koju je liječio prvog dana dolaska, sutradan je zaeijeljela. Nije se vidjela ni ona tkanina, kao da se upila u kožu. Merekaj je sudjelovao u svim njihovim igrama, a u rukovanju oružjem bio je nenadmašan. Ljudi su govorili đa on zakucava noževe očima i nisu ni znali koliko su bili blizu istine. Uživao je u čardi, u primitivnim jelima, što su se najčešće sastojala od pečena mesa, i u oporim vinima. Govorilo se da ima djevojku u Temišvaru, ali on se na sva pitanja samo smješkao. Uživao je u bojama, zvukovima i mirisima. Bio je blagonaklon prema svojim starima i njihove napore više nije smatrao samo grižnjom savjesti; bio im je zahvalan što su mu omogućili da preskoči svoje vrijeme.

Zvali su ga Bijeli jer ga je tako zvao Janika. On sam nikad više nije pokazao svoje avetinjsko bjelilo, ali po Janikinim nehotičnim pogledima Merekaj je znao da mu ta uspomena nije izblijedjela.

Te večeri kad je odlučio da popriča s Janikom, bio je s njima već šest mjeseci. Nije više želio odgađati svoj zadatak. Trenutak se predomišljao da li da se vrati u vrijeme kad je Šejkaj još živio, ali ponovo je odustao. Osjećao je da nije spreman za taj susret sada kad se osjećao tako dobro i živio tako zaneseno. Na neki način osjećao se lijen, pa iako je odabrao kompliciraniji, bio je to lakši put.

On i Janika sjedili su u jednoj pokrajnjoj prostoriji s komadom ovčetine

i vrčem vina pred sobom. Janika je zaneseno pričao o nekoj lijepoj Ciganki ne opažajući da ga Merekaj ne sluša.

— Jani, ja bih da trgujemo — odjedanput ga ovaj prekine.

Janika se namršti iznenada se ukrutivši.

— Dušu ne prodajem, za drugo ne znam.

— Zar i ti vjeruješ da sam vrag? — nasmijao se Merekaj.

— Nikad nismo pričali o onoj noći — Janika je gledao u stol. — Nikad te nisam pitao za ono bjelilo pa neću ni sada. Ali ono čega sam se bio uplašio... a ja nisam kukavica... bile su oči. — On naglo ispije čašu viia i zagleda se Merekaju u oči. — Ali promijenile su se. Već onaj dan kad si došao nisu bile iste. Sada su tamnije i bez onih, onih... Jednom sam vidio takve u jedne tantor-žene.

— Šta je to tantor-žena?

— Vračara. Kad si došao, mislio sam da ćeš nam donijeti zlo, ali nisam mogao da te odbijem. Ali sve je bilo dobro... bar do sada — doda.

— Jani, Jani. Posao nije vražji i ne mora se ići do pakla da bi ga se obavilo — nasmije se Merekaj.

Janika ga je gledao sumnjičavo.

— Riječ je o jednom salašu kod Tise. Nešto se nalazi ispod jedne zgrade na imanju i ja to želim dobiti.

— Kako je to došlo ispod zgrade?

— Ostavljeno je dok tu još nije bilo ničega. Imanje bi trebalo jednu noć napasti, sve ljude zatvoriti u jednu zgradu, a kuću o kojoj je riječ srušiti i ispod nje iskopati rupu. Ostalo je moja briga.

— Ne želiš da netko vidi što je unutra?

— Ne želim.

— U redu, rekao si da trgujemo. I što ja mogu dobiti za tu uslugu?

— Što želiš! — nasmije se Merekaj.

Janika mu se pridruži šireći ruke.

— Sto ja mogu željeti? Zlata, srebra, žena i vina imam. Imam i Andraša i njegovu violinu. Što će mi više?

— Shvatio sam da ti vjeruješ da sam neka vrst vraga. Pa što bi ti, na primjer, zaželio od vraga?

Janika se odmakne od njega dok mu je smiješak tamnio u očima.

• • •

Napad na salaš započeo je jedne mračne jesenje noći. Ostaci ljeta još su se osjećali u zraku i ukućani su, tvrda sna poslije naporna dana, bili iznenađeni na spavanju; Ljudi su ostavili konje dvadesetak metara dalje i tiho se pribojavali zgradama.

Domaćin se probudio na hladan dodir čelika na vratu i bez riječi se zagledao u tamnu sjenku što se nadvila nad njim. Žena do njega krikne i poče da plače zapomažući.

— Mir! — Oštra komanda presjekla je zapomaganje. U mraku je samo šuštao pokrivač dok su se izvlačili iz kreveta; čovjek u dugoj bijeloj spavaćici i žena uplakana ispod glasa.

Nekoliko minuta poslije toga svi su ukućani bili zabravljeni u jednoj prostoriji. Nijemo su se pogledali osluškivajući zvukove izvana. Čuli su se teški udarci batom i lomljava, netko je bijesno psovao. Ljudi su uzalud napinjali oči u tami; činilo se da buka dolazi iz stražnjeg dvorišta.

Kućica je bila začas srušena; bila je to spremnica za alat napravljena od nabijene ilovače i slame. Bećari su počeli kopanje ljutiti, nenaviknuti na takve poslove. Zemlja se u toku godina taložila stvarajući debeo pokrov i kad su napokon udarili o tvrdu površinu bili su spremni odustati, unatoč Janikinu poticanju i nagradi koju im je obećao.

— U redu — reče Merekaj začuvši prvi zvonki zvuk. Janika mahne ljudima oslobađajući ih dužnosti i ovi se povukoše otresajući odijela i psujući, a on se okrene prema Merekaju, koji mu je prilazio, i zagleda mu se u oči.

— Hoćemo li se još vidjeti?

Merekaj sumnjičavo odmahnu glavom.

— Možda, u svakom je slučaju jedan susret siguran. Pa moram izvršiti

svoj dio pogodbe — reče smijući se Janikinu izrazu lica — a za to ti moraš biti mrtav. Ili se varam?

Janika zabrinuto strese glavom ne odgovarajući na smijeh.

— Pokazao sam ti onu jamu u močvari. Peter će me položiti tamo, bar se nadam, ali ti moraš biti ondje kad i on. Peter mi je poput brata, a ja ni u koga drugog nemam povjerenja. Ako netko dozna... Zlato je zlato...

— Bit će sve kako treba. Obećao sam ti.

— Ne pitam te kako ćeš to izvesti. — Janika je bio blijed.

— I nemoj, ali za dušu ne brini. — Merekaj ga je ovaj put ozbiljno pogledao. Znao je da protiv uvjerenja ne može ništa. Napokon, sam ga je stvorio.

— Onda, zbogom. — Janika mu pruži ,ruku blijedo se smješkajući.

Merekaj je gledao za jahačima sve dok se topot konja nije izgubio u tami. Možda je žalio što ga Janika nije privio na grudi dok su se opraštali, što mu nije rekao »prijatelju moj, nedostajat ćeš mi«. Ali teško je nekog u isto vrijeme voljeti i plašiti ga se.

On uzdahne i skoči u jamu. Pažljivo je razgrtao zemlju dok se pod svjetlošću svjetiljke pomaljala oblina koja se doimala kao da je načinjena od teškog, tamnog stakla. On opipa površinu, makne se u stranu i izvadi iz džepa nekakvu kutijicu; trenutak je birao kombinaciju. Dio kugle klizne u stranu pokazujući osvijetljenu unutrašnjost. Merekaj siđe ostavljajući za sobom nezatvoren otvor; nije se namjeravao dugo zadržati. Četvrtasti predmet na sredini prostora u trenu se oblikovao prema njegovu tijelu još dok se spuštao prema njemu. Ispred toga bio je pult. On hitro zaigra prstima po tastaturi programirajući stroj za krajnji vremenski domet. Tanke, svjetlucave niti, što su poput isprepletene mreže ispunjavale ostatak unutrašnjosti, lagano zavibriraše. Merekaj završi programiranje i ne osvrćući se oko sebe, iziđe a vrata su se za njim zatvarala automatski. Iskočio je iz jame i stajao trenutak na njenu rubu; kugla je nestajala, ostavljajući iza sebe samo svoj oblik utisnut u tamnoj, plodnoj zemlji.

Merekaj krene s imanja seoskim putem, razmišljajući. Iznad njega uzdizale su se tamne topole dodirujući meko i treptavo jesenje nebo. Polako koračajući, on šeretski žmirne zvijezdama. Možda će jednog dana biti među njima, ali sad mu se to više nije činilo tako važno; sad je znao da

je čovjek sa svakog mjesta u svemiru podjednako udaljen od sebe. Imao je toliko toga da uči i nikad potpuno ne nauči o životu i smrti. Učeći o sebi, da uči o zvijezdama.

Žabe su kreketale pokraj puta. On spusti pogled na prašnjavu cestu; zvijezde su daleko, a on mora ispuniti svoje obećanje.

— Vrijeme? — upitao ga je Janika one večeri gotovo šapatom.

— Zašto ne? — odgovorio je Merekaj ozbiljno.

— Možeš li mi produžiti život? Merekaj se nasmije.

— To ne mogu. Ali ako želiš da vidiš kakva će biti pusta za sto, dvjesta ili tisuću godina, to mogu.

— Ti si ipak vrag — mirno zaključi Janika.

— No? — upita Merekaj i zaterese glavom.

— Ne, ne želim to — odmahne glavom Janika. — Volim pustu ovakvu kakva je i možda bih umro nesretan kad bih je vidio drugačiju. Ali ima nešto — reče razmišljajući —... vidiš... imam mnogo blaga, nisam takav raspikuća kao što se misli. Uvijek sam mislio na stare dane, ali ne vjerujem da ću ih doživjeti. E, vidiš, ako ih ne doživim, želio bih da me pokopaju s blagom. — On zastane čekajući reakciju, ali Merekaj je šutio. — Zašto da se poslije moje smrti ono razvuče po pusti i da mi se ljudi rugaju? Neka se priča o Janikinu blagu, ali neka mi se ne smiju kradljivci.

— Uradit ću to na svoj način — reče Merekaj pošto je trenutak razmišljao.

Najprije će morati na malo informativno putovanje u budućnost. Blijedo se osmjehnu; Janika je imao pravo — on nije jedan od onih koji žive dugo; bit će dovoljno da se odbaci, recimo, dvadeset godina. Onda će potražiti Petera, naravno ako sve bude teklo onako kako se nadao Janika; jer Merekaj je znao da je vrijeme snažna rijeka kojoj ne mogu odoljeti životi, a kamoli prijateljstva, pa bila i bratska.

Merekaj ispitivački pogleda svoju odjeću, ali pošto se u to doba moda nije tako brzo mijenjala, bar ne narodna, zaključi da oko toga neće imati nevolja. Izvuče široku košulju iz pojasa i naslonivši se na jednu topolu poče namještati lokalni prijenosnik.

• • •

Bio je 15. svibnja 1859. Čarda je bila još na istom mjestu, samo malo tamnija i s više pukotina što su se iz godine u godinu množile poput bora na ljudskom licu. Bagremov šumarak postao je gušći i sad je gotovo sasvim skrivao zgrade. Merekaj gurne vrata i uđe u prostoriju u kojoj je kušao toliko dobrih vina i slušao toliko čardaša i tugovanki. Neki stariji čovjek dugih bijelih brkova i zamršene kose sjedio je podbočivši se za jednim stolom.

— Peter? — upita iznenađeno Merekaj. Gotovo ga nije poznao.

Čovjek kimne glavom i krene prema vratima.

— Ništa se niste izmijenili — reče — ali to se, uostalom, moglo i očekivati.

Peter izađe iz prostorije i krene prema staji dok ga je Merekaj slijedio.

— Ostanite tu — reče Peter.

Merekaja malo rastuži ova žurba. »Do đavola«, pomisli »nikad više neću biti vrag«. Poslije nekoliko minuta kroz široka vrata staje izađoše konji i kola. Na kolima je ležalo nešto pokriveno.

— Jučer je obješen u Temišvaru — reče Peter odgovarajući na Merekajev pogled.

Kola polako krenuše ostavljajući iza sebe pustu čardu.

— A gdje su ljudi? — upita Merekaj.

— Kad su čuli da je uhvaćen, svi su se razbježali. Ali nema ni jednog koji ne zna za onu jamu. I svi znaju zašto je. Janika kao da je htio da se što više priča. Sada svi oštre zube i za nekoliko dana sjurit će se da vide što je sa zlatom. Ali vi ćete se za to pobrinuti, zar ne?

— A vama nije stalo do zlata?

Peter slegne ramenima.

— Za život imam, a više ne trebam. Što je veća hrpa zlatnika veće su i neprilike. Evo kakav sam, nemam ni četrdeset, a već sam pobijelio. A zašto? Ne, ne, hoću da proživim još malo u miru.

Vozili su se dugo, sve do prvih trstika gdje su počinjale močvare i ritovi. Peter siđe s kola i povede konje za uzde po tom nesigurnom zemljištu; vidjelo se da dobro poznaje put.

Zastadoše u blizini neke vrbe. Peter dohvati lopatu s kola i razgrne tanak sloj zemlje. Pred njima se ukaže četvrtasti željezni poklopac s alkom. Merekaj povuče alku dok je Peter nježno skidao tijelo s kola. Ta je kretnja govorila Merekaju više od svih riječi o Peteru. Janika je znao kome vjeruje, pomisli sjetno, sretan što se njegova pesimistička predviđanja nisu ostvarila. Ipak je lijepo biti čovjek.

Peter oprezno siđe stepenicama odbijajući pomoć.

— Ja sam sve ovo jučer sredio — reče ponovo izlazeći na svjetlost dana.

— U redu — reče Merekaj — možeš otići.

— Znat ćete se vratiti?

— Bez brige — odgovori Merekaj pružajući mu ruku. Trenutak je gledao kako se udaljavaju kola, a onda se spusti stepenicama. Prostorija je bila duga i uska. U dnu je bilo malo udubljenje i on vidje da je Peter tu položio tijelo. Uza zidove nalazile su se nekakve kutije. Podigne poklopac jedne: zabljesnuše ga veliki austrijski zlatnici. Ah, kimne on, sjećajući se porijekla tog novca. Na zidu je visilo Janikino oružje, cijela zbirka korbača, i sedlo na kojem je tankom, crvenom kožom bilo opleteno ime »Janika«. Merekaj sve pomno pregleda, smiješeći se zbog ljudske taštine.

Onda sjedne na pod prostorije, skine vremenski pojas i stavi ga ispred sebe. Polako ga je podešavao povećavajući fizički domet.

— A sad... da vidimo — reče obraćajući se Janiki. — Kad se sutra, prekosutra ovdje svi sjure, malo će se namučiti. Bojim se da će prekopati cio kraj, jer nas, naravno, više neće biti tu. Pričat će se mnogo, ali ja ću obaviti posao pošteno i pobrinut ću se da se priča skoro ne ugasi. Dakle, tog jadnog čovjeka vidio sam točno... — i on poče namještati datum.

Udobno se osloni o zid i stane čekati.

— Vidiš Jani — reče glasno razmišljajući — zemlja ne trpi zlato i ono će prije ili poslije isplivati gdje god ga odbacio. S druge strane, ja ni od koga ne mogu očekivati da će me financirati, ako želim, recimo, pogledati

bečki dvor u značajnoj 1847. ili 48. godini. Osim toga, mislim da bi mi poslije svih onih pečenja prijala juha od jarebica s gomoljicama koju je svojedobno spominjao kapetan Frülendorf. Moram se sam snaći. Mislim da ti to razumiješ — reče prijateljski se obraćajući mrtvacu. — I ne zaboravi, o blagu će se pričati, ali ga nitko neće naći. Osim mene.

• • •

U otvoru vidjele su se neke željezne stepenice. Seljak još jednom pogleda oko sebe. Bilo je sve pusto i on oprezno zakorači u tamu. Čulo se samo škripanje stepenica.

Stajao je u maloj, tamnoj prostoriji. Pričeka trenutak da mu se oči priviknu na polutamu. Na zidu je bilo nekakvo oružje i on naprežući se pročita ime na tamnom sedlu. Oprezno podigne poklopac neke kutije i zaprepašteno odskoči dok su mu se bijela lica srebrenjaka rugala iz svog skrovišta. Stenjući podigne drugi poklopac i s nevjericom se zagleda u ljeskanje hrpe austrijskog novca. U trenutku dok je kao začaran prelazio rukom po njegovoj zlatnoj auri, uz sam zid začuje se štropot. Seljak odskoči i krajičkom oka opazi kako se nešto diže u tami. Posrćući, okrene se i u nekoliko koraka već je bio vani, na površini. Brzo zatvori poklopac i ponovo nagrne zemlju. Tek sad osjeti da nešto drži; u ruci je imao austrijski zlatnik. Trenutak je dašćući stajao pitajući se što da radi. Ispregne konje i opet ih upregne u kola: više nije mislio na neuzoranu njivu. Vratit će se sa sinovima i to noćas.

Ali te je noći pao prvi snijeg. Padao je gusto cijelu noć i cijeli dan prekrivajući ravnicu. Već dugo zima nije bila tako duga i oštra kao te godine. Na proljeće cijelu su njivu preorali, ali ništa nisu našli; da nije bilo onog usamljenog zlatnika sve bi se činilo kao san. Priča se pročula, bilo je joi onih koji su se sjećali Janikina blaga i tvrdili da se upravo na tom mjestu nekad nalazila tajanstvena grobnica; godinama je ponetko dolazio pretražiti polje.

Na kraju se pronijela priča o ukletom »stogodišnjem blagu«, što se pojavljuje samo jednom u sto godina. Ne znamo da li se 20. listopada 1979. godine polje opet prekopavalo u potrazi za Janikinim blagom, ali znamo da se negdje u jesen 1846. godine na bečkom dvoru pojavio mlad, lijep i, činilo se, vrlo bogat plemić. Imao je sive oči koje su se neobično dopadale mladim damama i iznad svega je volio juhu od jarebica s gomoljicama i kestenjem.

Rajka Blašković:

Identitet

Požurila je rođenjem. Došla je na svijet nenadano jer su je očekivali kasnije. Žurila je zatim da što prije proslavi prvi rođendan, da ode u dječji vrtić, da navrši šest godina i krene u školu. U žurbi je završila osmoljetku, prohujala kroz srednju školu, marljivo i brzo preletjela fakultet, još se brže zaposlila i postala svoj čovjek.

Ali žurba nije prestala. I dalje su dani tekli beskrajno brzo, a ona se trudila da ide ukorak s vremenom, da ne zaostaje. Ustajala je rano, u trku se odijevala i jela, žurila na autobus i odlazila njime u grad, na posao. I na radnom je mjestu bila vrijedna, ali što je više radila, to je više posla imala. Nakon radnog vremena pretvarala se u pravu atletičarku trčeći slalom po prodavaonicama i kupujući namirnice. Naposlijetku bi, zadihana, jedva uhvatila autobus i vraćala se u svoju kućicu na periferiji grada. Brže je zatim kuhala ručak u najboljoj namjeri da ima barem jedan topao obrok dnevno, žurno pospremala kućicu i obavljala milijun onih malih poslova koji su neophodni, a gotovo se ne primijete. Već umorna i iscrpljena, provodila je večeri u nekoj vrsti odmora: čitajući knjigu, vezući ručni rad i gledajući TV program. Sve istovremeno.

Kao i svima drugima, nestajali su joj u dubokom ponoru žurbe dani, tjedni, mjeseci, godine. Bilo je to golemo svjetsko hrljenje nekamo naprijed, trka u koju je ušla rođenjem. Zastoja nije smjelo biti jer mijenjanjem tempa izgubila bi se, ispala iz kolotečine, zaglibila pregažena masom što srlja naprijed.

Jednog jutra, spremajući se na posao i ubacujući u trku komad kruha u usta, spazi svjetlo u podrumu. Odalami se rukom po čelu, odmah shvativši u čemu je stvar. Kao i obično, u velikoj je žurbi sinoć zaboravila isključiti svjetlo pa je gorjelo cijelu noć. Sjuri se u podrum i u trenu kad ga je isključila, sve se snažno zatreslo, zaljuljao se strop, a ona se nagonski baci u ugao. Osjeti udarac u glavu i obavije je tama.

Probudivši se, susrela se s mrakom. Gledala je neko vrijeme u prazno, nepomična, a zatim je opet obuze san.

Ponovo njeno buđenje i opet je dočeka tama. Ustane pipajući se,

osjećajući samo bol, nekoliko ogrebotina i vjerojatnih modrica. Na dijelu glave napipa nekakvu koru i zaključi da bi to mogla biti zgrušana krv.

Mnogo je vremena prošlo dok je ispitala okolinu i ustanovila da je dio podruma zarušen. Činilo joj se da osjeća strujanje zraka, ali svjetlost nije vidjela. Kuckajući po svemu oko sebe trudila se da ustanovi koji bi dio mogao biti najtanji. Naposlijetku ga instiktivno odabere i poče kopati prstima i komadima oštrog kamenja.

Dugo je kopala. Snagu je skupljala spavajući. Morila ju je paklena žeđ, a glad joj slabila pokrete. Oguljeni su je prsti boljeli, prašina gušila, ali se ipak neizmjerno nadala da će svakim sljedećim zamahom otvoriti put k slobodi i svjetlu. Vjerojatno je upravo zahvaljujući toj nadi i uspjela.

Otkopavši prolaz, izvuče se van i zatetura zasljepljena suncem. A kad joj se oči privikoše na svjetlost, ugleda pustoš. Grad u daljini više nije postojao.

Stajala je u ruševinama, umorna i iscrpljena, klateći se poput pijanca, ali jasno sluteći da je jedino atomska bomba mogla učiniti ovakvu pustoš. No, misao na nuklearni rat uopće je ne uznemiri. Osjetivši sunčevu toplinu na licu, shvati da ne mora više nikamo žuriti i golem val sreće prožme cijelo njeno biće. Pogleda svoje oguljene i krvave ruke i nasmiješi se.

Prvi put u svom životu osjeti se čovjekom.

Lidija Đujić:

Rakijaševa dolina

Zovem se Nada. To ime dao mi je Rakijaš, valjda zato što me ne voli kao ni ja njega. Zacijelo ga poznajete? Čak se i ova dolina zove po njemu: Rakijaševa dolina. Uvijek je u širokom odijelu koje je nekad bilo crno, na rukama nosi crne rukavice iz kojih vire prsti, a na glavi cilindar, duboko navučen na pepeljastu, dugu, sijedu kosu i uvijek miriše na rakiju koju pečemo iza Instituta. Tako bar on naziva tu ruševinu za koju stalno priča da je prokleta jer je iz nje došla propast. Sve su to gluposti, Rakijaš time samo plaši ostale da mu ne bi krali rakiju. Uostalom, ja sam već toliko puta bila u podrumima Instituta a nije mi se dogodilo baš ništa. Iznosim odozdo sjemenje, čim prestanu kiše, i trampim ga za hranu. Rakijaš to sjemenje naziva hibridima i kaže da će nas ono upropastiti jer dobro rodi, što je istina, pa će jednoga dana biti toliko hrane da nitko više neće morati raditi, a onda će u dokolici ljudi izmisliti svakojaka čuda i počet će se ubijati i uništavati.

Možda se pitate zašto ne napustim Rakijaša kad ga ne volim. Samo, kamo bih pošla? Morala bih se ili udati ili otići iz doline. Rakijaš bi me rado udao. Kaže da je za djevojku od petnaest godina krajnje vrijeme da se uda i da se smiri, a i da bi rado vidio praunuke prije nego što umre. On samo hoće da me se riješi i ne vjerujem mu da će umrijeti. On me samo plaši. A ja se ne želim udati pa da kao Ilena više ne mogu ići na pecanje, ni na tobogan, i da se više ne mogu igrati u blatu.

Bilo mi je lijepo s Ilenom dok se nije udala. Sad je gotovo i ne vidim po cijeli dan. Zaista smo se dobro zabavljale, jednom smo se čak popele na Crvenicu. To vam je ono brdo tamo. Ne izgleda baš visoko, ali trebalo nam je skoro pola dana da se popnemo i vratimo. Uzaludan trud! Pogled na dolinu me strahovito razočarao; sve same ruševine od jednog do drugog kraja doline, sve sivo i prašnjavo. Ali, to mi je bila još jedna prilika da se uvjerim da je Rakijaš lažac. On priča da se često uspinjao gore i daje pogled na dolinu divan, naročito kad zalazi sunce ili kad sviće. Nikad nisam gledala zalazak sunca jer u to doba počinjemo peći rakiju, a nisam vidjela ni svitanje jer kad sviće ja sam još u svojoj mreži, negdje u carstvu snova, a i ne želim da sve to vidim. Kaže li Rakijaš da je nešto lijepo, možete biti sigurni da je to sve samo ne lijepo. Uvjerila sam se u to i kad

mi je dao da kušam rakiju.

O da, počela sam vam pričati zašto ga ne mogu napustiti. Mogla bih otići iz doline, ali kad biste vidjeli kako noću svjetlucaju planine zacijelo vam ne bi palo na pamet da me proglasite kukavicom. Rakijaš kaže da je to od radijacije, od nekakvih atomskih bombi i ne bih mu vjerovala da to isto ne kaže i Baba Vračara. Jeste li ikad bili kod nje? Stanuje u banci i gata obojenim papirićima koje naziva novcima. Rekla mi je jednom da su ti novci sveti i da su ih prije ljudi čuvali jedni od drugih, da su ih skrivali u sefovima.

Imamo i mi u Institutu jedan sef, čuvamo u njemu hranu što je dobivamo za hibride i rakiju. To mi se više sviđa nego da u njemu čuvamo taj novac, ma kako bio svet.

Vjerujem Babi Vračari. Misllim da ona gotovo sve zna. Jednom sam Rakijašu ukrala bocu jabukovače, to je bilo onda kad je gatala i Ileni. Sve joj je rekla, sve, kažem vam. U stvari, i meni je rekla da će se i za mene naći princ na bijelom konju. Da mi je samo znati što mu je sad taj bijeli konj? Zacijelo opet neka podvala koju je smislio s onom svojom klapom. Poznajete li Princa, onog umišljenog poglavareva sina? Mrzim ga zbog one pljuske, a ja sam mu samo rekla da je kreten kada je pokušao... ovaj... nije to baš ni važno, i malo sam ga izgrebla noktima posred lica pa je morao da me pusti. Od tada nastojim da ga što rjeđe srećem, osim, naravno, kad iznosimo sjemenje, ali on kao da mi čita misli i uvijek mi se nađe na putu, pa se zajedno s onom svojom klapom cereka dok prolazim.

Rekoh vam već da vjerujem Babi Vračari, ali se nadam da je laž sve ono što mi je rekla za Princa. Ponekad i ona, kao i Rakijaš, priča svašta, naročito kad popije malo više rakije. Onda ona i Rakijaš počnu ohati i ahati i uhati i pričati kojekakve gluposti, pa cijelu noć ne mogu od njih spavati.

Rekla sam vam kako mi je Rakijaš dao da pijem, zar ne? Ne bih baš ni popila onoliki gutljaj da nije kazao da je to fantastična stvar i najbolji izum čovjeka još od silaska s drveta. Taj silazak s drveta njih dvoje stalno spominju kad pričaju o prošlom svijetu, a ja nikako ne mogu shvatiti zašto su ljudi u tom prošlom svijetu živjeli na drveću kad su imali kuće i zgrade i gomilu ostalih čuda u kojima su stanovali. Što se mene tiče, mnogo je bolje s drveta ubrati jabuku i pojesti je nego živjeti na njemu. Pokušala sam jednom prenoćiti na ovoj našoj jabuci u dvorištu. Užas!

Ako vas Rakijaš i Baba Vračara ikad ponude onim svojim otrovom, ne

uzimajte ni za živu glavu. Od tog me grlo peklo tako da su mi počele teći suze, a onda mi se zavrtjelo u glavi kao onda kad me Agronom lupio daskom po glavi jer smo mu Hena i ja krale kajsije, a na kraju sam gotovo povjerovala da je Zemlja okrugla i da se okreće, što je čista glupost. Svi u dolini, osim Rakijaša i Babe Vračare, znaju da postoji samo ova naša dolina, svi osim njih znaju da je zemlja ravna i da iza planina postoji samo golema provalija u kojoj živi naš duh zaštitnik koji nas drži na leđima.

Čudno je kako oni, kad popiju rakiju imaju tako različite fantazije. Ja nisam vidjela ni rakete, ni more, ni film, ni Veneciju, niti sam čula taj njihov rokenrol. Vidjela samo njih, udvostručene i smiješno iskrivljene. Sve mi je bilo strahovito smiješno i stalno sam nešto pričala, ne sjećam se što. Čak sam i pjevala nekakvu pjesmu koju sam sama izmislila, ali se ni te pjesme ne sjećam. Znam samo da su se oboje smijali, presavijali i hvatali za trbuhe.

Hej, baš sam se raspričala, a moram ići zvati Princa. Skoro će prestati kiše, a još nismo ni počeli iznositi sjemenje iz podruma. Nisam baš oduševljena time što ćemo biti zajedno, ali on je jedini (osim mene) koji se ne boji ući u Institut, a sama ne mogu iznijeti dovoljno sjemena.

Osim toga, prilično je podnošljiv kad nije s onom svojom klapom... i... hm... oduvijek sam mrzila svoju boju, ali otkad mi je rekao da imam najljepše plavo krzno u dolini..,

Bill Pronzini i Barry Malzberg:

Shakespeare MCMLXXXV

Preveo Božidar Stančić

Shakespeare 1985

1. ČlN

Slomljen odbijanjem predstava u dvoranama Broadwaya i lokalnim kazalištima te hladnim prihvaćanjem u sveučilišnim dvoranama, Shakespeare je napustio kazalište. Možda će uspjeti prozom. Možda bi mogao izvući roman iz »Timona Atenjanina«?

Iščeprkao je tu dramu intriga i dao se na posao. Voda je ječila u debelim cijevima jednoga stana u 3. istočnoj ulici blizu 2. Avenije, gdje je živio pod lažnim imenom. Po zidovima žohari i poneki štakor. »Timon Atenjanin«. strasni i žestoki dijalozi, mržnja... namrštio se. Do vraga! Kako je sve to mogao uzimati ozbiljno kad je bio mlad? Možda uspije iz svega toga izvući nešto. Mogao bi u roman uvesti Ofeliju iz drugoga komada, iz »Hamleta«, mogao bi možda dodati malo seksa, razviti priču nakon situacije u kojoj je Timon osiromašio. Aktualizirati.

Shakespeare je duboko uzdahnuo, nakašljao se, stavio papir u pisaći stroj. Vani su režali i lajali psi, čuo se zveket sudarenih kola na ulici. Kakav je to život! — pomislio je. Nije to život za čovjeka njegove senzibilnosti. Da mu je naći onoga tko ga je doveo ovamo prije tri godine! Odvlačenje iz rodnog kraja, kulturni stres, usamljenost... od toga je u početku gotovo poludio. No, umio se priviknuti na sve. Naučio je tadašnje običaje, dijalekatsko izražavanje i znao sačuvati vlastiti identitet — dva puta je bio odveden u bolnicu za umobolne. Naučio je kako da preživi.

Nije mogao pogoditi tko ga je ubacio u to jadno stoljeće. Nije znao kako je izvučen u svojoj 43. godini i ubačen usred New Yorka godine 1982. Je li to bilo pomicanje slojeva vremena? Vremenski stroj? Izvanzemaljska intervencija? Bila je to još jedna krupna zagonetka, jedna od velikih tragedija. On je, na kraju krajeva, shvaćao tragedije ako već nije mnogo štošta drugo. Ipak. Ipak... to vražje stoljeće će ga slomiti.

II ČIN

Shakespeare je u kazalištu upoznao neku djevojku i poslije predstave »Kralja Edipa« poveo je. U početku se branila, ali je nakon nagovaranja — oduvijek je bio jak u retorici — pristala. Zvala se Gloria i bila pomoćna prodavačica ženskog rublja kod Bloomingdale's.

— Kako možete boraviti u takvoj rupi? — pitala je gledajući kroz prozor na ulicu, gdje su se pubertetlije tukli poklopcima kanti za smeće. — Ovdje se ne da živjeti.

Shakespeare je slegnuo ramenima. Ne, zbilja se ne da živjeti. Njegov skraćeni roman »Timon Veliki« bio je odbijen a novoj verziji pošto je četiri mjeseca ležao u ladici Unicom Booksa. Zamjenik direktora smatrao je da ima nekih zanimljivih odlomaka, ali da takav roman nije aktualan sadašnjem izdavačkom programu. Pismo i rukopis sad su ležali na krevetu i Shakespeare ih je pokušao sakriti, ali ih je Glorija opazila i pogledala pismo.

— Je li to neki krimić? — zapitala je. — Ili povijesni roman?

— Ni jedno ni drugo — odvrati Shakespeare. Vani je prasnula petarda ili možda revolverski pucanj. Zaurlale su neke kočnice poput ranjene mačke. — Prije bi se reklo da je roman opće književnosti.

— Znači da nećeš imati povlasticu da ti štampaju džepnu knjigu — znalački će Glorija. — Izdavač džepne knjige nikad neće otkupiti djelo koje nije preciznoga žanra ako to nije Rosemary Rogers ili netko toga ranga. — Sjela je na krevet i odmah ustala. — Imaš li amfetamina?

— Žao mi je... — odgovori Shakespeare.

— Oh, nemoj se ispričavati. — Gloria je pripalila tanku virginiju. — Ne podnosim ispričavanja. — Povukla je dim, iskašljala ga, pogledala Shakespearea, slegnula ramenima, bacila cigaretu na pod, zgazila je i svukla pulover.

— Onda? Hoćeš li ili nećeš?

III ČIN

Shakespeareu je u ovim teškim vremenima zatrebao savjet, pa je pokušao naći nekog agenta za propagandu književnosti. No, na žalost, svi su već imali svoje autore i nisu primali nove. Nisu imali vremena pročitati

ono što im nije preporučeno. Ali neka velika agencija u središtu grada odlučila je pročitati i dati svoje mišljenje o djelu, pa ako je prihvatljivo, štampat će ga. Premda je bio bez novca — prehranjivao se obavljanjem sitnih poslova i nije još ni pare zaslužio perom — Shakespeare je poslao »Timona Velikog«. Zatim je poslušao savjet agencije pa je zanemario »Timona« i odlučio napisati novelu »Goneril«, kako bi je prodao nekom časopisu za muškarce. Nije mu to bilo lako. Ponekad bi crvenio pišući erotske

Tada mu je kućevlasnik ostavio poruku da kuća prelazi u suvlasništvo i da mora iseliti ako ne želi investirati nekoliko tisuća dolara pa da stan postane njegovo vlasništvo.

Gloria je u to vrijeme napredovala u službi kod Bloomingdalea i nikad je nije bilo ondje kad je telefonirao, a i ona se nije javljala. Izdavačka agencija vratila mu je »Timona Velikog« s popratnim pismom, ističući da unatoč nekim stilskim kvalitetama u romanu ima ozbiljnih grešaka u kompoziciji, anahronizama u situacijama, načinu izražavanja i u motivacijama, pa da se pri današnjoj tržišnoj situaciji ne može prodavati. U pismu se napominje da Shakespeare ima dara i poziva se da pošalje neko novo djelo.

Shakespeare je poslao »Goneril« nekom erotskom časopisu. Novela nije bila previše razuzdano ispričana, ali se to moglo popraviti ilustracijama.

Uspostavio je još jednu emocionalnu vezu s nekom učenicom muzičke škole, koja se nastanila preko puta njega. Potrošila je svoju stipendiju i bila primorana na tu krajnost jer nije dobila angažman kao solistica.

IV ČlN

Shakespeare je morao iseliti iz stana s harfisticom u neku još jadniju četvrt, u Houston Street, kraj rijeke, u stan na mansardi, bez dizala. Harfistica je izgubila svaku nadu u bolju budućnost i htjela se vratiti u New London (Connecticut), ali ju je Shakespeare nagovarao neka ostane još koji mjesec. Uvjeravao ju sam sebe da je zaljubljen.

Redakcija erotskog časopisa zagubila je »Goneril«, pa su ostali uzaludni svi telefonski pozivi i urgencije.

Počeo je spremati sinopsis od 36 stranica prema »Hamletu«, modernizirao priču i pošao u novu izdavačku kuću Scepter Books, tražeći da razgovara s direktorom. Napokon j« uspio i razgovarao s novopečenim

mladim direktorom, čovjekom od 23 godine, koji mu je obećao da će pročitati tekst i brzo mu odgovoriti.

Ohrabren malo, telefonirao je Gloriji, ali je doznao da se udala i otputovala u Cincinnati.

Prerađeni »Goneril« odbila su i dva druga časopisa, jer nije, kažu, dovoljno smion. Glavni urednik prvoga od njih spustio je slušalicu kad je začuo Shakespeareov glas. Kuća Scepter Books odbila je »Hamleta« s napomenom da ne odgovara izdavačkom planu.

Shakespeare je pošao u dugu šetnju duž rijeke... Kad se vratio, harfistice nije bilo. Na stolu je našao načrčkanu poruku da je došla k sebi. Ostavila mu je i harfu i mnogo svojih stvari. Shakespeare je trznuo žicama teškog instrumenta i tonovi su odjeknuli u njegovu životnom prostoru. Pritisnuo ga je osjećaj poraza, turoban i ustrajan.

Zazvonio je telefon. Javio se glavni urednik prvoga časopisa za erotiku rekavši da su našli rukopis »Gonerila« i da ga sada odbijaju.

— Da ste bili malo strpljiviji — rekao mu je urednik zlovoljno — i malo pristojniji, mogli bismo ga štampati. A ovako, idite k vragu!

Shakespeare je sjeo i počeo čitati 36 stranica prerađenoga sinopsisa »Hamleta«. No, u svemu tome nije nalazio smisla. Čitao je riječi bez značenja. Ubitačno, ubitačno, mislio je, uzdahnuo duboko i opet sjeo za pisaći stroj.

V ČIN

Ništa nije mogao prodati. Ni roman, ni novelu, ni poemu, ni sonet, pa ni rukopis crnoga humora za televiziju. Bio je obeshrabren, pa se javio na neki oglas u »Timesu«, gdje se tražio pomoćnik urednika reklamne djelatnosti. Zahvaljujući svome glumačkom zanimanju, dobio je mjesto. Flippen and Royce bila je mala agencija. Najveći ugovor imali su s nekim TV kanalom.

Kao i svi u agenciji, Shakespeare se prihvatio posla oko propagandnog rukopisa koji su se tražili s TV kanala. U tri dana napisao je 40 stranica skeča prema komadu »Vesele žene vindsorske«. Drugoga dana pošto je predao tekst, pozvao ga je suvlasnik agencije Flippen i rekao mu da je tekst odličan, a direktor TV kanala je dijelio njegovo mišljenje. Bili su toliko zadovoljni da je Shakespeare odmah promaknut u zamjenika izvršnoga

službenika, s neograničenim troškovima. Ako ovako nastavi, bit će prvi na listi.

U podne je Flippen poveo Shakespearea na objed u restoran, gdje je Shakespeare ustanovio da mu godi dry votka-martini. Pri četvrtoj rundi Flippen mu je povjerio da njegov tekst ne samo što je odličan već je bolje reći da je to najuzbudljiviji tekst koji je pročitao u 40 godina rada u toj djelatnosti.

To je prokleto točno — pomislio je Shakespeare i dao konobaru znak da donese i petu rundu. Zar ja nisam najbolji svih vremena?

Z A S T O R

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Garry Kilworth:

Scarlet Fever

Prevela Jasenka Planinc

Šarlah

Mendel je bio nesretan. Dok je isticao pojedine misli, njegove su bijele, gipke ruke formirale oblik tulipana. Povremeno bi mu se prsti rastvorili kao latice čije je otvaranje i sklapanje ubrzala nagla izmjena dana i noći. Bile su to ruke pjesnika, fascinantan tanak instrument kojim je neposredne upravljala njegova duša. Nikakve anatomske veze — mišici, živci, moždane, stanice, krv, tetive — ne bi mogle izazvati tako lijepe kretnje. Prstima je izravno upravljalo srce, njegovo duhovno srce. Moju su pažnju privlačile te ruke, govorile su mi više o istini nego strasni glas iza njihove gracioznosti.

— Gledaj o čemu se radi — rekao je dok smo sjedili jedno uz drugo i gledali kako se zatvaraju kapci na plastičnim pločama piramidalnog krova grada — Oko nas ima toliko zadovoljstva da je nemoguće pisati treperavu, maštovita poeziju. Za nas se tako dobro brinu... ne moramo voditi računa o vremenu, nema smrtonosnih bolesti, prenaseljenosti, gladi; sve je pod savršenom kontrolom. Kako da pišem kad ne doživljavam ništa osim ugode? Tebi kao ženi mora biti jasno da je to nemoguće.

Meni kao ženi (što uopće nije značilo da sam ja mogla shvatiti išta osim činjenica, iako je Mendel uporno tvrdio da su žene po prirodi vrlo senzibilna stvorenja koja imaju intuiciju), njegovo zaključivanje nije bilo jasno. Kad bi ugoda bila problem, već bi bila uklonjena. Ja nisam u našoj razmaženoj državi vidjela probleme o kakvima je on pričao. Hodali smo goli u čahuri od plastike: naš je svijet bio unutrašnjost piramide, kojoj je baza bila četrdeset tisuća četvornih milja simetrije.

Oko nas kretali su se stanovnici beskrajnog vodenog svijeta koji je dopirao do dvije trećine visine naše piramide. Samo je vrh piramide stršao iz vode.

Jako sunčevo svjetlo zadržavali su filtri. Nije bilo hladnih noći. Smrt je bila samo neugodna, bezbolna dužnost s kojom smo se morali suočiti

nakon 120 godina života.

— Zašto ne pišeš o smrti? — predložila sam nadajući se da će mu to biti drago.

— Smrt, smrt — progunđao je. — Tko nije pisao o smrti? O ljubavi i smrti pisalo se više nego što su ih ljudi doživjeli. Za svakog čovjeka koji umre ili se zaljubi napisano je po deset pjesama o istoj temi. Ja želim nešto originalno!

— Hoćeš li da se mazimo? — upitala sam stavljajući ruku u njegovo krilo, na pjesnikovu usku muškost koja je još stršala kao ogoljeli šiljak nakon maloprijašnjeg vođenja ljubavi. — Ponekad ti to pomaže.

Odmahnuvši glavom, ali ne pokušavajući odmaknuti moju ruku, tužno je odgovorio:

— Neću. — Nakon kratkog vremena dodao je: — Vrlo si ritmična, Lethelia. Možda nam je zbog toga tako lijepo voditi ljubav. Mislim da bih možda mogao napisati pjesmu o ritmu.

Ovo mi je polaskalo, kao što je on i želio. Uzvratila sam mu nečim što je bilo isto tako lijepo kao njegove riječi. Poslije je rekao:

— Moram ti nešto pokazati. Krijumčarenu robu. U svom stanu.

Osjetila sam kako mi se ubrzao puls. O čemu on to priča? Da u svom stanu ima nešto zabranjeno? Što bi to moglo biti zabranjeno? Bio je uzbuđen; znala sam to po istim ovim rukama koje su malo prije milovanjem izazvale takvu vrućinu među mojim raširenim bedrima: sada su šake bile stisnute, odlučne.

— Pokaži mi! — rekla sam, ustavši zajedno s njim i stavivši posjednički njegovu ruku pod svoju, blizu grudi.

— Moraš sačuvati moju tajnu. To će ipak biti moja poezija, iako plod intenziviranog duha. Drugi možda ne bi razumjeli.

Aha, to su obične droge. Bila sam razočarana. Nije me razočarao samo svojom spremnošću na kompromise, nego i spoznaja da nema ništa novo. Ali onda sam se sjetila. Krijumčarena roba. Zabranjena. Posrijedi je ipak nešto drugo. Iznad nas zatvorile su se i posljednje ploče. Umjelno se svjetlo, blago i toplo, pojačalo tako neopazice da ga uopće nisam bila svjesna. Prolazili smo pored ljudi na ulici: neki su išli u parovima, neki

sami. Nijedan muškarac nije imao ruke koje bi se mogle usporediti s rukama mog pjesnika, i ja sam samouvjereno izdržala poglede iskrenog divljenja svih žena. Imala sam osjećaja za ritam — tako mi je rekao Mendel. U meni je bio ritam zemlje i oceana. Neka se izjedu od zavisti!

U stanu, Mendel mi je pokazao svoju tajnu: jednu praznu bočicu. Kao pjesnik, Mendel se u sobi okružio starinskim predmetima, a osvjetljenje je bilo prigušeno da bi se stvorila potrebna atmosfera. Zapitala sam ga da li je ta prastara bočica predmet za njegovu zbirku.

— Nije — odgovorio je. — Ta bočica nije stara. Star je bio samo njezin sadržaj. Iskapio sam ga svojim usnama.

Izrekao je tu rečenicu previše teatralno za običan razgovor. Zašto je rekao iskapio, a ne ispio? Kako bi drukčije i mogao piti ako ne usnama? Shvatila sam da čeka da ga ja nešto upitam. Mršavo mu je bijelo lice bilo istureno, blizu moga.

— Što je bilo u bočici? Što si to popio?

— Tekućinu sa živim bakterijama — odgovorio je likujući.

— Kakvim bakterijama? — zapitala sam ga bojažljivo, očekujući ga će se sada raspaliti i zapitati: »Kakve to ima veze?« ili: »Zar moraš biti tako znatiželjna? Nije li dosta što ti dajem gotovo cijelog sebe?«

Umjesto toga je odgovorio:

— Dobro pitanje, u tome i jest novost. Bio je to streptokok, isti onaj koji je izazivao bolest skarlatinu kad je bio zreo. Treba mi groznica, Lethelia. Mome tijelu nedostaje strast, a duh mi je spor. Želim da kroz njega huje divlje, neobuzdane misli. Želim da demoni posjete obitavalište moga mozga. Želim halucinirati pod utjecajem šarlaha, u prirodnom, bogomdanom stanju koje će izazvati žar, kaos vrućih snova.

— Gdje si našao te... bakterije šarlaha? — Nikada nisam čula za skarlatinu, iako sam, naravno, znala za poznatije groznice, kao što je malarija. Povijesne knjige nisu štedjele naše nevine mozgove od takvih stravičnih stvari.

— Ukrao sam ih iz nekog laboratorija Bilo je mnogo bočica u boji, mnogo lijepih bolesti, ali ja sam izabrao ovu, zato što izaziva veliku groznicu. Poezija, poezija!... Ah, kakve će misli teći iz moga pera nakon

ovog! Gle! — Pozvao me da mu pogledam vrat. Na prigušenom svjetlu svjetiljki nisam vidjela ništa. To sam mu i rekla

— Vidjet ćeš, vidjet ćeš — rekao je. — Ubrzo će doći groznica, a onda će se pojaviti, najprije na vratu, crvene mrlje okružene ružičastom oreolom. One će prekriti cijelo moje tijelo. — Postao je služben. — Želim da me njeguješ za moje bolesti. Nikakvih liječnika, naravno. Samo ti i ja. Želim da mi to obećaš. Možeš nositi zaštitnu odjeću — dodao je. — Ti se ne moraš zaraziti. Tebi ne treba inspiracija.

— Zar će te to nadahnuti? — zapitala sam ga sa čuđenjem, nepromišljeno.

U očima mu je planuo bijes, ali ga je potisnula uzbudljivost toga trenutka.

— Sigurno da hoće. Gotovo je sbanalnošću! Vizije! Fantomi! Fantastična zbivanja istkana iz podsvijesti! To ću još uvijek biti ja, ali moje unutrašnje ja. Ovdje su otraga... — potapšao se po malom mozgu —... žive, skrivene zvijeri — pjesme koje treba da interpretiraju ove ruke. Groznica će ih osloboditi. Svetog je Pavla obuzela vjerska groznica, a ja moram upotrijebiti bolest da bih došao do svojih otkrivenja!

Sveti Pavao je bilo ime našeg grada. Sveti Pavao je prorokovao dolazak potopa koji će prekriti našu zemlju. Neki su tvrdili da je naš grad nepropustan na vodu sasvim slučajno, a ne da je tako unaprijed određeno, no drugi su se pitali nije li

Bog i tvorac nesreće.

— Čitaj mi stihove — zamolila sam ga. — Volim te slušati kako recitiraš. Imaš tako strastan glas!

Mendel se osmjehnuo i svojim vitkim prstima posegnuo sa Biblijom na polici. Bilo je to, naravno, neko prastaro izdanje. Starije od samog grada. Starije od vode.

Počeo je čitati:

— Otkrivenje 8, stihovi 10 i 11. »I treći anđeo zatrubi... Tada ’pade s neba’ velika ’zvijezda’, koja je gorjela poput zublje; pade na trećinu rijeka i na izvore voda. Ime je zvijezdi Pelin. Trećina se voda pretvori u pelin i izginu mnogo ljudi od voda jer su postale gorke.«

— Da li piše nešto o potopu? — upitala sam.

— Ne, ali izbačena voda mora nekamo otići. Pelin je pao u ocean i voda je kao plima preplavila Zemlju. Mi smo u dolini, i ovdje se voda zadržala.

— To je tako lijepa priča! — rekla sam. — U tim mislima ima toliko snage! Golema zvijezda koja izgara u oceanima Zemlje pošto je dojurila iz svemirskih prostora. Kakve impresivne slike!

— Ne samo lijepa nego i istinita. Tvoji su pra-pra-djedovi vidjeli tu vodu, ona ih je progutala. A isto tako i moje. O, znam da su oni prije dugo vremena odvojeni od prirode. Čak ni njihovi pra-pra-pradjedovi nisu imah dodira s vanjskim svijetom.

Upitala sam ga:

— Hoćeš li ti pisati takve priče? Istinite priče koje čekaju da ih istrgneš iz najdubljih kutaka svoga uma? Hoćeš li?

— Hoću — odgovorio je Mendel, nježno mi milujući grudi — Hoću.

Dva dana kasnije Mendel je dobio upalu grla. Do tada sam ja već nabavila sterilizirano odijelo. On je bio u ekstazi koja će se uskoro pretvoriti u delirij.

Nije htio da ja dobijem šarlah, ne zato što bi ga zabrinjavalo moje zdravlje već je želio da njegov slučaj bude nešto jedinstveno. Mislio je da bi šarlah bio za mene potpuno nekoristan. Naravno, imao je pravo. Ja sam bila matematičarka, i stoga mi je za moj rad bila potrebna bistra glava. Nisu mi bile potrebne groznice. Mendel će već odustati od toga da bolest zadržava za sebe, da je ne proširi na mene i na druge poput mene.

Poslije upale grla došlo je povraćanje, a onda i groznica. Bilo je to divno vrijeme. Mendel je imao temperaturu 39,2. Znojio se ispod debelih pokrivača, dok su mu oči svaku minutu postajale sve divljije. Promuklim je glasom tražio metalne pločice i stilus. I grozničavo pisao. S vremena na vrijeme bolest bi ga potpuno savladala, pa se bacao i stenjao u deliriju. Da bismo pojačali učinak, palili smo tamjan.

Drugog se dana pojavio osip, a temperatura se popela na 40 stupnjeva. Ispisane su ploče ležale razbacane po stanu. Ulazili su đavoli i gazili po riječima. Ja ih nisam vidjela, ali mi je on rekao da su tu. Jedanput, pošto je

zaspao, Mendel se probudio s krikom i drhteći od straha. Kad sam ga upitala što mu je, odgovorio je da je otvorio oči i ugledao na svome jastuku golemu šaku koja se rastvorila u nešto što je nalikovalo na šapu s pandžama. Šapa je bila prekrivena oštrom dlakom, imala je duge, prljave nokte, a na dlanu je bilo utetovirano odurno lice. Rekao je da se nije usudio pogledati dalje prema ruci, prema stvorenju kome je pripadala ta šaka, jer se plašio da će mu pući srce.

Za sve vrijeme bolesti Mendelov je jezik bio težak. Bilo mu je teško jesti i piti. Njegove ruke — taj prekrasni instrument kreativnosti i vođenja ljubavi — drhtale su i poprimile žućkastu boju. Jedanput smo vodili ljubav, ali ne sasvim uspješno. Milovanje kroz odjeću nije pružalo pravo zadovoljstvo. Većinu je vremena cvokotao ili ležao, mlohav i znojan, ispod pokrivača, dopuštajući mi da ga milujem, ali pokazujući slab interes. Oči su mu se žarile, ali to nije bilo od uživanja u seksu. Bio je potpuno zanesen svojom bolešću. Naravno, bio je bolestan, ali u tu se svoju bolest bacio s takvom energičnom predanošću kakva se inače pojavljuje samo u strasnoj ljubavnoj vezi. A to i jest bila ljubavna veza. Šarlah mu je postao ljubavnicom izazivajući u njemu jedinstvene doživljaje. On se prema svojoj groznici vladao posjednički, kao Otelo Desdemoni.

Treći dan Mendel se žalio na strašnu glavobolju i zamolio me da mirno sjedim prekriženih nogu na podu pokraj postelje i da mu s vremena na vrijeme čitam ono što je napisao. Njegova je mlohava ruka počivala na mojim prekrivenim ramenima, tako da mu je zglavak zapravo dodirivao grudi, dok su mu dlan i prsti, prekriveni crvenim mrljama, visili nedaleko od njih. Mendel je zurio u strop kroz umjetni sumrak stvoren zaslonima podnih svjetiljki. A na stropu su stalno titrate sjene, izobličene i nejasne kao da ih je oblikovao tamjan koji se dimio iz kadionice.

Čitala sam sporo, tihim glasom, naglašavajući ona mjesta za koja sam mislila da treba da budu naglašena. Bila je to čudna poezija, nalik na buncanje — ali je istodobno posjedovala određenu jasnoću i red. Riječi su mi zapinjale u grlu, kao ptičice koje lupaju krilima.

—... orao, slijep, eksplodira u bijeloj kiši.

Dok sam čitala taj posljednji stih, Mendel je već bio mokar od znoja. Cijelo mu se tijelo treslo od emocija i groznice. Kad je prošao napad groznice, okrenuo je prema meni svoje lice prekriveno crvenim mrljama i rekao:

— Misliš da stihovi nisu dobri?

Pitanje me je zateklo nespremnu, ali odgovorila sam mu iskreno, kroz masku od gaze:

— Mislim da su lijepi... bolno lijepi.

— Ali... — rekao je oklijevajući — nemaju nikakva smisla. To su samo... riječi.

— Nisu samo riječi. Rekao si da će to biti snovi i noćne more iz tvoje podsvijesti, a koje će interpretirati tvoje ruke. Kako si se mogao nadati da ćeš razumjeti ono što je proisteklo iz dubina uma koji se izgrađivao milijunima godina? Možeš li zamisliti tokove pra-čovjekovih misli? Pa ipak, on je ti tebi, zajedno s milijunima drugih. Oni su ti, a ti si oni. Toliko je složen mehanizam ljudska ruka! Ona je čep posude u kojoj su zatvorene drevne misli. A ti si svejedno uspio izvući neke od tih zagonetki i staviti ih na metalnu pločicu. Zar je onda čudno što su one, u početku, nerazumljive? Sjećaš li se što je napisao Whitman: » ...neka me odmrse iz spona spletenih uvojaka.« Smrt će te osloboditi svih tih kriptograma, ali što ćeš onda s njima? I ruka će biti mrtva i neće moći pisati.

Pogledom je opet počeo proučavati strop.

— Da, da, imaš pravo. Nije točno da riječi nemaju smisla, nego naš um ne zna dovoljno da bi im shvatio značenje. Mozak je nespretan, neadekvatan komadić tkiva, i zapravo nesposoban za takvu analizu.

Sretna što sam uspjela spriječiti uništenje njegova duha, natočila sam oboma po čašu apsinta. Pili smo nazdravivši profesoru Pelinu, po kojemu je dobila ime zvijezda koja se sudarila s našom Zemljom. Je li bila čista koincidencija to što su se činjenice tako precizno ponavljale u Bibliji? Mi nismo tako mislili i zato smo pili gorko pelinovo ulje. Imali smo svoj svijet, izoliran ali zaštićen od vanjskih utjecaja. Nitko nije pronašao naš otok u novim oceanima, ako je uopće bilo živih koji su ga tražili. Tko zna? Imali smo sunce i kišu kad smo htjeli. Vrtovi smješteni na vrhu piramide divno su uspijevali. Ploče na stropu otvarale su se i zatvarale, bile prekrivene kapcima ili nezastrte. Imali smo kontrolu nad okolinom na kakvoj bi nam naši preci pozavidjeli. Zato smo nazdravili pelinu — astronomu, zvijezdi repatici, aromatičnom grmu. Izrazili smo zahvalnost ovim trima imenjacima.

— Lethelia — rekao je Mendel pružajući mi praznu čašu. — Molim te,

otkrij lice!

Drhteći, poslušala sam ga.

— A sada me poljubi!

— Zar me nećeš zaraziti?

— Želim te zaraziti. Želim da mi se pridružiš u mojoj sreći.

Poljubila sam ga. Kasnije sam uzela ono što je napisao i pokazala drugim pjesnicima u podrumima ispod kavana. Oni su raspravljali o tome a da nisu čuli što ja mislim; jednoglasno su ocijenili da je to besmisleno buncanje: djelo idiota.

— Ali, vi znate da Mendel nije idiot! On je napisao pjesme zbog kojih su ga kritičari svrstali među najuglednije pjesnike Svetog Pavla!

— Onda je poludio — odgovorio je jedan.

— Da — povikala sam — ali zar ne shvaćate? Kad bi pjesnici izražavali samo logične misli, bili bi znanstvenici, filozofi ili logičari. On je pjesnik. Iz njegove ruke zrači ljepota, a ne razum!

Onda su ponovo počeli analizirati pjesme, ali su i dalje odmahivali glavama u svom kolektivnom neshvaćanju. Naposljetku sam, obuzeta panikom, odala tajnu. Rekla sam im za šarlah i ulogu koju je on imao u nastanku pjesama. Oni su se uzbudili, pa onda još jednom uzeli pločice, preletjeli pogledom preko riječi, dok najzad jedan nije uzviknuo:

— Da, da! Vidim! — I sve ih je odjednom obuzeo žar divljenja djelu, i svaki se trudio da nadmaši ostale u pohvalama i tumačenjima značenja.

— Moramo vidjeti pjesnika! — uzviknuli su i, mašući stranicama rukopisa, odmarširali do stana moga slavnog ljubavnika.

Tiho su, jedan po jedan, ulazili u njegovu bolesničku sobu i svečano priznali da je Mendel osnivač novog, sjajnog pokreta. Svi su oni postali njegovi sljedbenici, učenici. Tražili su da ih poduči. Jedan za drugim, i muškarci i žene, poljubili su ga svečano u usta. Otišli su kasno te večeri, očekujući dolazak šarlaha, katalizatora za novu školu poezije, koja će se zvati — Mendelova škola.

Ostala sam s Mendelom i nastavila ga njegovati. Poslije toga zabranila

sam sve posjete zato što je Mendel, iako je i dalje pisao, postajao sve slabiji. Ruke su mu bile spore i mukotrpno su obavljale svoj zadatak. Nisam željela da se uznemiruje. Sljedbenici su sada mogli da obave njegov posao.

Uskoro i ja sam dobila šarlah, no moja se bolest pojavila u mnogo blažem obliku nego Mendelova. Ozdravila sam u roku koji se spominje u medicinskim priručnicima i gotovo uopće nisam morala odležati u krevetu. Mendelovo se stanje i dalje pogoršavalo, tako da sam, unatoč njegovim protestima, naposljetku pozvala liječnika. Sada je Mendel malo urinirao, a u mokraći je često bilo krvi. Stopala i lice bili su mu otečeni, tako da se doimao groteskno. Osim toga, žalio se na bol u ušima.

Liječnik je ustanovio da Mendel ima opasnu upalu bubrega i da se odmah mora podvrći bolničkom liječenju: Mendel nije pristao da ga odvezu u bolnicu i odbio je svako liječenje. Po zakonu je imao na to pravo.

Zaklinjala sam ga da popusti, plakala na jastuku kraj njegove glave, ali je ostao uporan.

— Zar ne vidiš — rekao je — da moram umrijeti? Ja sam romantičar. Mlad sam i imam lijepe ruke. Ako dopustim da ovi prsti ostare i da polako postanu smežurani, možda artritični, zaboravit će me. Moje će pjesme biti u nekoj praznoj knjižnici i neće ih čitati nitko osim radoznalih arhivara. A ovako... ovako ću ja predstavljati u njihovim očima zastrti zalazak sunca. Kapci će škljocnuti i zatvoriti se, a ja nikada neću ostarjeti. Moja će poezija imati dublje značenje zato što sam umro za nju. Pridružit ću se besmrtnicima: Byronu, Keatsu, Brookeu, Owenu.

— Ali ipak — rekla sam plačljivo — ako je tvoja poezija dobra, ne moraš za nju i umrijeti

On je žalosno odmahnuo glavom i prislonio zglobove prstiju na moje grudi.

— Ali, Lethelia, poezija nije matematika. Ona se ne gleda objektivno nego subjektivno. Moja će smrt biti bitna razlika. Rekla si mi kakva se promjena dogodila u drugim pjesnicima i kritičarima kad si spomenula šarlah. Prije toga uopće nisu bili zainteresirani. O, znam ja da su te pjesme dobre, ali im treba potkrepljenja da bi postale prihvatljive. Stil im je klasičan, no metar i kompozicija suviše su neobični. Smrt će biti ta koja će potvrditi moje djelo.

Naslonio se na jastuk smirena lica.

• • •

Za bolesti napisao je 120 pjesama — onoliko koliko bi godina živio da se nije zarazio šarlahom. Pjesme su kasnije objavljene pod naslovom »Skrletna knjiga«. Od njegovih je učenika njih trinaestero umrlo od komplikacija izazvanih skarlatinom, a jedno ili dvoje od samog šarlaha. Među širokim slojevima šarlah je poprimio razmjere epidemije, jer su neodgovorni pjesnici raširili bolest u orgijama ljubljenja i vođenja ljubavi, a da prije toga nisu upozorili svoje partnerice i partnere na posljedice.

Nekoliko godina kasnije smatralo se otmjenim biti jedan od onih koji su preboljeli i preživjeli bolest, iako su za pošasti umrle stotine ljudi.

Naravno, bilo je jada i tuge, no ljudi su potpuno otvoreno uživali u tim osjećajima, pošto ih tolike godine nisu mogli doživljavati. Bilo je to vrijeme velikog poleta i nada. Ideje su prštale iz glava muškaraca i žena, a stvaralačka je umjetnost dosegla razinu kakva se ne pamti stoljećima. Mendel im je probudio duše, a njegova je Skrletna knjiga postala svetinja u mnogim institucijama. Mendelov je stan pretvoren u svetište, a ja sam postala gotovo božica. U mnogim se njegovim pjesmama spominjalo moje ime i strasti koje sam u njemu mogla probuditi. Postala sam utjelovljenje njegovih mrtvih ruku.

Mendel je umro rano ujutro. Jedanput je ili dvaput zavikao od bola, a kad sam mu prišla da ga utješim, divni instrumenti njegove karijere pružili su se prema stropu, a onda klonuli niz bokove. Lijeva je ruka jedanput zatreperila, a onda se umirila. Znala sam da je mrtav. Istoga dana dala sam da se te leonardovske ruke odrežu u zglobu, balzamiraju i stave na postolje. Danas su one središnji dio njegova svetišta: alabasterne, vitke tvorevine koje su nekoć bile Mendel.

Isaac Asimov:

Robot AL76 Goes astray

Preveo Božidar Stančić

AL-76 se izgubio

U očima Jonalhana Quella iza naočala nazirala se uznemirenost dok je poput vjetra uletio u sobu na vratima koje je pisalo: generalni direktor. Bacio je na stol papir koji je držao u ruci.

— Pročitajte ovo, šefe! — rekao je.

Sam Tobe je premjestio cigaru iz jednoga na drugi kraj usta i prošao dlanom po neobrijanoj bradi tako da je strugnulo poput brusnog papira. Zatim je zgrabio papir.

— Grom ih ubio! Što to pričaju?

— Tvrde da smo im poslali pet robota tipa AL — objasnio je Quelle nepotrebno.

— A bilo ih je šest — primijeti Tobe.

— Dakako! Ali oni su primili samo pet. Na popisu nedostaje AL-76. .

Tobe je ustao tako naglo da je svojom golemom tjelesinom srušio stolac, a zatim je jurnuo na vrata kao na dobro nauljenim kotačima.

I nakon pet sati, kad je tvornica bila pretražena do posljednje prostorije i dvije stotine službenika ispitano, Tobe je sav znojan i raščupan poslao hitnu poruku centrali u Schenectady.

Ondje je tada nastala prava eksplozija panike. Prvi. put otkako postoji »United States Robots« neki se robot našao vani. Nije bilo toliko važno što je zakon zabranjivao prisutnost robota na Zemlji izvan tvornice. Sa zakonodavcem se moglo nagoditi. Važnija je bila tvrdnja istraživača matematičara.

— Taj je robot konstruiran da na Mjesecu upravlja Disintom, uređajem za dezintegraciju, i njegov je pozitronskl mozak programiran za tu funkciju

na Mjesečevu terenu. Na Zemlji će primiti milijardu senzornih dojmova na koje nije pripremljen i tko zna kako će reagirati.

Sljedećeg je sata jedan stratosferski avion poletio prema tvornici u Virginiji s instrukcijama:

»Nađite što prije toga robota i uhvatite ga«.

• • •

AL-76 je zaista bio zbunjen. Ta je zbunjenost bila jedini dojam što ga je registrirao njegov delikatni pozitronski mozak. Sve je počelo kad se našao u tom čudnom području. Nije znao kako se to dogodilo, sve je bilo zbrkano. Pod nogama mu zeleno, oko njega smeđa debla, na vrhu kojih opet zeleno, pa onda plavo nebo, a moralo je biti crno. Sunce je bilo sasvim u redu: okruglo, žuto i toplo... ali gdje je prašinasta lava po kojoj bi sad morao gaziti, gdje su strme stijene kratera? Ispod njega zeleno, iznad plavo, i svuda oko njega neobični zvukovi. Prešao je tekuću vodu, koja mu je bila do pojasa: plava, hladna i »vlažna«. Kad bi susretao ljude, oni nisu bili obučeni u svemirska odijela koja bi morali nositi. I čim bi ga spazili, vrisnuli bi i pobjegli.

Neki je čovjek i pucao na njega i metak mu je prozviždao iznad glave, a zatim je strijelac pobjegao. Nije znao koliko je vremena prošlo otkako nasumce tumara kad je nabasao na baraku Randolpha Paynea usred šumskog proplanka, tri kilometra od grada Hannaforda. Randolph je sjedio na pragu s izvijačem u ruci i usisivačem među koljenima. Pjevušio je jer je po prirodi bio veseljak. Imao je on i pristojan stan u Hannafordu, ali ovdje se šepurila njegova žena — što je iskreno i šutke žalio. I bilo mu je lakše kad bi se našao u svojoj »luksuznoj pasjoj kućici«, gdje je mogao na miru popušiti lulu i posvetiti se popravku kućanskih aparata. Bio mu je to hobi, ni precizan ni intelektualistički. Donosili su mu radio-aparate ili budilice, a novac koji bi mu kapnuo bio je jedini izuzet iz ženinih gramzivih ruku. I taj usisivač će mu donijeti neki novac, pomislio je i zapjevušio, pa podigao glavu i — oblio ga hladan znoj. Pjesmica mu je zamrla u stegnutom grlu, raskolačio je oči. Pokušao je ustati i pobjeći, ali su mu noge otkazale.

AL-76 je čučnuo kraj njega.

— Recite mi zašto ljudi bježe kao zečevi?

Payne je dakako znao zašto, ali iz krkljanja što mu je izlazilo iz grla teško da bi to robot razumio. Payne se pokušao odmaknuti.

— Jedan je čak pucao na mene — nastavio je AL-76 ogorčeno. — I dva centimetra i pogodio bi me u ramenu ploču.

— Taj... je sigurno... bio... malo lud... — promuca Payne.

Možda. — Robotov je glas postao povjerljiviji. — Slušajte, sve to djeluje nekako smješno. Što se događa?

Payne se brzo ogledao. Iznenadilo ga je što mu se robot obraća blagim glasom, preblagim za stvorenje tako glomazno i metalno grubo. Čuo je da roboti ne mogu hotimice nanijeti nikakvo zlo ljudima i to ga je smirilo.

— Pa ne događa se ništa neprirodno — odvratio je.

— Zbilja? — AL-76 će prijekorno. — Vi ste već neprirodni. Gdje vam je svemirsko odijelo?

— Ne znam.

— Zašto, dakle, već niste .mrtvi? — Pitanje je iznenadilo Paynea.

— Zbilja ne zriam.

— Eto, vidite! — poviče robot pobjedonosno. — Sve je naopačke. Gdje je Mont Kopernik? Gdje je Lunarna stanica 17? Gdje je moj Disinto? Moram početi raditi, shvaćate? Već tri sata lunjam beznadno da bih našao nekoga tko bi mi mogao reći gdje je moj Disinto, ali svi bježe. Ja sam već u zaostatku s poslom i šef će biti bijesan, a ja ću se naći u sosu.

Payne se polako sabirao i sređivao buru koja mu se komešala u glavi.

— Slušajte, kako vas zovu?

— Moj je serijski broj AL-76.

— Vrlo dobro, Al. Dakle, Al, ako tražite Lunama stanicu 17, ona je, mogu vam reći, na Mjesecu.

AL-76 je kimnuo glavom.

— Nesumnjivo, ali uzalud se trudim da je nađem.

— Rekao sam vam da je ona na Mjesecu, ali mi nismo na Mjesecu.

Sad je robot, ostao zbunjen.

— Nismo na Mjesecu? Ali ako nismo, gdje smo?

Payne je duboko uzdahnuo, upro prstom u robota i rekao:

— Slušajte... — ali mu je tada pala na um sjajna pomisao i gotovo je kriknuo. AL-76 ga je promotrio kritički.

— To nije odgovor, a ja sam vam postavio pristojno pitanje, pa mi možete pristojno i odgovoriti. — No, Payne ga nije slušao. Bio je sretan zbog svoje prisutnosti duha. Bilo je to jasno. Taj je robot konstruiran da radi na Mjesecu, a zalutao je na Zemlju i sad je zbunjen, jer mu je mozak programiran za Mjesečev okoliš, pa mu je Zemljin krajolik besmislen. Kad bi ga samo mogao zadržati neko vrijeme dok ne uspostavi kontakt s tvornicom u Petersborou. Roboti su skupi. Od 50.000, pa čak i do milijun dolara. Nagrada za nalaženje je zacijelo dobra. I sve u njegov džep, ni centa za Mirandy!

Ustao je.

— Al, nas dvojica smo drugovi. Volim vas kao brata. — Pružio mu je ruku. — Da se rukujemo!

Robot je obuhvatio pruženu ruku svojom glomaznom metalnom šapom. Još nije shvaćao.

— Mislite li time reći da ćete me odvesti u Lunarnu stanicu 17?

Pavne je bio malo smeten.

— Pa, ne baš... zapravo, vi mi se vrlo sviđate i volio bih da ostanete neko vrijeme sa mnom.

— A, ne, to je nemoguće. Moram se prihvatiti posla. Kako bi bilo da malo prekinete posao. Ja moram raditi.

— Dobro, moram vam objasniti, jer vidim da ste inteligentni. Primio sam upute od vašeg šefa sekcije da vas zadržim ovdje neko vrijeme, dok ne dođu po vas.

— Zašto? — zapita AL-76 sumnjičavo.

— Ne znam. Državna tajna. — Payne se u sebi molio da robot proguta ovu smicalicu. Neki su roboti vrlo lukavi, ali ovaj mu se činio starijim tipom. A dok se Payne tako molio, AL-76 je razmišljao. Robotov mozak,

predviđen za upravljanje Disintom na Mjesecu, nije bio kadar snaći se u apstraktnim idejama. Neobična je okolica djelovala na njega. No, njegova je primjedba bila pronicava:

— Kako se zove moj šef sekcije?

Payneovo se grlo steglo i on je munjevito razmišljao.

— Al, vaše me sumnje smetaju. Ne mogu vam reći njegovo ime. Ovdje i drveće ima uši.

AL-76 je promotrio najbliže drvo i primijetio:

— Nije to istina.

— Znam. Htio sam time reći da smo okruženi špijunima, opakim ljudima koji žele razoriti Lunamu stanicu 17.

— Zbog čega?

— Zato što su opaki. I vas žele uništiti, zato morate ostati ovdje neko vrijeme da vas ne nađu.

— Ali ja se moram dočepati Disinta. Ne smijem kasniti a radu.

— Naći će vas — obeća ozbiljno Payne, a još ozbiljnije je proklinjao robotovu fiksnu ideju. — Već sutra. — To će mu omogućiti da obavijesti ljude iz tvornice i primi lijep svežanj novčanica.

No, AL-76 je bio još uporniji. Sve ga je riše obuzimao neobičan dojam čudnoga okoliša.

— Ne, moram imati Disinto odmah. Bolje je da potražim dalje.

Payne je pošao za njim i uhvatio ga za hladni lakat.

— Morate ostati!

Tada je nešto škljocnulo u robotovu mozgu, sva neobičnost se sažela u mjehurić koji se rasprsnuo i mozak mu je počeo normalnije funkcionirati. Okrenuo se prema Payneu:

— Slušajte... ja mogu izraditi Disinto i ovdje, sam... I pokrenuti ga. — Payne se iznenadio.

— Ne znam kako... — odvratio je.

— Ne brinite. — AL-76 je gotovo osjetio kako su se matrice njegova pozitronskog mozga rasporedile u novu shemu. Postao je raspoložen.

— Mogu ja to i sam. — Pogledao je u baraku. — Ovdje imate sve što mi je potrebno. — Payne je pogledao gvožđuriju u baraci: rastavljeni radio-aparati, hladnjak bez vrata, zarđali automobilski motori, stara plinska peć, kilometri smotane i nesmotane žice i tone različnog metala, na koji so ni staretinar ne bi osvrnuo.

— Zbilja? — vise je zapitao nego odgovorio.

• • •

Dva sata poslije toga, skoro istovremeno, dogodile su sa dvije stvari. Najprije je Sam Tobe, u filijali Petersboroa za »United States Robots« primio videofonski poziv nekog Randolpha Paynea iz Hannaforda u vezi s robotom. Tobe je zamumljao, prekinuo vezu i spojio Paynea s jednim od potpredsjednika koji se morao pozabaviti tim stvarima. Nije to učinio bez razloga. U toku tjedna počeli su stizati izvještaji sa svih strana o tome da su neki vidjeli robota. Tobeu je toga bilo navrh glave. Već se počelo govoriti o istrazi u Kongresu, premda su se robotičari i fizičari-matematičari zaklinjali svime i svačime da je robot potpuno neopasan.

Uzme li se u obzir stanje duhova, nije bilo čudno što su generalnom direktoru bila potrebna tri sata da se sabere, nakon čega se počeo pitati kako je Payne znao da robot treba doći na Lunarnu stanicu 17 i kako je saznao da je serijski broj robota AL-76 jer te pojedinosti nisu objavljene. I nakon jedne minute prešao je u akciju.

No, u međuvremenu se zbio i drugi događaj. Payne je zaključio da je sugovornik prekinuo vezu jer sumnja, pa je pošao u svoju baraku s foto-aparatom. Ona gospoda će teško poreći takvu autentičnu sliku.

Robot je bio u punom poslu. Polovica Payneovih gvožđurija bila je razbacana oko barake. Usred toga radilišta AL-76 je baratao radio-lampama, željeznim polugama, bakrenom žicom i svom silom otpadaka. Nije obraćao pažnju na Paynea, pa je ovaj legao na trbuh i uperio foto-aparat u robota da bi dobio što bolju snimku.

I upravo tada se na zavoju pojavio Lemuel Olivier Cooper i skamenio se opazivši prizor. On je odlučio posjetiti Paynea zbog tostera, koji je odjednom poprimio neugodna osobinu: raspršivao je umetnuti kruh čim bi ga stavio a toster. Dolazio je polako, šetajući, a sad se vraćao u punom trku,

takvom brzinom nad kojom bi se zamislio trener trkača atletičara. Nije se zaustavljao sve dok nije banuo u ured šerifa Saundersa, ostavši putem bez šešira i bez tostera. Odmah se naslonio na zid. Šerif ga je morao pridržati i barem minutu Lemuel Olivier nije mogao govoriti. A kad se napokon malo smirio i popio viski, počeo je isprekidano:

— Monstrum... dva i pol metra visok... razvalio je cijelu baraku... jadni stari Payne...

Malo-pomalo uspjeli su izvući suvislu priču. Golemi monstrum od metala, visok dva i pol metra, stoji pred Payneovom barakom, a sam nesretni Payne leži potrbuške, sad je već samo »krvavi osakaćeni mrtvac«. Čudovište je uništilo baraku u nastupu razaračke groznice. Tada je pojurilo prema Lemuelu Olivieru Cooperu, koji mu je jedva uspio umaći.

Šerif Saunders je stegao opasač preko svoje trbušine.

— To je čovjek-stroj koji je pobjegao iz tvornice u Petersborou. Primili smo obavijest u subotu. Jake, pozovite sve muškarce iz grofovije Hannaford koji mogu držati oružje. Neka budu u mojem uredu u podne... No, prije toga skoknite do udovice Payne i oprezno joj saopćite novost.

Pričalo se da je Mirandy Payne, doznavši katastrofalna novost, imala dovoljno vremena da se uvjeri da li je polica životnog osiguranja njezina muža u redu, požalivši što premija nije veća, a zatim je pustila tako dug i potresan krik da bi joj na njemu zavidjela i najucviljenija udovica.

• • •

Nekoliko sati poslije toga, Randolph Payne, nemajući pojma da je strašno osakaćen i mrtav, zadovoljno je promatrao negative. Oni su nesumnjiv dokaz. Mogao bi ih nazvati: »Robot pažljivo razgleda praznu cijev«, »Robot spaja dvije žice«, »Robot rastavlja hladnjak« itd. Da bi izradio slike, pošao je iza zavjese u tamnu komoru, a zatim je izišao da zapuši i malo pročavrlja s robotom AL-76. Nije imao ni pojma da su iza obližnjih stabala nervozni farmeri, naoružani različnim oružjem. Nije imao ni pojma da pola tuceta robotičara, pod vodstvom Sama Tobea, juri 190 na sat samo da bi se upoznali s njim. I dok se drama približavala vrhuncu, Randolph Payne, potegavši uz šav hlača šibicu, pripali lulu i počne znatiželjno promatrati AL-76. Robot je bio zaista neobičan. Payne je bio majstor za izradu i popravak, ali nikad u svom životu nije vidio takvu letjelicu koja bi bila nalik na grdosiju kakvu je AL-76 upravo izrađivao.

Problijedjeli bi od zavisti i najokorjeliji pristaše apstraktne umjetnosti, od toga bi se zgrušalo mlijeko u vimenima krava na kilometar daleko. Bila je to zaista grdosija! Na čvrstom postolju, posvuda rđa, dizao se nevjerojatan splet žica, kotača, cijevi i neznanih strahota, a na kraju svega nešto nalik na zvučnik. Payne je poželio da zaviri u taj zvučnik, ali se suzdržao, jer je iz iskustva znao da i bezazlene stvari mogu eksplodirati.

— Hej, Al! — pozvao ga je. Robot je podigao glavu ležeći na zemlji dok je stavljao na mjesto metalnu polugu.

— Što hoćete, Payne?

— Što je to? — zapita ga čovjek.

— Upravo sam izradio Disinto kako bih se mogao prihvatiti posla. — Ustao je, bučno oprašio koljena da je zveknulo i ponosno pogledao svoje djelo. — To je usavršeni serijski model.

— I mislite da će to raditi?

— Nema sumnje.

— Kako znate?

— Pa mora. Ja sam ga izradio, zar ne? Sad mi još nedostaje samo nešto. Imate li baterijsku svjetiljku?

— Mislim da imam. — I Payne je pošao u baraku, pa se vratio sa svjetiljkom Robot je tada olabavio dno kućišta i nešto radio ondje. Bio je gotovo za pet minuta, zatim je ustao i odmaknuo se nekoliko koraka.

— Sve je spremno. Sad ću se prihvatiti posla. Možete gledati ako želite.

Payne je neko vrijeme procjenjivao plemenitost ove ponude.

— Zar nije opasno?

— Dječja igra!

— Oh! — Payne se slabašno nasmiješio i potražio zaklon Iza najdebljeg stabla — Hajde, pokušajte, imam povjerenja u vas.

AL-76 je uperio pločicu u zbrkanu gomilu željeza i pokrenuo prst...

• • •

Obruč borbene farmerske linije polako se zatvarao oko Payneove barake. Krv potomaka junačkih pionira sad je lupala uznemireno u njihovim venama, a koža im se naježila dok su se šuljali od stabla do stabla.

— Kad dadem znak, otvarajte vatru — naredio je šerif. —Ciljajte u oči.

Jacob Linker — koga su prijatelji zvali Laki Jake — približio se.

— A ako je taj čovjek-stroj već pobjegao? — Jedva je uspio sakriti izraz melankolične nade u glasu.

— Ne znam — odvratio je šerif — ali mislim da nije, jer bismo ga tada sreli.

— Ipak, ništa se ne čuje, a čini mi se da nismo daleko od Payneove barake.

Bilo je nepotrebno podsjećati na to, jer je i šerifu u grlo stajao čvor koji je jedva progutao.

— Vratite se na svoje mjesto i držite prst na okidaču!

Približili su se proplanku i šerif Saunders je zaškiljio prema baraci iza debla. Opazio je kako se golemi čovjek-stroj, koji mu je bio okrenut leđima, sagnuo prema velikoj spravi od koje bi ti se zgrušala krv — neznana porijekla i još neznanije upotrebe. Šerif Saunders se pojavio iza debla i podigao svoj automat. Robot mu je još bio okrenut leđima i rekao je glasno svima:

— Gledajte!

I u trenutku kad je šerif otvorio usta da kaže »pali!«, metalni su prsti robotovi pritisnuli dugme.

Nemoguće je opisati što se zatim dogodilo, unatoč prisutnosti sedamdesetak očevidaca na mjestu događaja. U toku sljedećih dana, mjeseci i godina nijedan od sedamdesetorice nije znao reći ni riječi o događaju.

Ipak, oslonimo li se na činjenice, evo ukratko što se dogodilo:

Šerif Saunders je otvorio usta, AL-76 je pritisnuo dugme, Disinto je počeo funkcionirati i 70 stabala, dvije staje, tri krave i tri četvrtine

brežuljaka Duckhill nestalo je u prorijeđenom zraku. Šerifova su usta ostala otvorena neko vrijeme, ali iz njih nije izlazila nikakva zapovijed. I tada je u zraku nastao darmar, pištanje, briznule su crvene brazde i zabrazdale atmosferu od barake, ali od hrabre šerifove čete tada ni traga ni glasa.

Po tlu su ostale raznovrsne puške, pedesetak šešira, nekoliko nedopušenih cigara i nekoliko drugih predmeta. Ali nijednog čovjeka. Osim Lakog Jakea, nikoga od njih nitko nije vidio tri dana, a i naš bi Jake doživio tu sudbinu da nije iznenada dojurio na mjesto događaja Sam Tobe sa šestoricom ljudi iz tvornice u Petersborou i oni su zaustavili kometski let Jakeov, jer je on naletio na trbušinu Sama Tobea. Kad se sabrao, Tobe ga zapita:

— Gdje je baraka Randolpha Paynea?

Jakeove su oči načas bljesnule.

— Produžite samo onamo odakle sam ja došao. — I rekavši to, nestane u vidu lastina repa, postavši uskoro samo točkica na obzorju. Toliko o šerifovoj junačkoj četi. No, ostao je još Randolph Rayne, čije su reakcije i sudbina bili malo drukčiji. Za njega je onih pet sekundi otkako je robot pritisnuo dugme pa do nestajanja pola brežuljka Duckbill značilo potpunu prazninu. Na početku je bio iza stabla, a na kraju se našao na najvišoj grani toga stabla, na visini od petnaest metara. Isti impuls koji je potisnuo četu predstavnika zakona vodoravno, podigao je njega od tla do najviše grane. Kako se našao gore? Je li se uspuzao, skočio, poletio? Nije to znao i nije ga bilo briga.

Znao je samo da je robot, koji se neko vrijeme nalazio u njegovu vlasništvu, uništio neko imanje i znao je da su mu propale nade u nagradu. Obuzeo ga je nemir kad je pomislio kako će ga neprijateljski nastrojena gomila goniti da bi ga linčovala, kako će biti zakonskih gonjenja, optužbi za zločin, i više od svega ga je grizao strah od onoga što će reći Mirandy Payne.

— Hej, vi, robote! — viknuo je iz svega glasa. — Uništite tu spravu, čujete li?! Smrvite je u prašinu! Zaboravite da sam ja umiješan u sve to! Nemojte o tome nikome govoriti! Zaboravite sve to, jeste li čuli?!

Nije čekao rezultat svojih naređenja, jer su ona bila spontana. Nije pri tom znao ni da robot uvijek sluša čovjekova naređenja ako ona nisu opasna po život drugog ljudskog bića. I zato se AL-76 bacio na posao da uništi

Disinto, mirno i metodično. A kad je zgazio i posljednje ostatke, na mjesto događaja stigli su Sam Tobe i njegovi ljudi. Payne je osjetio da su stigli pravi vlasnici robota pa je strugnuo i ne čekajući svoju nagradu.

• • •

Austin Wilde, inženjer robotike, okrenuo se prema Samu Tobeu:

— Jeste li izvukli nešto iz robota? Tobe je odmahnuo glavom.

— Ništa, baš ništa. Zaboravio je sve što se dogodilo otkako je izišao iz tvornice. Netko mu je naredio da zaboravi, inače se njegovo sjećanje ne bi moglo samo tako isprazniti. Čemu je nalikovala ona gomila željeza oko koje je nešto radio?

— Kažete: gomila željeza, ali to mora da je bio Disinto prije nego što ga je uništio, i volio bih svojim rukama zadaviti onoga tko mu je naredio da ga uništi. Gledajte ovo!

Stigli su do pola brežuljka Duckhill, na mjesto gdje je vrh bio jednostavno skalpiran. Wilde je stavio ruku na glatku površinu stijene.

— Kakav je to Disinto bio! Presjekao je brdo kao britvom!

— Zbog čega bi ga konstruirao?

Wilde je slegnuo ramenima.

— Ne bih znao. Nešto u njegovoj okolici potaklo mu je pozitronski mozak lunarnog tipa da izradi Disinto od starog željeza. Nemamo izgleda da ustanovimo što, sad kad je robot sve zaboravio. Nikad ga ne bismo mogli rekonstruirati.

— Nije važno. Važno je da smo pronašli robota.

— Ne shvaćate što govorite — primijetio je Wilde sa žaljenjem. — Bez sumnje niste vidjeli Disinto u akciji na Mjesecu. Oni žderu energiju, pa čak ne rade ako je napon manji od milijun volta. Ali ovaj je Disinto funkcionirao po drukčijem principu. Proučavao sam ostatke mikroskopom, i hoćete li da vam kažem kakav je bio izvor energije koji sam otkrio?

— U čemu se sastojao?

— Evo, jednostavno u ovome. Nikad nećemo saznati kako je uspio dobiti toliku snagu.

I Austin Wilde pruži svome kolegi izvor energije koji je omogućio Disintu da odreže pola brda u pola sekunde: dvije baterije za džepnu svjetiljku!

Objavljeno prema dogovoru s GPA München.

Robert T. Kurosaka:

A lot to Learn

Preveo Hrvoje Prćić

Treba znati

Materijalizator je bio dovršen.

Ned Quini odstupi, obriše ruke i stade se diviti gigantskoj mreži brojčanika, žarulja i prekidača. Nekoliko je godina i značajna sredstva ulagao u svoj projekt Najzad je bio gotov. Ned navuče metalnu kacigu na glavu i spoji kablove s kontrolnom pločom. Uključio je prekidač i rekao:

— Novčanice od deset dolara.

Začulo se zujanje. U prijemniku se pojavio komadić papira. Ned ga je pregledao. Pravi.

— »Martini« — rekao je.

Zujanje. Nekakva barica formirala se u prijemniku. Ned bezglasno prokune. Morao je još mnogo toga naučiti.

— Boca »Schlitza« — reče.

Zujanje, a onda se pojavila poznata smeđa boca. Ned je kušao sadržaj i nasmiješio se. Nastavio je eksperiment. Povećao je prijemnik i pripremio se za najveći pokus. Uz neograničeno bogatstvo, njegova naredna želja ponikla je — prirodno — iz bludnih misli smještenih duboko u svakome od nas.

Uključio je materijalizator, duboko udahnuo i rekao:

— Djevojka.

Zujanje se pojačalo i prestalo. U prijemniku je stajala divna djevojka. Bila je gola jer Ned nije spomenuo odjeću. Imala je pjegice i pletenice. Bilo joj je samo osam godina.

— Pakao! — ote se psovka Nedu Quinnu. Zzzzzzzzzz...

Vatrogasci su pronašli dva pougljenjena kostura među krhotinama koje su još tinjale.

Za SIRIUS...

= Moram Vam priznati, dragi čitatelju-autore, da se u posljednjem mjesecu protekle godine niste ni najmanje iskazali. Darije Đokić je — unatoč svome poznatom blagom kriteriju — propustio pod »jedva« jedva tri Vaše priče, a slom bi Vam bio potpun da nisu stigle prve. recenzije Vaših priča pisanih na slovenskome: Žiga Leskovšek je Vašu priču Če... ocijenio najvišom ocjenom (uz zamjerku da je premalo osobna, tj. previše narativna), najviše zbog antiutopijske, orvelovske atmosfere, koja ipak nema nikakve veze s 1984. a ni s »1984«... Žiga je našao i priču Reklamacija, izvrsnu humoreskicu o nezgodama nekoga tko se iznenada našao u tuđemu tijelu... Tu su i tri priče koje bi se jedva provukle pod »jedva«, a ne »za«: Nemoguće će doći na red kad se stišaju negodovanja protiv loše kvalitete 16. mini YU-SIRIUSA, Oni ke postanat imaju zanimljivu ideju, no više će se o tome znati kad se priča prevede, a Kolonizator s tri zvjezdice je štos-pričica na granici objavljivosti.

= Žalosno, je li?

...nije za SIRIUS

= Psihokiner je krimić, a jedva sf. A da ga pošaljete nekom listu koji objavljuje priče uopće, a ne samo sf? Spanska strna: pokušali ste previše toga ispripovijedati odjednom. Godina 2026, rakete i slično ne znače i sf. Možda da priču preradite, da rakete posve izbacite, a glavni lik suočite s pravim, životnim problemima i njegovim mjestom u društvu? Zakaj?... doista: zašto ste izvrsnu temu loše obradili? Očito je da Vam nedostaje spisateljskoga iskustva, naročito prilikom Vašega opisivanja protagonistice. Savjet: nepotpune »f« komponente potisnite u pozadinu, više se posvetite bitnim dijelovima pripovijesti, a pišite potpune odlomke i ne ostavljane misli nedorečene! Priča je vrijedna ponovne obrade! Trgovec z nostalgijo je također ideja vrijedna prerade. Priču skratite, izbacite suvišne dijaloge. Slike iz junakinjine mladosti morate povezati s njezinim doživljavanjima, ovako Vam svršetak djeluje umjetno i nerazumljivo. Dakle, prerada: objašnjavanje razloga za brisanje sjećanja, produbljeniji razgovor s trgovcem, povezivanje slika iz mladosti s neposrednim doživljajima glavne junakinje, te realan, obrazložen zaključak. Otroci v gozdu su naivni, bez literarnih kvaliteta, nelogični i puni proturječja. Na žalost, ta se storija ne može preraditi tako da bi bila objavljiva. Zbiralec je posve nejasan, preopširan, nefunkcionalan i lošeg pristupa temi. I Edgar... boluje od

pogrešnoga pristupa temi. Uvod predug, pravila dvoboja nejasna, pobjeda neobrazložena, rezultat dvoboja nepoznat... Ako priču uspijete temeljito preraditi (svaka Vam čast ako Vam to pođe za rukom), tada joj još dodajte logičan svršetak... Blato djeluje kao početak neke duže priče. Osim toga: junak umire, a piše u prvom licu??? Nesporazum je i nakon prerade ostao na banalnoj potki »ti loviš«; objašnjenje izvanzemaljca i dalje je predugo i razvodnjuje »rezoluciju« i udar vica. Pobjegli izum bi možda (zbog poente) i vrijedio, kad bi mu se prva stranica prepolovila. Nostalgija je loše naracije i bez motivacije glavnoga (i jedinog) lika. Stil: kako-tako. Čudan san je doista čudan: na Jednoj stranici opisana je cijela neka vrsta bića — ali ne tako da bi itko živ dokučio o čemu je riječ u priči. Đavolji sin: opet rak kao izvanzemaljsko biće, ovaj put posve smušeno i neuravnoteženo. Pravilo i posledica je u pravilu razvučeno (prve dvije stranice nepotrebne!). Posljedica: loše obrađena izvrsna ideja. Kraj je beskrajno poznata tema. Putnik za let je stari vic, jedva sf. Sumnja sadrži sumnjivu promjenu dječakova raspoloženja kad neuvjerljivo i šuplje odlučuje da se ubije vlastiti idol; uz to: kako su nemutanti (kao poprilične budale, u priči) uspjeli opstati tako dugo neotkriveni? Treća anomalija bila bi bolja da imate više vježbi u pisanju beletristike (stil, naracija), a i kraj priče vam »visi«. Tamne naočale su varijanta Carevog novog ruha (sve se vidi golo!). Prve četiri stranice skratite na jednu — i odlučite se kojim ćete jezikom (ispravno) pisati. Skupoceni sat je jeftina, isforsirana, nerazumljiva ne-sf priča (priča?). Lov je predug za (loši!) štos na kraju Vikend na Zemlji je šupalj, a temelji se na ofucanom vicu. Kako ja to vidim — zar Isusa-astronauta? Čas Istorlje: malo poetskiji (jao!) pokušaj da se napiše nešta već previše puta napisano. Sretni dani... imaju sretan stil i nesretnu naraciju (priča je dugo, dugo nejasna, spora i dosadna, tako da prilično dobar svršetak ne ostavlja dobar dojam). Grijeh mladosti je zapravo Goetheov grijeh (priča o Faustu!), uz to razvučenoga početka. Kolekcionar nije kolekcionar, a još manje sf. Izlečenje bi bilo loš vic da nije ozbiljne pisano; ovako je besmislica. Kometa je u stilu priča iz dvadesetih godina, uz to stravično banalnih imena. Autooperacija treba još mnogo (autoričinog) auto-obrazovanja; početnička je neuvjerljiva. Finale je toliko poznat da graniči s plagijatom. Kiša pada zato što je trostruko preduga. Podeba bi pobijedila na natječaju za priču a nekom vjerskom listu. Kako su... zabrljali priču, i to uz sumnjive političke natruhe? Projekt Baby L je zanimljiva, ali preeeeeeduga priča (dijalozi prenaglašeni i razvučeni, te stoga dosadni; način na koji junaci dolaze do rješenja neuvjerljiv). Koka nosilja neće snesti jaje: nije sf. Neke stare zablude su zabludile u dva dijela koji nemaju međusobnu vezu; kraj (s noćnom morom Marxa) dovodi priču na marginu

sf-a. Ja, zid na... nisu ni za djeeu. Strah profesora Bukovica je samo strah (—horror) a ne i sf. Znanstvenofantastična bajka ne bi zapalila ni bebe u jaslicama. Ivan Uokvireni: loše definirani sf element na početku priče ne čini je sf-om. Popišanac je lagano zgodan, ali ne za SIRIUS nego za neku drugu ediciju, koja objavljuje svakojake priče. Zabranjeno pljuvanje je toliko tanašno da nije ni za pionirsku sf-rubriku. Formula je preduga, prespora i prerazvučena komedijica, svakako preglomazna za slabašni sf-štos kojim završava. Magla se vuče... je možda doista perfekcionislička (kako to Vi tvrdite), ali ne kao sf nego kao »gotski horror«. Balada o Dasperonu i Eskadrila su za neke dječje novine. Cesta djeluje kao početak nečega, bez suvislog kraja, a vremenski prijenos nije dovoljan da bi mogao ponijeti sf priču. Međuzvjezdana simfonija ni ovakva ne djeluje dovršeno (priznajte: niste Schubert). Glavni lik Vam nije glavni! Početak priče je dovoljno dobar da zaslužuje bolji kraj! Čemu promjena u argou? Tema za nf priču očito Vas neće uvrstiti medu visokotiražne sf pisce: pisali ste to bez pravoga nadahnuća, priznajte! Proređivanje koristi prastari štos i prastaru konstrukciju za malo prastaroga filozofiranja! Čovječanstvu s poštovanjem — ali ne i čitaocu s poštovanjem: stara tema, priča spora, razvučena, s lošim isforsiranim svršetkom. Eksperiment je prastari sf vic s patsekovskom bradom. Sto je Q moglo bi se doznati i uz prvu stranicu skraćenu napol. Az utolko haboru utan: nije ni svaka sf-sperma znanstvena fantastika!

= Kad je već o tome riječ: i dalje smatram da se većina sf junaka ipak rađa nakon devet mjeseci i nakon čina koji, ponekad, treba opisati i u SIRIUSU! S mjerom, mjeri, dragi čitatelju! A ja sam dakako. S mjerom — po Vašoj i dalje: **B. J.**

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI

DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Žene i SF

Već i sam naslov ovog članka zvuči PMSS (prljavo muško šovinističko svinjski). Na žalost, povijest SF-a puna je ne samo puritanskih, konzervativno-patrijarhalnih i tradicionalno dualističnih stavova o odnosu muškarac-žena nego i seksizma, tabua, spolnih stereotipa i izrabIjivačkog tretmana žena. M-ogu se izdvojiti četiri osnovna arhetipa žene u SF literaturi: bojažljiva djevica (tip koji se najčešće susreće u avanturističkim djelima), kraljica amazonki (npr. She od Haggarda). muškobanjasti drugar koji se na posljednjim stranicama transformira u poželjni seksualni objekt kao Supermenova Lois Lane) te frustrirana usidjelica-znanstvenica (Asimovljeva Susan Calvin). Naravno, brojni su i međutipovi. a najveće ogorčenje feministkinja s pravom izaziva tip žene u tzv. heroic fantasy (Howardov Conan ili Frazettine ilustracije) u kojima je konvencionalni seksistički fetišizam doveden do maksimuma. Istine radi, valja reći da nije malo djela u kojima spolni dualizam nije tako ekstremno naglašen, u kojima žena nije samo objekt nego se ženama daju i značajnije uloge i vrijednosti. Međutim i u tim djelima ako žena ima kvocijent inteligencije 145, njezin mlađi brat imat će 180; ma koliko žena bila sposobna i inteligentna, ona će spoznati sposobnost i inteligenciju muškarca i postati svjesna svoje uloge i dužnosti, a to su naravno dom i djeca (tipičan primjer su heroine Heinleinovih romana). Afirmacija feminizma, pojava New Wavea i prodor ženskih autora i likova u književnost glavnoga toka potkraj šezdesetih i početkom sedamdesetih godina polako su lomili sramne PMSS ograde koje je SF dugo postavljao u svojoj povijesti. Došlo je vrijeme, kako u igri riječi vele engleske feministkinje, da se umjesto history sada napiše herstory SF-a (his = njegov, her = njezin, story = pripovijest).

O ženama i SF-u može se govoriti u dva vida: žene u SF-u i žene kao pisci SF-a. Kako se žena pojavljuje u SF-u — najbolje je (pored već rečenog) psislužiti se podjelom Isaaca Asimova. On SF dijeli na tehnički, avanturistički i socijalno-pihološki. Pisci tehničkog SF-a žele »popraviti« prirodni model. Takve su priče Lestera del Reya Helen O'Loy (naslov je kombinacija Helen of Troy i Helen made of alloy), ili Stepfordove žene Ire

Levina. Pisci avanturističkih djela tretiraju žene na najgori mogući način, kao objekte požude, potpuno inferiorne muškarcu. Recept kojim se oni najčešće koriste pri kreiranju likova najbolje će ilustrirati strašni vrač Gargamel iz Strumflanda:

»Da se napravi živa ženska treba malo koketerije, malo krpica, tri krokodilske suze, nešto purećeg mozga, stucani zmijski jezik, dva do tri grama lukavstva; umutiti s nešto malo histerije, tome dodati i malo zlovolje, preliti s malo čednosti u koju smo usuli kap-dvije prkosa, zamotati sve to u lakomislenost, ali 'špikovano' s mnogo preosjetljivosti, zatim sve smućkati i staviti na vatru od trulih drva ...«

Pisci socijalne SF pokušavaju razlikovati osnovne kvalitete muškarca i žene, više ističući sličnosti nego razlike između spolova. Nema govora o ženi u SF-u bez promatranja muškarca i osobenosti društva.

SF je vrlo dugo bio pod gotovo apsolutnom dominacijom muškaraca. Oni su ga i pisali i čitali. Kingsley Amis je 1960. godine iznio podatak da je omjer muškaraca i žena 50:1 kod autora, a 15:1 kod čitalaca. Posljedica je to pulpavanturističkih izdanja šund-kvalitete i tehnicističkih trendova koji su apriorno svrstavani u muški domen. SF se pak brzo razvijao pa ostaje pitanje zašto je toliko trebalo da ženska tematika i ženski likovi prodru u SF. Zatvaranje u žanrovske okvire bez dodira s ostalom literaturom jedan je od razloga koji još i danas prilično koči društveno vrednovanje SF-a. Drugi su razlog izdavači koji su zbog profita više forsirali trivijalna ostvarenja podilazeći niskom ukusu. Treći je razlog proskribiranje službene kritike. Naravno, glavni je razlog sam položaj žene u društvu. »Njoj je potrebna ili tradicija u koju spada kao književnica, ili joj je potrebna svojevrsna zajednica koja se dovoljno oslanja na njezine temeljne pretpostavke. Potrebna je ili tradicija ili zajednica da se razvije dijalektička svjesnost sebe u odnosu prema prošlosti i budućnosti. Ako vidite da ste uhvaćeni u stupicu bez izlaza, ono što pišete je statična fantastika koja istražuje i ocrtava ograničeni svijet u kojem postojite« — kaže Pamela Annas u svome eseju. Novi svjetovi, nove riječi: Androginija u feminističkom SF-u.

Moderni svjetski pisci, a posebno pisci novijih djela u SF-u, koji je strukturalno možda najrevolucionarnija književnost i svojom ekstrapolirajućom imaginacijom najavangardnija, uvidjeli su i počeli se koristiti obiljem mogućnosti i metafora koje nudi dualizam spolova. Carolyn Heilbrun to izvrsno opisuje u svome eseju Prema priznavanju

androginije: »... žena je češća kao junakinja u velikoj suvremenoj književnosti zato što napetost koja postoji između njezine stvarne podvrgnutosti prisilnoj sudbini i njezine prividne slobode jest napetost što je također proživljavaju muškarci u suvremenom svijetu.«

Međutim, ma koliko muškarci bili suvremenih nazora i avangardni kao pisci, u njihovim ostvarenjima nedostaje zaokruženost koju su u SF unijele tek žene autori, feministkinje pisci sa svojim, najčešće, androginim temama, sedamdesetih godina. Ideje čisto ženskog društva ili unispolnih svjetova ipak nisu nove. Još 1871. Bulwer Lytton je napisao The Coming Race, 1882. Walter Desant piše The Revolt of Man, a 1890. Mary E. Bradley Lane izdaje Mizora. Slijedi vrlo mnogo muških varijacija o toj temi od kojih se najviše spominju Consider Her Ways Johna Wyndhama i Venus Plus X Theodorea Slurgeona. Novu stranicu u herstory SF-a počinje fenomenalna Ursula LeGuin svojim Lijeva ruka tame i The Dispossessed. Slijede Joanna Russ s The Female Male, Marge Piercy s Woman on the Edge of Time, antologija Pamele Sargent Women of Wonder i mnoge druge autorice.

»Suvremene književnice-feministkinje otkrile su i stvorile riječi, slike, utopijske vizije koje izričito izranjaju iz perspektive žena-umjetnica i koje, uzete zajedno, počinju urastati u našu književnu i političku tradiciju. Suvremene književnice-feministkinje u znanstvenoj fantastici imaju iznenađujući broj zajedničkih revolucionarnih pretpostavki: politiku anarhizma, metafiziku organskoga, psihološku i socijalnu viziju jedinstva, cjelovitost, ravnotežu, kooperaciju« — tvrdi u već spomenutome eseju Pamela Annas.

Mukotrpno i sporo, ali snažno i sigurno žene su zauzele svoje mjesto u SF-u i kao pisci, i kao izdavači i kritičari, i kao ravnopravan dio fandoma. Mary Wollstonecraft Shclley, majka čistoga SF-a, dobila je prave nasljednice. Bilo je autorica u tome dugom intervalu, od nje do danas, ali su se često morale skrivati iza muških pseudonima (James Tiptree Jr. je Alice Sheldon, Andre Norton je Alice Mary Norton) ili su jednostavno bile utopljene u masi muških autora. Tek sredinom šezdesetih godina počinju prevladavati mušku supremaciju. Zene osvajaju i posljednje bastione muškog otpora kao što je literatura mača i magije. Pojavljuju se heroine koje imaju osobine bivših heroja i koje izrabljuiu muškarce kao što su oni njih u prvim godinama žanra. Ipak je zanimljiv podatak da u začetnike tog u prvom redu muškog žanra spada i jedna žena — Catherine L. Moore.

Broj žena pisaca SF-a danas je vrlo velik i bez ulaženja u njihove tematske preokupacije (feministička kritika mnogim autoricama zamjera promuško pisanje i slatke, male, kućaničke heroinice), osim već navedenih, valja još spomenuti: Leigh Brackett, C. J. Cherryh, Marion Z. Bradley, Juanita Coulson, Miriam Allen deFord, Zenna Henderson, Anne McCaffrey, Vonda Mclntyre, Katherine MacLean, Judith Merril, Doris Piserchia, Margaret StClair, Pamela Sargent, Joan Vinge, Kate Wilhelm, te na granici žanra Sonya Dorman, Carol Emshwiller i Pamela Zoline. Uredničke fotelje također sve češće zauzimaju žene, a najpoznatije su Cele Goldsmith (ona je promovirala Discha, Zelaznyja, LeGuinovu), Suzette H. Elgin, Elizabeth Ann Huli, Shawna McCarthy itd. Pojavili su se i čisto ženski fanzini kao što je npr. The Witch and the Chameleon, a raste i broj aktivistkinja u fandomu. Ravnopravan tretman muških i ženskih autora morao se ogledati i u dodjeli priznanja. Nagrade Hugo i Nebula već su mnogo puta dobile žene.

Ovaj pregled autorica potpuno je angloamerički. Ništa čudno. SF je ondje najrazvijeniji i najviše ga znamo. Evropa, u kojoj se SF rodio, prilično ga je zapustila i uveliko kaska za njegovom pomajkom i hraniteljicom. Sovjetski SF razvijao se na sasvim drugi način. Bez fandoma, tematski ograničavan, zaostajao je u cjelini, pa onda i što se tiče ženskih autora. Novi val sovjetskog SF pruža sasvim drugu sliku. Od Marijete Saginjan, preko Arijadne Gromove do Natalije Sokolove i Olge Larionove, spisateljice su u modernom sovjetskom SF-u postale značajan faktor, uglavnom kao nosioci filozofskih i moralno-estetskih preokupacija.

Kod nas je SF još na periferiji i stvaranja i zanimanja. Sva SF djela ikada napisana na našim jezicima manja su od jednogodišnje angloameričke produkcije. Dodamo li tome naš povijesni MPŠS mentalitet odmah je jasno kakav je položaj i ženskih likova i žena autora. Mora se odati priznanje SIRIUS-u zbog intenzivnog poticanja spisateljica na rad i suradnju, međutim, muška dominacija je još nenačeta, pogotovu tematski. Sjetimo se samo kakvu je buru uskovitlala Partenogeneza Tatjane Vranić prije nekoliko godina. Naše SF teme su još mlake, plašljive, neaktualne, pune tabua i predrasuda. Slično je i s prevodilačkom aktivnošću. Ne postoji planski odabir autora i djela, a žene su opet vrlo zanemarene. Vjerujem da su većini koji čitaju ove retke gotovo nepoznati opusi autorica koje su spomenute. U domaćim izdanjima samo je jedna knjiga ženskog autora — i to priča za djecu: Zemlja je u kvaru Dušice Lukić. Ipak, ohrabrujući djeluje broj autorica u SIRIUSU 1 nivo njihovih priča. Mnogo se može očekivati od Biljane Mateljan (dobitnice nagrade SFera za najbolju priču 1982).

Vesne Popović, Snežane Bulić-Atanasković, Dunje Grbić, Vere Ivosić-Santo, Iskre Mikačić...

Hrvoje PRClC

Što je zapravo bilo (7*)*

U prošlom nastavku približili smo se pojmu parapsihologije, pa ćemo sad objasniti o čemu je zapravo riječ. Čovjek već od davnina zna da se može saznati za događaja i ideje bez posredovanja bilo kojeg poznatog osjetila. To su pojave izvanosjetilnog zapažanja (ESP). Osim, toga, ljudi su zapažali i fizičke radnje, koje nisu bile izazvane nekim fizičkim poticanjem, pojave psihokineze (to je ako neki kamen poleti a da ga nije nitko dirnuo). I prve i druge pojave izučava parapsihologija. Ceste se, vrlo pogrešno, drži da je parapsihologija pristojnije ime za spiritizam. Razlika je u tome, što spiritizam sve te pojave pripisuje »duhovima«, dok parapsihologija želi iznaći zakonitosti po kojima se one događaju.

Pozabavimo se najprije izvanosjetilnim zapažanjem — telepatijom, te prostornom i vremenskom vidovitošću (prekognicijom). Valja odmah reći da te grane parapsihologije nisu međusobno strogo razgraničene. Dok se svi parapsiholozi slažu da dvije osobe mogu komunicirati bez ikakve međusobne fizičke veze, ne slažu se da li je to telepatija ili vidovitost. Evo primjera:

Sjedim sam u sobi. Odjednom čujem glas svoga prijatelja: »U pomoć, utapam se!« Zbunjen sam. Nema nigdje nikoga, a ja čujem glas. Pun crnih slutnji telefoniram u prijateljev stan i doznajem da je on otišao na kupanje. Fredvečer stiže vijest da se prijatelj zaista utopio — u trenutku kad sam čuo njegov glas. Da li je to bila telepatija ili vidovitost? Naime, da li je on svoj strah i svoje očajno stanje »poslao« meni (telepatija!), ili sam ja osjetio što se događa i »čuo« njegove pozive u pomoć (vidovitost!). A kad bi se ustanovilo da se prijatelj utopio (dakako, bez moga znanja) nekoliko dana prije, ili da se to dogodi tek za neko vrijeme, bio bi to pomak u vremenu, pa bi se radilo o vremenskoj vidovitosti, prekogniciji.

Pojave čiste telepatije i čiste vidovitosti istražuju se laboratorijskim pokusima. U tu se svrhu upotrebljavaju specijalne karte s pet različitih likova. Ispitivač pogleda kartu, a »pokusni kunić« treba da pogodi koja je to karta. Ako u seriji od dvadeset karata bude pet pogodaka onda je to u granicama računa vjerojatnosti. (Da je ispitanik na sve karte odgovarao jednako, postigao bi pet pogodaka). Međutim, ako je postigao sedam

pogodaka, onda je već teško govoriti o slučaju, a devet pogodaka je već izvrstan rezultat.

Nisu svi pokusi tako jednostavni. Ponekad treba identificirati redoslijed svih karata u snopu ili se karte zapečate u omotnice i onda se poslije pokusa kontroliraju izjave ispitanika.

U takvim se pokusima postizala i točnost 1:500.000, što znači da bi trebalo napraviti pola milijuna pokusa, da se jednom postigne takav rezultat. No u tim se pokusima pronašlo i još nešto. Engleski istraživač Carrington je s nekim medijem iskušavao sistem pogađanja karata iz snopa, no rezultati su bili vrlo loši, pa je odustao od jalova posla. No nekoliko godina poslije zainteresirao se drugi istraživač, dr Soal, za Carringtonove eksperimente. Proučio je zapisnike i tako došao do iznenađujućeg otkrića: pokazalo se da je medij pogađao vrlo točno, ali uvijek za jedan eksperiment unaprijed! To znači da je pokus koji je trebao utvrditi vidovitost utvrđivao — prekogniciju.

I u Sovjetskom Savezu se odavno eksperimentira na polju parapsihologije. Rezultati nisu previše poznati jer se eksperimentira za račun armije. Ipak se zna da je profesor Vasiljev postavio medija u podrumsku ćeliju oko koje je bio Faradayev kavez pa u ćeliju nije mogao prodrijeti nikakav električni impuls. A ipak je medij uspostavio telepatsku vezu sa Sibirom na udaljenosti od oko 5000 km. Tlim je pokusom nedvojbeno dokazano da te pojave nemaju nikakvu vezu s elektromagnetskim valovima.

Psihoskopija je prilično nesretan izraz,. ali se udomaćio u stručnoj literaturi te ćemo se i mi poslužiti njime. O čemu je riječ?

Medij uzima u ruke neki zamotani predmet, tako da nitko od prisutnih ne zna o kakvom je predmetu riječ. Onda počinje govoriti, manje o predmetu a više o osobi koja je držala taj predmet ili se služila njime. Medij opisuje okolinu i ljude s kojima je ta osoba dolazila u dodir, opisuje njezin karakter i raspoloženje. Neobično je da se ti opisi ne odnose samo na vrijeme kada je dotična osoba posjedovala taj predmet već i prije i poslije toga. Još je neobičnije što medij ne zna odrediti vrijeme kada »gleda« pojedini prizor, te se dogodilo da je vlasnik predmeta izjavio kako nije nikada bio na velikom brodu, a medij je govorio o brodolomu. A brodolom se dogodio godinu dana poslije! Ili, kod »proricanja« iz kavina taloga: po obredu, morate popiti kavu i šalicu predati »vraču«. Pokušate li ga prevariti tako da mu date tuđu šalicu, on će i ne znajući govoriti o toj osobi, a ne o vama.

Pijenje iz šalice je u neku ruku »potpis« osobe, koju mora promatrati.

Dokazano je da se podsvjesne reakcije prije manifestiraju u motornim mišićima nego u svijesti. Na tome se temelji radiestezija, također vrsta vidovitosti. Rađiestetisti obično traže podzemne vode. Moraju se koncentrirati na ono što traže i »dogovoriti se« s rašljama ili njihalom (već čime se služe), kako će reagirati. Treba znati da su rašlje i njihalo indikatori, dakle nešto slično kao voltmetar kojim možemo mjeriti struju. Mi nemamo osjetilo kojim bismo mogli mjeriti električni napon. Tako rađiestetist ne dobiva podatke iz podsvijesti u svijest, već se oni manifestiraju okretanjem rašlji ili njihajima njihala. Treba, naime, znati da su rašlje vrlo gipke i glatke, te se prilično teško drže u ravnoteži. I mali pomak ruku đovol lan je da se okrenu i tako »odgovore« na pitanje koje smo tražili. Slično je s njihalom, koje i posve neznatni pokreti mišića prstiju mogu dovesti u snažno njihanje. Treba se samo »dogovoriti« i njihalom: da li u slučaju potvrdnog odgovora treba kružiti ili se kretati tamo-amo.

Radiestezija je vrlo pogodna za eksperimentiranje. Poznato je da radiestetist može, gledajući fotografiju nekog čovjeka, doznati koješta o njemu. Pri tome, interesantne zabune mogu nastati kod skupnih fotografija. U jednom slučaja radiestetist je ispitivao fotografiju na kojoj su se nalazila tri brata. On je rekao sve točno, ali je zamijenio osobe.

Na kraju, nešto o psihokinezi. Ima naime slučajeva da netko samo svojom voljom pomakne neke predmete. U tome se naročito proslavila sovjetska kućanica Nina Kulagina koja je psihokinezom čistila stolove. O njoj je snimljen i film, na kome se lijepo vidjelo kako sa stola lete mrvice kruha, kutije šibica i slično. Zanimljivo je da je Kulagina bila poslije svakog takvog eksperimenta posve iscrpljena Međutim, kod spontane psiho-kineze senzitivna osoba se uopće ne umara niti je svjesna toga da ona protavodi sve te efekte, a oni su mnogo jači od dirigiranih.

Tako su se nekom hambarškom trgovcu počele događati nevolje zbog kojih je pozvao policiju. Policajac je podnio izvještaj — i umalo izgubio službu. Javio je da je bio u skladištu trgovine gdje su uza zid bile složene u dva reda staklenke s marmeladom. Odjednom sa podigla jedna boca iz stražnjeg reda, preskočila prvi i tresnula nasred skladišta. Nekoliko minuta bilo je mirno, a onda se sve ponovilo a drugom kutu trgovine. Počinitelja nije mogao otkriti. No to su potvrdili i drugi policajci, pa se počelo istraživati što je na stvari. U blizini trgovine je prilično živ promet, na se najprije pomislilo da se to događa od trešnje terena, no pojava se

ponavljala 1 kad nije bilo prometa. Onda je netko došao na pomisao da je negdje pukla vodovodna cijev, pa uslijed toga dolazi do trešnje terena. Opet ništa. Naposljetku je utvrđen »krivac«. Bio je to 14-godišnji naučnik, koji je bio ogorčen jer je imao neprilika s omladinskim sudom za stvar u kojoj nije bio kriv te se »osvećivao« — posve podsvjesno.

Kod psihokinetskih efekata treba još nešto napomenuti. Predmeti koji su »bacani« ne lete kao da su uistinu bačeni, prije bi se moglo reći da lepršaju. Oni mijenjaju pravac kretanja te se dobiva dojam kao da sve vrijeme njima nešto upravlja.

Tako su u nekoj bečkoj kovačnici podivljali čavli i potkove. Nitko nije mogao opstati a radionici. Onda su došla dvojica istraživača, a čavli i potkove počele su i njih gađati. Jedan spominje u svom izvještaju da je potkova poletjela prema njemu tolikom brzinom da nije imao vremena da se sagne. Međutim, ona se sasvim blago dotakla njegovoga čela i pala na pod. Drugi istraživač je htio pobjeći iz radionice, ali su čavli poletjeli za njim. Dotakli su ma nekoliko puta lice, a jedan ga je udario po polucilindru. Polucilindar je bio ulubljen na tom mjestu, što znači da je tu djelovala jača sila, no čovjek nije bio ozlijeđen ...

Z. FURTINGER